

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VI kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSPA-4822-7(8)/09

Druk nr 2287

Warszawa, 19 sierpnia 2009 r.

Pan
Bronisław Komorowski
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku.

Przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

**- Informacja Rządu Rzeczypospolitej
Polskiej o działaniach podejmowanych
w 2008 roku na rzecz realizacji
postanowień uchwały Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1
sierpnia 1997 r. "Karta Praw Osób
Niepełnosprawnych".**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Pracy i
Polityki Społecznej do reprezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku
prac parlamentarnych.

Z poważaniem

(-) Donald Tusk

INFORMACJA
Rządu Rzeczypospolitej Polskiej
o działaniach podejmowanych w 2008 roku
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Warszawa, 2009

Spis treści

Wstęp

- I. Podstawowe dane statystyczne.
- II. Informacja ogólna – działania systemowe.
- III. Informacja szczegółowa resortów i urzędów centralnych o realizacji praw osób niepełnosprawnych w zakresie:
 - 1) dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,
 - 2) dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,
 - 3) dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,
 - 4) nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,
 - 5) pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,
 - 6) pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,
 - 7) zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,
 - 8) życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:
 - dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
 - swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
 - dostępu do informacji,
 - możliwości komunikacji międzyludzkiej,
 - 9) posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
 - 10) pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Załącznik Nr 1 – Szczegółowe – wybrane dane statystyczne.

Załącznik Nr 2 – Zestawienie dokumentów i aktów prawnych.

Załącznik Nr 3 – Wykaz resortów i urzędów centralnych.

Wstęp

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w Uchwale z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych uznał, że *„osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji”*.

Wprawdzie „Karta Praw Osób Niepełnosprawnych” nie ma mocy prawnej, jednak zawiera w szczególności katalog dziesięciu praw osób niepełnosprawnych, wskazując tym samym kluczowe obszary dla polityki państwa w tym zakresie.

Obszary te wymagają szczególnej uwagi, aktywnego wsparcia zapobiegającego dyskryminacji oraz ciągłego monitorowania.

Zgodnie z dyspozycją zawartą w § 3 Karty Praw Osób Niepełnosprawnych Rząd został zobowiązany do corocznego przygotowania informacji o inicjatywach i działaniach podjętych w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych.

Podstawę dla niniejszego dokumentu stanowią informacje nadesłane – na prośbę Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych – przez resorty i podległe im jednostki organizacyjne, a także urzędy centralne o działaniach podejmowanych w 2008 r. na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach posiadanych merytorycznych kompetencji. Zakres tych działań jest bardzo zróżnicowany: od konkretnych szczegółowych inicjatyw aż do prac w zakresie prawa przychylnego osobom niepełnosprawnym.

Zatem Informacja ma charakter bardziej informacyjny i faktograficzny niż analityczny, jakkolwiek w niektórych obszarach – porównawczy do roku 2007.

Niniejsze opracowanie zawiera również aktualne dane demograficzno-społeczne na temat osób niepełnosprawnych w Polsce oraz informacje na temat stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w instytucjach administracji rządowej na koniec 2008 r.

I. Podstawowe dane statystyczne¹.

Dane demograficzne.

Ostatnie pełne dane dotyczące liczby osób niepełnosprawnych w Polsce pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego 2002. Według jego wyników w 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych ogółem wynosiła blisko 5,5 mln, w tym około 4,5 mln posiadało prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności, a 4,3 mln były to osoby w wieku 15 lat i więcej. Według wyników kwartalnego reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) prowadzonego przez GUS liczba tych ostatnich od tego czasu systematycznie spadała, głównie z powodu zmniejszania się liczby osób orzekanych przez ZUS, i w 2008 r. wyniosła około 3,7 mln osób. Oznacza to, że 11,8% ludności w wieku 15 lat i więcej posiada prawne orzeczenie niepełnosprawności. W porównaniu z latami poprzednimi można zauważyć stopniowe zmniejszanie się udziału osób niepełnosprawnych prawnie wśród osób w wieku 15 lat i więcej w ostatnich latach – w 2007 r. wynosił on 12,0%, a w 2006 r. 12,1%, podczas gdy w 2005 r. 13,1%.

Wśród osób w wieku produkcyjnym prawne orzeczenie potwierdzające niepełnosprawność w 2008 r. posiadała niemal co jedenasta osoba (9,3%). W rezultacie wciąż wysoka jest liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w 2008 r. 2,2 mln. Częstość niepełnosprawności prawnej wśród osób w wieku produkcyjnym była nieco niższa niż w latach poprzednich (w 2007 r. - 9,5%, w 2006 r. - 9,6%, a w 2005 r. - 10,0%).

W 2008 r. częstość niepełnosprawności prawnej wśród osób w wieku 15 lat i więcej była wciąż nieco wyższa wśród mężczyzn niż wśród kobiet (12,1% i 11,5%), choć liczebność kobiet niepełnosprawnych była wyższa niż liczebność mężczyzn (1.902 tys. i 1.806 tys.).

Ogólna częstość niepełnosprawności prawnej wśród osób w wieku 15 lat jest w Polsce od lat wyższa wśród mieszkańców wsi niż wśród mieszkańców miast. Przyczyną tego jest większy udział osób starszych na wsi niż w mieście i wysoki udział osób z orzeczeniami o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. W 2008 r. różnica nie była tak znacząca - częstość niepełnosprawności prawnej na wsi wyniosła 11,9%, a w miastach 11,7%. Wyrażna jest natomiast przewaga liczebności mieszkańców miast w tej populacji (2.270 tys. i 1.438 tys.).

Udział osób niepełnosprawnych rośnie z natury rzeczy wraz z wiekiem ludności, ale charakterystyczną cechą zjawiska niepełnosprawności prawnej w Polsce jest znaczny wzrost częstości niepełnosprawności już wśród osób będących jeszcze w średnim wieku, a więc tych, które powinny być najbardziej aktywne zawodowo.

Przyczyny niepełnosprawności.

Najczęstszą przyczynę niepełnosprawności stanowią schorzenia układu krążenia (48,5%), uszkodzenia i choroby narządów ruchu (46,1%) oraz wzroku (29,5%), a także schorzenia neurologiczne (29%)². Relatywnie niższy udział procentowy osób z uszkodzeniami i chorobami narządu słuchu (13,9%), z chorobą psychiczną (7,9%) i upośledzeniem umysłowym (2,5%) w zbiorowości osób niepełnosprawnych dotyczy tysięcy osób o obniżonej sprawności w codziennym funkcjonowaniu, a zatem wymagających szczególnego podejścia w edukacji, na rynku pracy i w życiu codziennym.

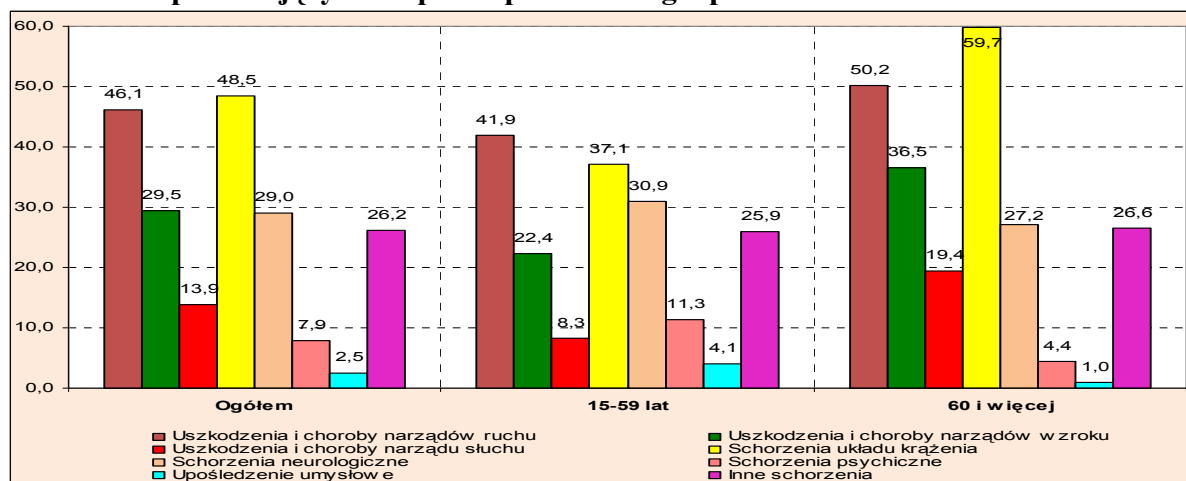
Najczęstszą przyczyną niepełnosprawności osób w wieku produkcyjnym są schorzenia i dysfunkcje narządu ruchu, a w następnej kolejności schorzenia układu krążenia, choroby

¹ Wybrane szczegółowe dane statystyczne dotyczące osób niepełnosprawnych zawarte są w Załączniku nr 1 do niniejszej Informacji.

² Na podstawie wyników badania stanu zdrowia przeprowadzonego przez GUS w 2004 r.; poszczególne udziały nie sumują się na 100%, ponieważ dana osoba mogła mieć kilka rodzajów schorzeń powodujących niepełnosprawność.

narządu wzroku oraz neurologiczne. Wśród osób starszych na pierwsze miejsce wysuwają się schorzenia wynikające z chorób układu krążenia (59,7% wśród osób w wieku 60 lat i więcej), następnie narządów ruchu (50,2%), wzroku i neurologiczne. Charakterystyczne jest, że ogólnie rzadziej występujące w obu grupach schorzenia psychiczne i upośledzenia umysłowe częstsze są w grupie osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 1. Struktura osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według schorzeń powodujących niepełnosprawność i grup wieku w 2004 r.

Źródło: GUS, badanie stanu zdrowia ludności 2004

Stopień niepełnosprawności.

W 2008 r. spośród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej 26,9%³ miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności /lub orzeczenie równoważne⁴/ (w 2007 r. – 25,3%, a w 2006 r. – 24,3%), 38,1% posiadało orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności /lub równoważne⁵/ (w 2006 r. i 2007 r. – 36,0%) a 35,0% - orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności /lub równoważne⁶/ (w 2007 r. – 38,7% a w 2006 r. – 39,8%).

W przypadku osób w wieku produkcyjnym odsetek osób ze znaczną niepełnosprawnością jest znacznie mniejszy, przy wyrażnie wyższym odsetku osób z niepełnosprawnością lekką. W 2008 r. odsetki wynosiły odpowiednio: 18,7%, 39,8% i 41,5% (w 2007 r. – 16,9%, 37,1% i 46,0%, a w 2006 r. – 15,6%, 36,4% i 48,0%).

W strukturze populacji osób niepełnosprawnych według stopnia niepełnosprawności, w ciągu ostatnich lat zauważalny jest wzrost udziału osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności i spadek udziału osób z lekkim stopniem niepełnosprawności.

Zróźnicowanie według stopnia niepełnosprawności widoczne jest także w przypadku porównania struktury osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według płci (wśród kobiet większy jest udział osób o znacznej niepełnosprawności – w 2008 r. – 28,5%) oraz

³ Jeśli nie podano inaczej, wszystkie dane pochodzą z kwartalnego badania aktywności BAEL GUS i dotyczą populacji w wieku co najmniej 15 lat, dane uśrednione zostały wyliczone w Biurze Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

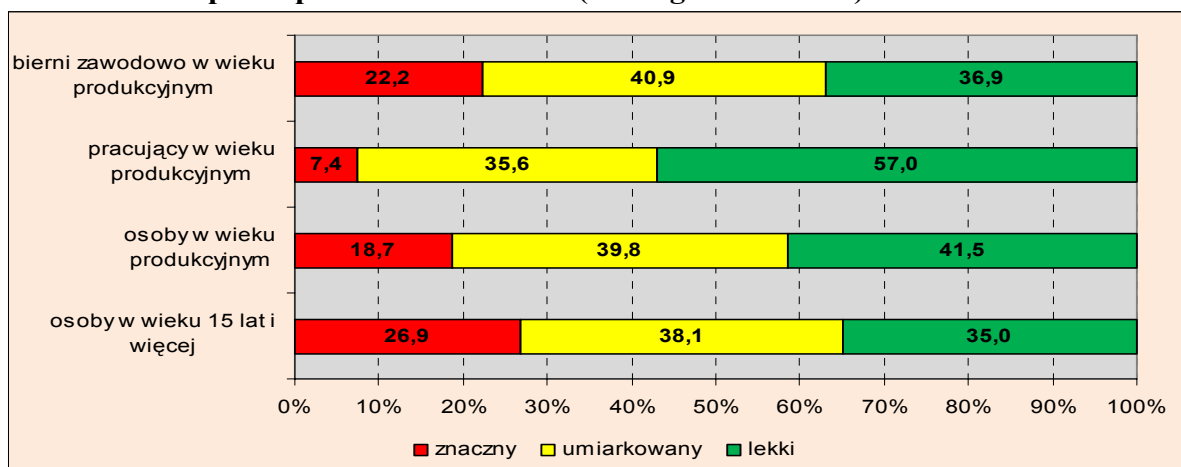
⁴ I grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w połączeniu z uprawnieniem do zasiłku.

⁵ II grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy.

⁶ III grupa inwalidztwa lub częściowa niezdolność do pracy lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym bez uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego.

według miejsca zamieszkania (wśród mieszkańców wsi wyraźnie więcej niż w miastach jest osób posiadających lekki stopień niepełnosprawności – w 2008 r. – 37,8% wobec 33,2%).

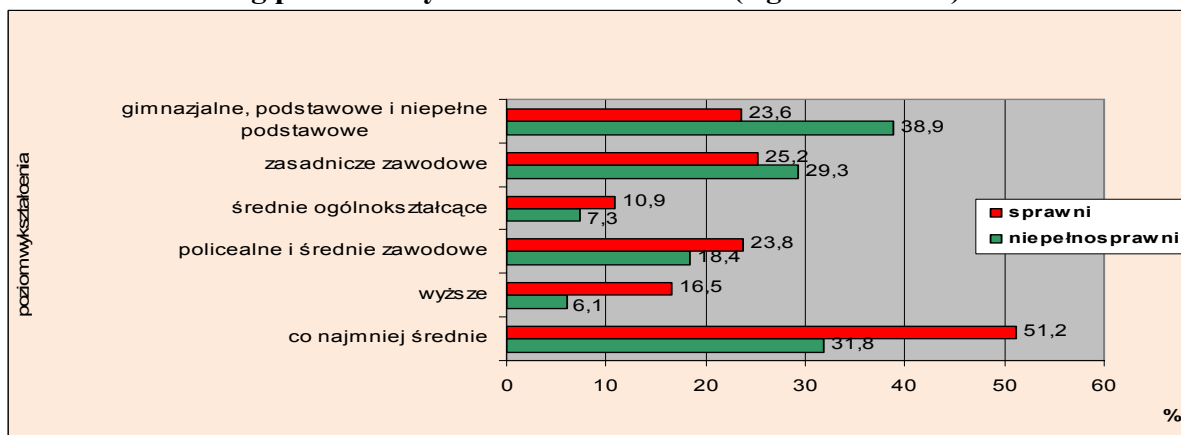
Wykres 2. Struktura osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności w 2008 r. (według BAEL GUS)

Wykształcenie osób niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne są znacznie gorzej wykształcone niż osoby sprawne. W 2008 r. aż 68,2% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej nie miało wykształcenia średniego, a jedynie 6,1% posiadało wykształcenie wyższe. Co prawda relacja ta z roku na rok ulega poprawie, jednak wciąż widoczna jest w tym względzie różnica w stosunku do osób sprawnych, wśród których wykształcenia co najmniej średniego nie posiadało 48,8%, zaś wyższe miało 16,5%. Wykształcenie osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym nie jest wyraźnie wyższe (66,6% nie miało nawet wykształcenia średniego, a 5,4% legitymowało się wyższym poziomem wykształcenia)⁷.

Wykres. 3. Struktura osób niepełnosprawnych i sprawnych w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2008 r. (wg BAEL GUS)

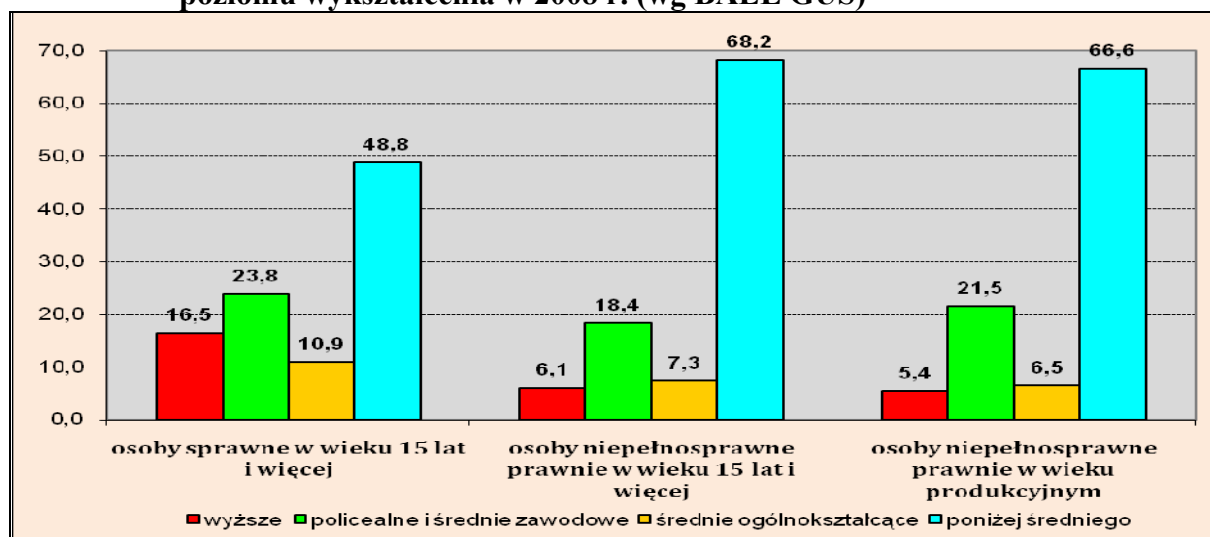

Osoby niepełnosprawne mają trudności w zdobyciu lub uzupełnieniu wykształcenia nie tylko na poziomie wyższym, ale także średnim a nawet podstawowym. Z kolei niskie wykształcenie lub jego brak zmniejsza szanse osób niepełnosprawnych na rynku pracy, a tym samym szanse na godne życie ich samych. Najwyższą aktywnością zawodową cechują się osoby z wyższym

⁷ Przeciętne wykształcenie zbiorowości osób niepełnosprawnych poprawia się wraz z wiekiem również z powodu przechodzenia do tej grupy osób, które uzyskały określony poziom wykształcenia będąc osobami sprawnymi.

wykształceniem. Podnoszenie poziomu wykształcenia jest niewątpliwie najskuteczniejszym sposobem na zwiększenie szans zawodowych osób niepełnosprawnych.

Wykres 4. Struktura osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2008 r. (wg BAEL GUS)

W przypadku osób niepełnosprawnych podstawowym problemem jest co prawda zdobycie wykształcenia średniego, ale dążenie do zdobycia wyższego poziomu wykształcenia jest coraz bardziej widoczne. Odsetek osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej z tym wykształceniem wzrósł z 3,8% w 2001 r. do 6,1% w 2008 r.

Według danych z listopada 2008 r.⁸ studiowało 25.265 osób niepełnosprawnych (tj. 1,3% ogółu studentów), z tego 13.089 na studiach stacjonarnych i 12.176 na studiach niestacjonarnych. Liczebność ta była wyraźnie wyższa niż w latach poprzednich (w 2005 r. zidentyfikowano 14.510 niepełnosprawnych studentów, a w 2006 r. – 19.923 osoby). Udział osób niepełnosprawnych w ogóle studentów wzrósł w stosunku do listopada 2006 roku, gdy wynosił 1,03%. Według danych z listopada 2008 roku absolwentami szkół wyższych w roku akademickim 2007/2008 r. było 4.438 osób niepełnosprawnych (w roku 2007 – 3.451, 2006 – 2.510, a w 2005 – 1.358). Spośród ogółu studentów osób niepełnosprawnych 1.723 osoby były niesłyszące lub słabo słyszające, 2.042 – niewidome bądź słabo widzące, 6.367 – z dysfunkcją ruchu lecz chodzących, 560 – z dysfunkcją ruchu i niechodzących.

Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych.

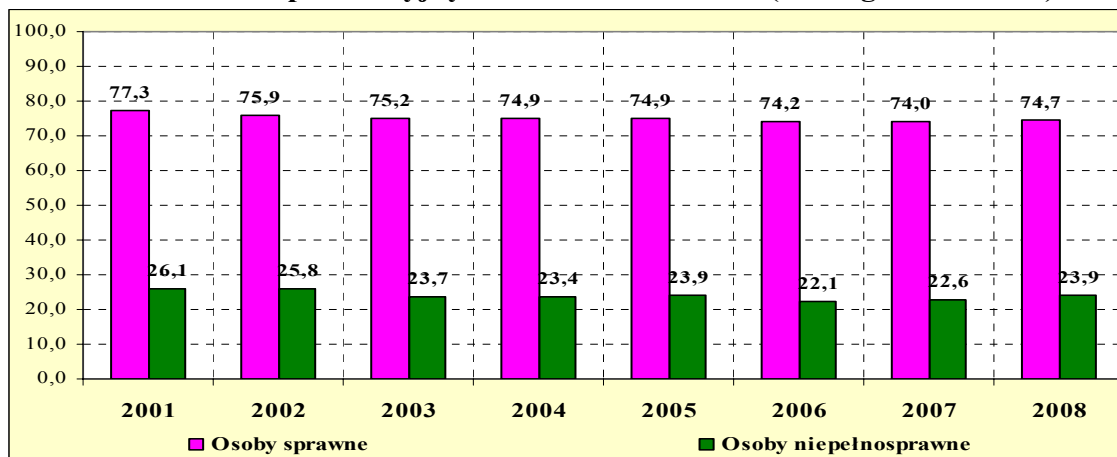
Sytuacja społeczno-ekonomiczna poszczególnych grup ludności, w tym osób niepełnosprawnych, jest pochodną ich sytuacji na rynku pracy. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski wskazują na znaczną poprawę sytuacji na rynku pracy w ciągu trzech ostatnich lat, a zwłaszcza w 2008 r. Dotyczyła ona zarówno osób pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych. Nastąpił wzrost wskaźnika zatrudnienia i spadek stopy bezrobocia. Sytuacja na rynku pracy pogorszyła się dopiero pod koniec 2008 r., co pokazały wyniki bezrobocia rejestrowanego.

W 2008 r. aktywnych zawodowo było 15,6% osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej, a 23,9% w wieku produkcyjnym. Dla porównania współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych w wieku 15 lat i więcej wynosił 59,4%, a w wieku produkcyjnym

⁸ Dane GUS

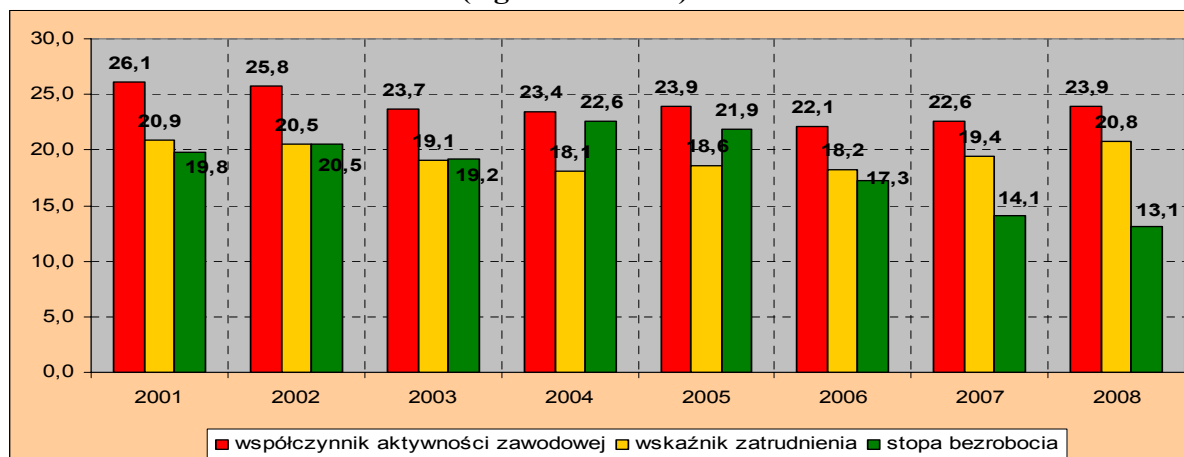
74,7%. Współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wzrósł w stosunku do ubiegłego roku o 1,4 pkt. proc. (osób sprawnych – o 0,7 pkt. proc.)

Wykres 5. Współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych i niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w latach 2001-2008 (według BAEL GUS)

W 2008 r. udział osób pracujących wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej wynosił 13,7%, wśród osób w wieku produkcyjnym – 20,8%. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym - po raz pierwszy od 2002 r. - przekroczył 20%. W porównaniu z rokiem ubiegłym wzrósł o 1,4 pkt. proc. (osób sprawnych – o 2,6 pkt. proc.). Wskaźnik zatrudnienia osób sprawnych w wieku 15 lat i więcej oraz dla zbiorowości osób w wieku produkcyjnym wynosił odpowiednio 55,3% i 69,4%.

Wykres 6. Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w latach 2001 – 2008 (wg BAEL GUS)

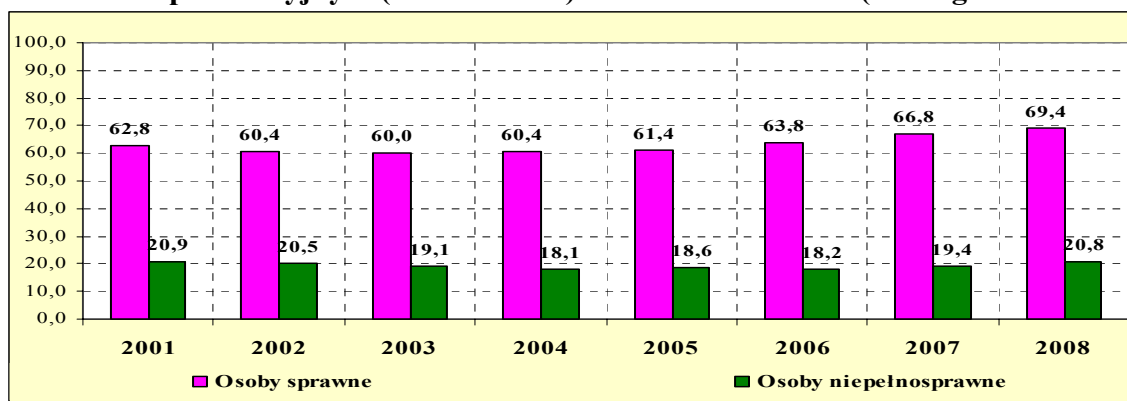

W związku z obserwowanym w ostatnich latach spadkiem aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych cieszy niewielki – w stosunku do poprzedniego roku – wzrost współczynnika aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej (podobnie jak w przypadku osób sprawnych) – o 0,5 pkt. proc., a jeszcze bardziej znaczniejszy w zbiorowości osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym – z 22,6% do 23,9%, tj. o 1,4 pkt. proc. (dla osób sprawnych nastąpił wzrost wskaźnika tylko o 0,7 pkt. proc.).

Osoby pracujące stanowiły niemal 14% zbiorowości osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej. Wskaźnik zatrudnienia tych osób od 6 lat utrzymuje się na poziomie 13-14% (najwyższy był w 1997 r. – 20%) i jest znacznie niższy niż osób sprawnych, który w latach 2001-2006 kształtował się na poziomie 49-51%, w roku 2007 wyniósł 53,4%, a w 2008 r. – 55,3% (odsetek ten był wyższy o 1,9 pkt. proc. niż w roku poprzednim). Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych jest z natury rzeczy niższy niż osób sprawnych, tym niemniej różnica pomiędzy nimi pozostaje wciąż zbyt duża.

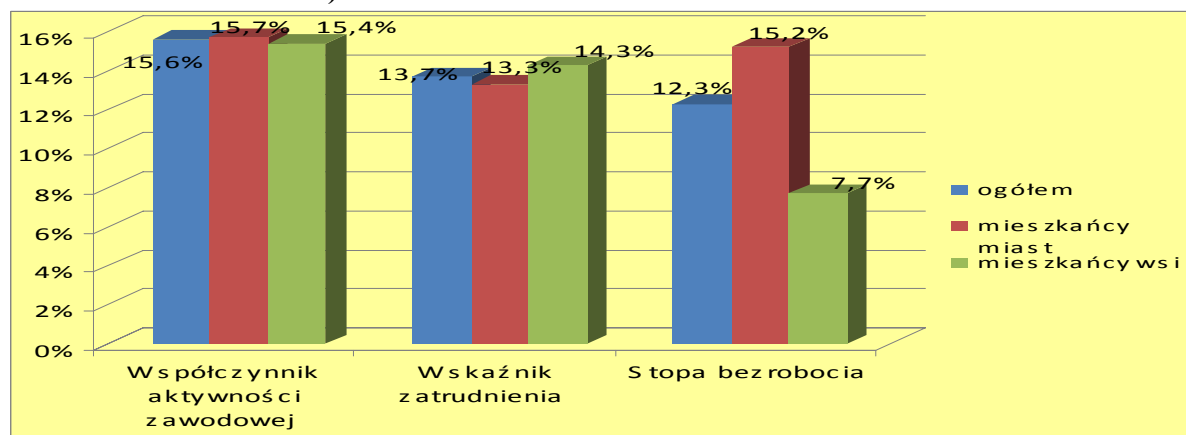
Tym bardziej na uwagę zasługuje fakt, że w 2008 r. - po raz pierwszy od 2002 r. – wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym przekroczył 20% i wyniósł 20,8%, zaś stopa bezrobocia obniżyła się do 13,1%. W porównaniu z rokiem ubiegłym wskaźnik zatrudnienia tych osób wzrósł o 1,4 pkt. proc. (osób sprawnych – o 2,6 pkt. proc.), a stopa bezrobocia obniżyła się o 1,0 pkt. proc. (osób sprawnych – o 2,6 pkt. proc.).

Wykres 7. Wskaźnik zatrudnienia osób sprawnych i niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w latach 2001–2008 (według BAEL GUS)

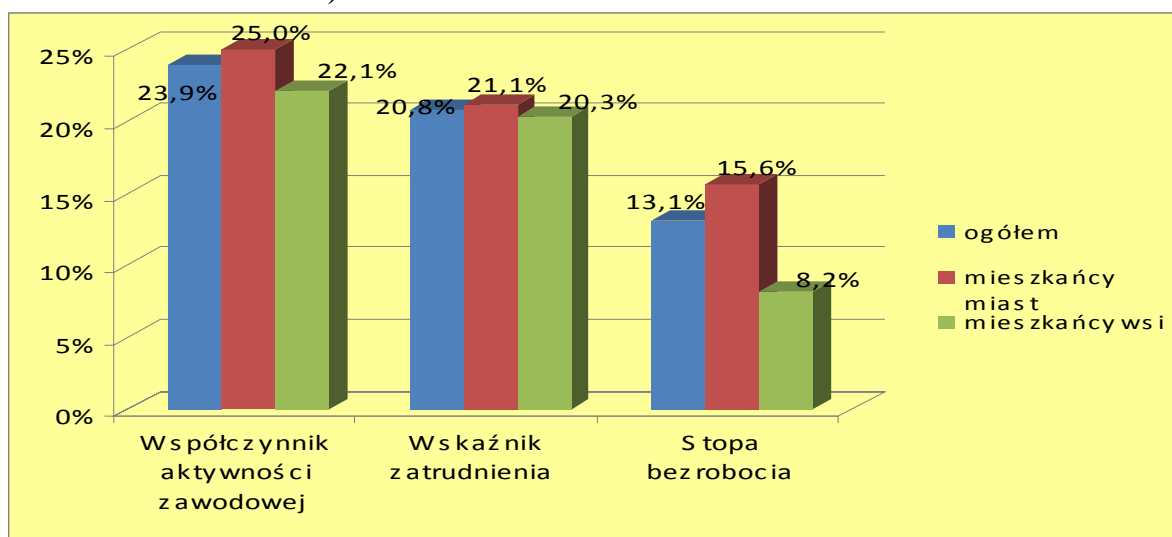
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w 2008 r. był wyższy wśród mieszkańców wsi niż miast. W 2008 r. w miastach wskaźnik ten wynosił 13,3%, zaś na obszarach wiejskich – 14,3%. Odwrotną relację zauważamy wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, gdzie wskaźnik zatrudnienia w miastach wynosił 21,1%, a na obszarach wiejskich 20,3%.

Wykres 8. Wskaźniki aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej według miejsca zamieszkania w 2008 r. (według BAEL GUS)

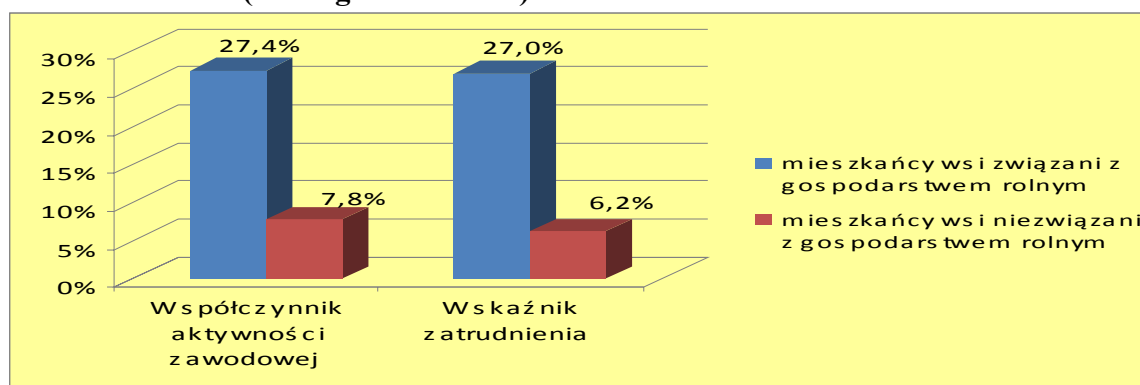
Prawdopodobnie wynika to z większego udziału pośród osób pracujących zamieszkałych na wsi osób starszych, będących w wieku poprodukcyjnym. Już wcześniej obserwowano zmniejszenie się udziału osób pracujących w wieku produkcyjnym wśród mieszkańców wsi w porównaniu do lat poprzednich (wynosił on 22,4% – w 2005 r., 21,1% – w 2006 r. a 20,5% – w 2007 r.).

Wykres 9. Wskaźniki aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym według miejsca zamieszkania w 2008 r. (według BAEL GUS)

W najtrudniejszej sytuacji znajdują się osoby niepełnosprawne mieszkające na wsi, niezwiązane z gospodarstwem rolnym, chociaż paradoksalnie to jednak właśnie rolnictwo daje zatrudnienie wielu osobom niepełnosprawnym, zwłaszcza starszym i słabo wykształconym. W 2008 r. jedynie 39,1% niepełnosprawnych mieszkańców wsi w wieku 15 lat i więcej stanowiły osoby związane z gospodarstwem rolnym⁹. Aktywność zawodowa tych osób jest znacznie wyższa (27,4%) niż osób niepełnosprawnych niezwiązanych z gospodarstwem rolnym (7,8%). Ta różnica jeszcze bardziej jest widoczna w przypadku wskaźnika zatrudnienia (odpowiednio 27,0% i 6,2%).

Wykres 10. Współczynnik aktywności zawodowej i wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych mieszkańców wsi w związku z gospodarstwem rolnym w 2008 r. (według BAEL GUS)

⁹ Są to osoby będące członkami gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego lub działki rolnej.

W ostatnich latach obserwujemy zmniejszenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych związanych z gospodarstwem rolnym. W 2008 r., w porównaniu z rokiem ubiegłym, współczynnik aktywności zawodowej tych osób obniżył się o 0,5 pkt. proc., w 2007 r. – o 1,5 pkt. proc. Bezrobocie dotyka zaś głównie osoby niezwiązane z gospodarstwem rolnym (stopa bezrobocia dla nich wynosiła 20,6%).

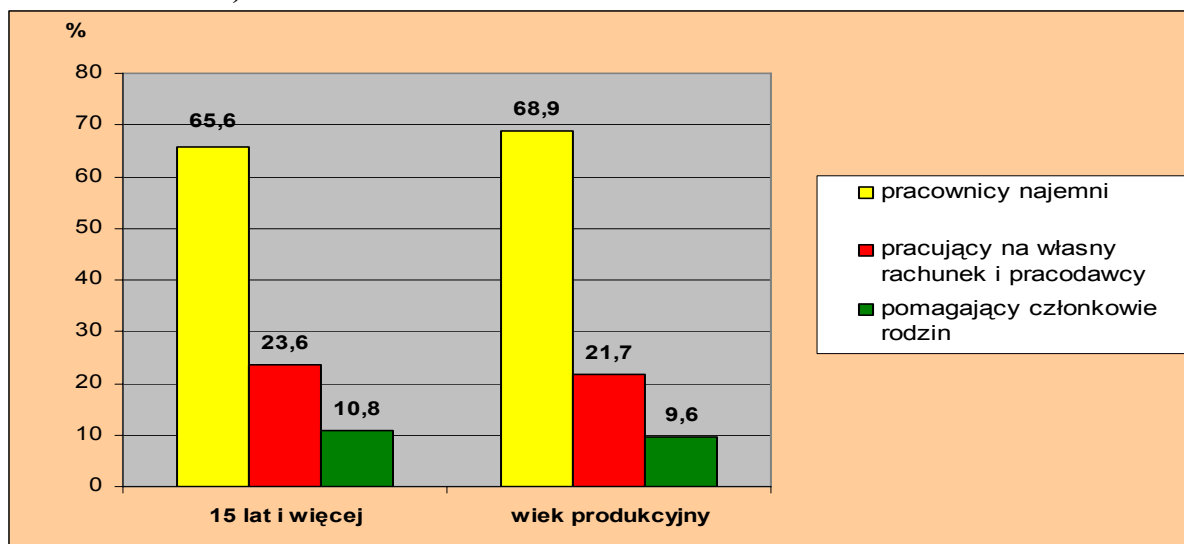
Pracujące osoby niepełnosprawne.

Wśród osób niepełnosprawnych, zdecydowanie częściej pracują mężczyźni niż kobiety. W 2008 r. wskaźnik zatrudnienia mężczyzn wynosił 17,7%, zaś kobiet – 9,8%. Dysproporcja ta jest znacznie mniejsza wśród osób w wieku produkcyjnym – wskaźniki wynosiły odpowiednio 22,9% i 17,8%.

Spośród pracujących osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej: 11,2% miało wykształcenie wyższe (23,8% osób sprawnych), 31,5% – średnie (37,4% osób sprawnych), w tym 26,2% policealne i średnie zawodowe (28,7% osób sprawnych) i 57,3% poniżej średniego (38,8% osób sprawnych), z czego 36,6% – zasadnicze zawodowe (30,2% osób sprawnych) i 20,7% – gimnazjalne i niższe (8,6% osób sprawnych).

Stopień niepełnosprawności z natury rzeczy różnicuje aktywność zawodową osób niepełnosprawnych: w 2008 r. pracowało 21,9% osób niepełnosprawnych z lekkim stopniem niepełnosprawności, 13,2% ze stopniem umiarkowanym i 3,8% ze stopniem znacznym. Wskaźniki te są oczywiście znacznie wyższe w przypadku osób w wieku produkcyjnym – wynosiły odpowiednio 28,5%, 18,6% i 8,2%. W każdej z grup osób niepełnosprawnych, wyróżnianych ze względu na stopień ich niepełnosprawności, obserwuje się wzrost wskaźnika zatrudnienia w porównaniu z rokiem ubiegłym.

Wykres 11. Struktura zatrudnienia osób niepełnosprawnych w 2008 r. (według BAEL GUS)

O ile od lat większość pracujących osób niepełnosprawnych stanowią pracownicy najemni, to w 2008 r. ich udział wzrósł jeszcze bardziej i wyniósł 65,6% (w 2007 r. – 59,2%). Niższe były udziały osób pracujących na własny rachunek (23,6% wobec 29,4% w roku ubiegłym¹⁰) i pomagających członków rodzin (10,8% podczas gdy rok temu 11,4%). Były one jednak wciąż znaczące ze względu na to, że znaczna część osób niepełnosprawnych pracuje w rolnictwie indywidualnym.

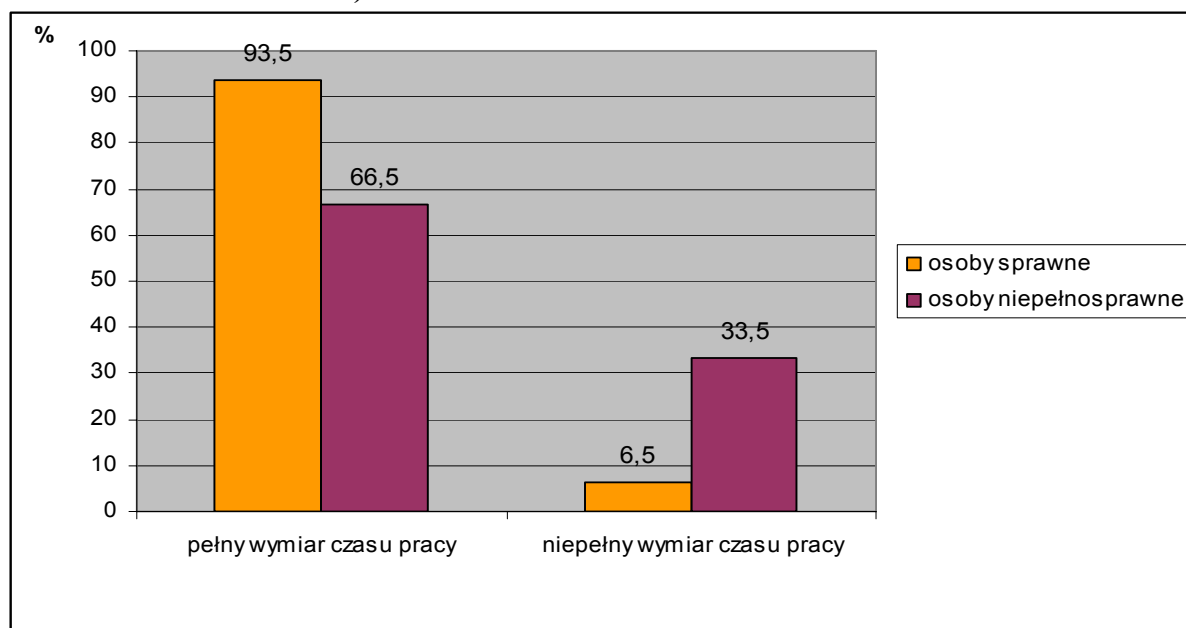
¹⁰ Z czego tylko 2,6% to pracodawcy.

W przypadku osób w wieku produkcyjnym w strukturze zatrudnienia jeszcze większy udział stanowią pracownicy najemni – 68,9% (w 2007 r. – 63,1%), mniejszy zaś pracujący na własny rachunek (21,7% wobec 26,4% w roku ubiegłym¹¹) i pomagający członkowie rodzin (9,6% podczas gdy rok temu 10,5%), co wskazuje na silniejszy związek z rolnictwem osób starszych.

W porównaniu z rokiem ubiegłym w strukturze zatrudnienia obserwuje się znaczny wzrost udziału pracowników najemnych i spadek udziału pracujących na własny rachunek. W populacji osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej nastąpił wzrost udziału pracowników najemnych o 6,4 pkt. proc. i spadek udziału pracodawców i pracujących na własny rachunek o 5,8 pkt. proc. W zbiorowości osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym odnotowano wzrost udziału pracowników najemnych o 5,8 pkt. proc. i spadek udziału pracodawców i pracujących na własny rachunek o 4,7 pkt. proc.

Osoby niepełnosprawne pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy znacznie częściej niż osoby sprawne. Dla pracujących w wieku produkcyjnym odsetki te wynosiły w 2008 r. odpowiednio: 33,5% i 6,5%. Wśród pracujących osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w niepełnym wymiarze czasu pracowało 36,8%. W przypadku osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności odsetek ten wynosił 39,5%, z umiarkowanym – 42,5%, z lekkim – 33,1%. Dla osób w wieku produkcyjnym kształtował się następująco: 35,3%, 38,4% i 30,2%.

Wykres 12. Struktura pracujących osób niepełnosprawnych i sprawnych w wieku produkcyjnym według wymiaru czasu pracy w 2008 r. (według BAEL GUS)

Odsetek pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy był niższy w przypadku mężczyzn niż wśród kobiet i wynosił odpowiednio 34,7% i 40,6%, dla osób w wieku produkcyjnym – 32,4% i 34,8%.

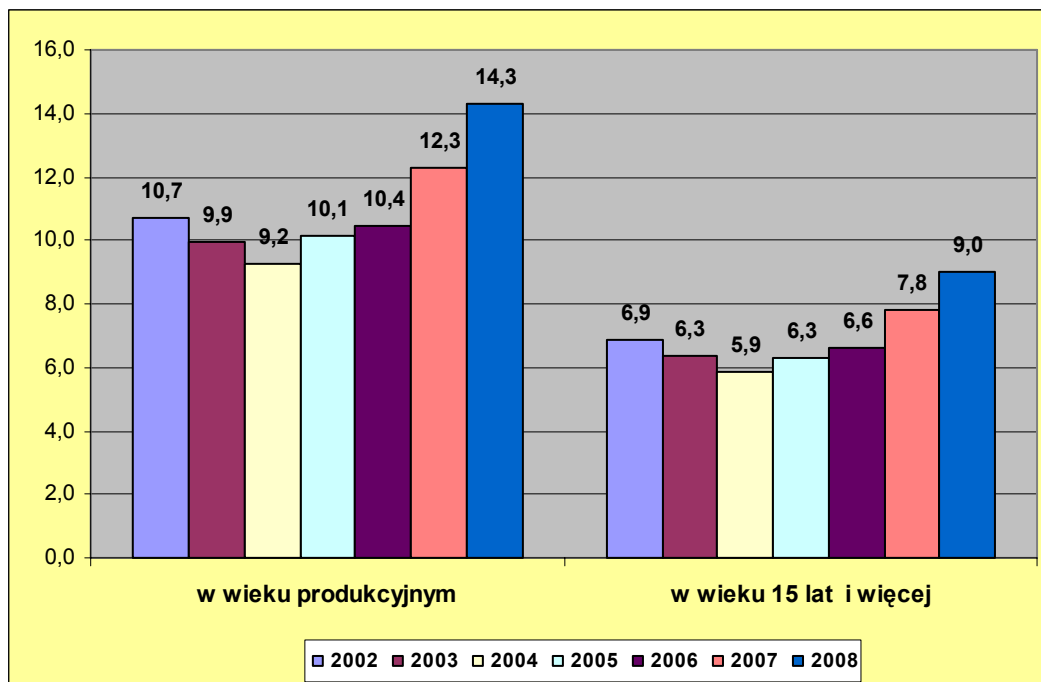
Częściej pracowały w niepełnym wymiarze czasu osoby z wykształceniem co najwyżej zawodowym – 51,2% niż osoby z wykształceniem średnim – 40,9% i wyższym – 35,1%. Dla osób w wieku produkcyjnym udziały te przedstawiają się następująco: poniżej średniego – 37,5%, średnie – 30,2% i wyższe – 21,2%.

¹¹ Z czego tylko 2,2% to pracodawcy (w 2007 r. odsetek ten wynosił 2,5%, a w 2006 r. – 4,1%).

Wyraźnie widoczne jest zróżnicowanie tego odsetka między niepełnosprawnymi mieszkańcami miast – 32,4% i wsi – 41,5% (dla osób w wieku produkcyjnym 30,2% i 38,0%), co niewątpliwie wynika ze znacznie mniejszego na wsi udziału pracowników najemnych wśród pracujących.

Udział osób pracujących jako pracownicy najemni w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w 2008 r. wynosił 9,0% i był o 1,2 pkt. proc. wyższy niż w roku ubiegłym. Dla osób w wieku produkcyjnym był on jeszcze wyższy – 14,3% i wzrósł o 2,0 pkt. proc. w porównaniu z 2007 r.

Wykres 13. Udział pracujących jako pracownicy najemni wśród ogółu osób niepełnosprawnych w latach 2002-2008 (według BAEL GUS)

Od lat zdecydowana większość niepełnosprawnych pracowników najemnych pracuje w zakładach pracy chronionej. W systemie obsługi dofinansowań prowadzonym przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w grudniu 2008 r. zarejestrowanych było 39,4 tys. pracujących na otwartym rynku i 163,3 tys. osób niepełnosprawnych pracujących w zakładach pracy chronionej. Choć dominacja zatrudnienia osób niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy jest wciąż znaczna (80,6%), wyraźnie widoczna jest tendencja do wzrostu udziału pracowników z otwartego rynku (15,9% – w grudniu 2005 r., 17,9% – w grudniu 2006 r., 19,1% – w grudniu 2007 r., 19,4% – w grudniu 2008 r.).

Od 2004 r., czyli czasu wprowadzenia instrumentów prawnych wspierających także pracodawców z otwartego rynku pracy (w postaci dofinansowania wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych), nastąpiło znaczne zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy. W systemie obsługi dofinansowań (SOD), prowadzonym przez PFRON, w grudniu 2004 r. zarejestrowanych było 28 tys. osób pracujących na otwartym rynku. W latach następnych ich liczba systematycznie wzrastała (w grudniu 2005 – 33 tys., w grudniu 2006 r. – 38 tys.) aż do 42 tys. w grudniu 2007 r. Liczba pracujących w zakładach pracy chronionej w grudniu 2004 r. wynosiła – 173 tys., w grudniu lat 2005-2006 – 174 tys., a w grudniu 2007 r. – 179 tys. W grudniu

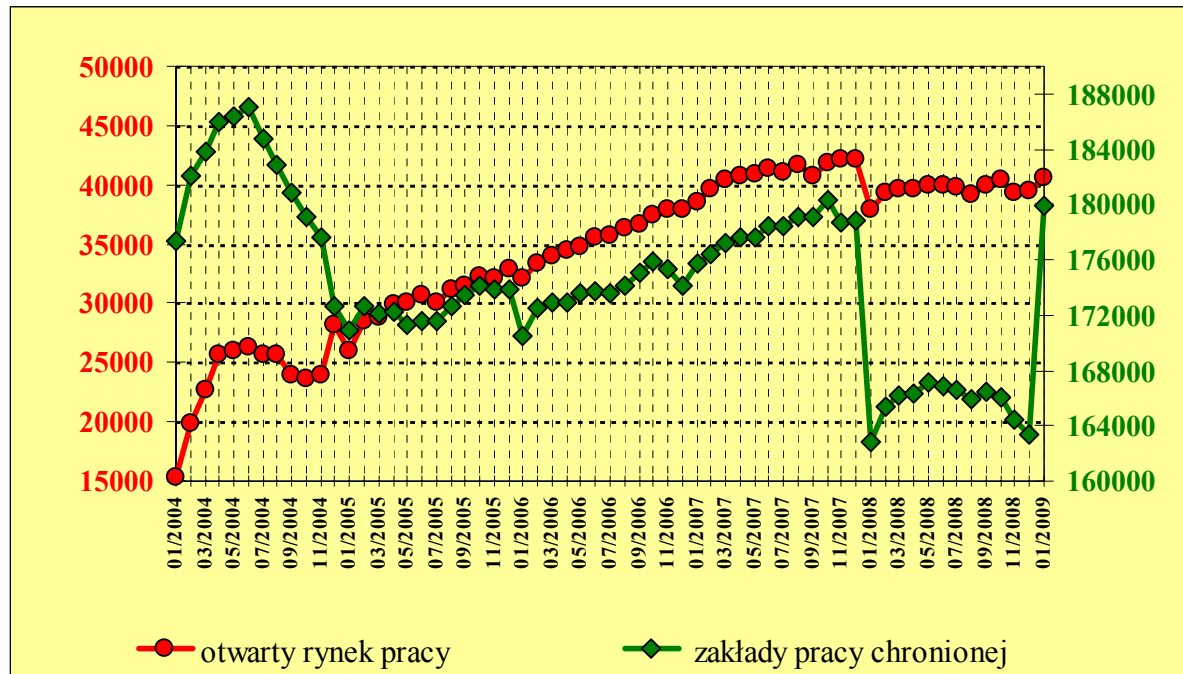
2008 r. zaobserwowano dalszy spadek liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych u tych pracodawców – do 163 tys., jak też niewielki spadek osób pracujących na otwartym rynku pracy – w SOD zarejestrowanych było 39 tys. pracowników.¹² Był on spowodowany prawdopodobnie obawą pracodawców przed zmianą przepisów dotyczących wsparcia pracodawców.

Tabl. 1. Pracodawcy i osoby niepełnosprawne zarejestrowani w Systemie Obsługi Dofinansowań PFRON w grudniu lat 2004 – 2008 i styczniu 2009

Wyszczególnienie	gru-04	gru-05	gru-06	gru-07	gru-08	sty-09
Pracodawcy						
Ogółem	6 585	7 290	7 949	9 135	9 068	8639
zakłady pracy chronionej	2 463	2 356	2 251	2 185	2 135	2 111
otwarty rynek pracy	4 122	4 934	5 698	6 950	6 933	6 528
Osoby niepełnosprawne w tys.						
Ogółem	200,7	206,8	212,1	221,0	202,7	220,4
zakłady pracy chronionej	172,6	173,9	174,1	178,8	163,3	179,9
na otwartym rynku pracy	28,1	32,9	38,0	42,2	39,4	40,5

Dane PFRON według stanu na 13.03.2009 r.

Wykres 14. Pracownicy niepełnosprawni uprawnieni do dofinansowania z PFRON w latach 2004-2008

Źródło: dane SOD PFRON według stanu na 13.03.2009 r.

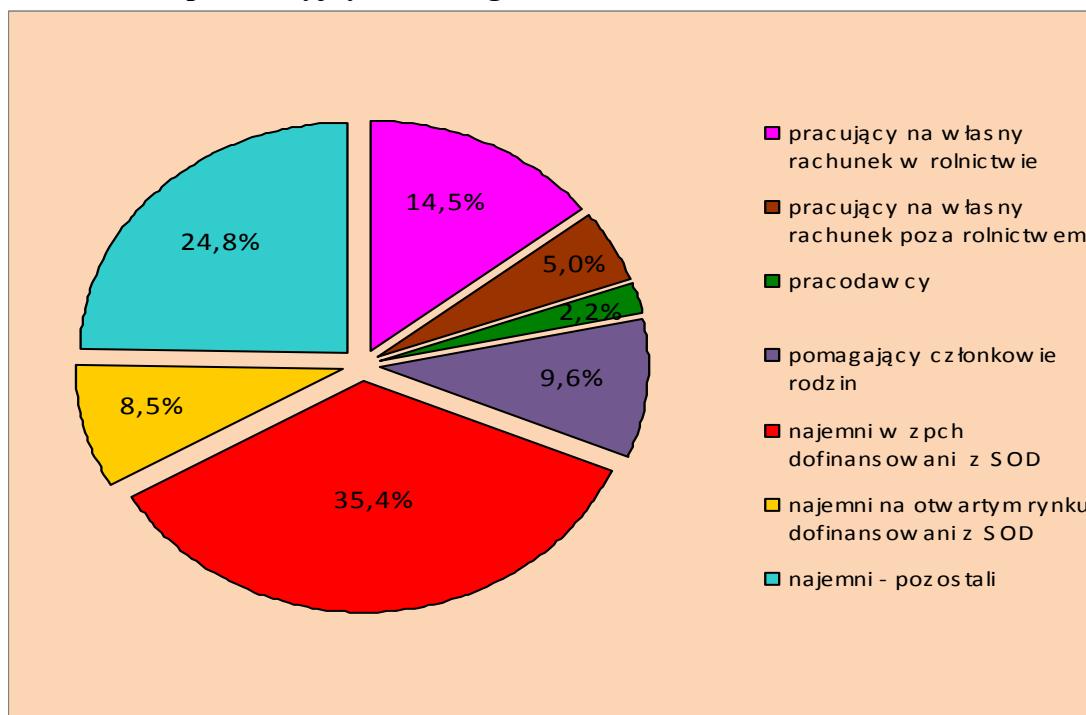
Jednak już na początku 2009 r. obserwuje się znaczący wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych zarówno na otwartym, jak i na chronionym rynku pracy. W styczniu

¹² Źródło: dane SOD PFRON według stanu na 13.03.2009 r.

2009 r. liczba zarejestrowanych w SOD pracowników niepełnosprawnych wynosiła 220 tys., z czego 180 tys. przypadało na zakłady pracy chronionej a 40 tys. na otwarty rynek pracy.

Z zestawienia danych pochodzących z SOD PFRON i BAEL GUS wynika, że w 2008 r. dofinansowywaniem objęto wynagrodzenia ok. 64% niepełnosprawnych pracowników najemnych w wieku produkcyjnym, którzy stanowili 44% ogółu niepełnosprawnych pracujących w tym wieku.

Wykres 15. Struktura pracujących osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym, według statusu zatrudnienia w 2008 r.

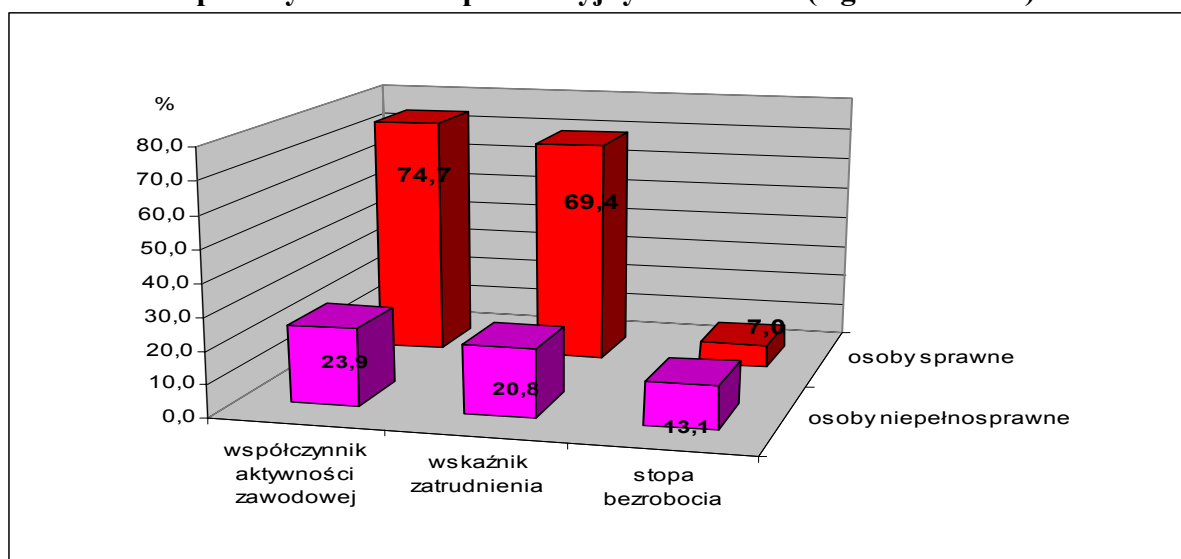
Źródło: szacunek na podstawie BAEL GUS i SOD PFRON

Bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych.

W 2008 r. oprócz dużego wzrostu wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych i aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w wieku produkcyjnym, odnotowano dalszy spadek stopy bezrobocia. Co prawda nie był on aż tak spektakularny jak wśród osób pełnosprawnych, tym niemniej znaczący w kontekście poprawy ich sytuacji na rynku pracy.

Stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych dla osób w wieku 15 lat i więcej w 2008 r. wynosiła 12,3% a dla osób w wieku produkcyjnym 13,1%. W stosunku do ubiegłego roku stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym obniżyła się o 1,0 pkt. proc. (osób sprawnych – o 2,6 pkt. proc.). Stopa bezrobocia osób sprawnych w wieku 15 lat i więcej wynosiła 6,9%, w wieku produkcyjnym – 7,0%. W listopadzie i grudniu 2008 r. w powiatowych urzędach pracy odnotowano wzrost liczby osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotne. W grudniu 2008 r. ich liczba wynosiła 73.112 i była wyższa o 5,8 tys. niż w grudniu 2007 r. Jednak głównym problemem nie jest bezrobocie osób niepełnosprawnych, lecz ich wysoka bierność zawodowa, szczególnie istotna w przypadku osób w wieku produkcyjnym. Liczba osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu była o 1,6 tys. niższa niż w roku ubiegłym i wynosiła 23.465 osób.

Wykres 16. Wskaźniki aktywności ekonomicznej dla osób niepełnosprawnych i sprawnych w wieku produkcyjnym w 2008 r. (wg BAEL GUS)

Stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w 2008 r. wynosiła 12,3% i była niższa o 0,6 pkt. proc. niż w roku ubiegłym. Począwszy od 2004 r., wskaźnik ten systematycznie spada, przy czym największy spadek zaobserwowano w ciągu trzech ostatnich lat (w 2006 r. – w porównaniu z rokiem ubiegłym – nastąpiło jego obniżenie o 4,3 pkt. proc., a w 2007 roku o 2,3 pkt. proc.). Stopa bezrobocia osób sprawnych w 2008 r. wynosiła 6,9% – o 2,6 pkt. proc. mniej niż w roku ubiegłym (w 2006 r. nastąpiło jej obniżenie o 3,9 pkt. proc., a w 2007 r. o 4,4 pkt. proc.).

W przypadku osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym stopa bezrobocia w 2008 r. wyniosła 13,1% i była o 1,0 pkt. proc. niższa niż w roku ubiegłym (w 2006 r. odnotowano spadek wskaźnika o 4,6 pkt. proc., a w 2007 r. o 3,2 pkt. proc.). Wartość tego wskaźnika dla osób sprawnych w 2008 r. kształtowała się na poziomie 7,0%.

Pomimo spadku stopy bezrobocia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, w dalszym ciągu niepokojąca jest sytuacja osób w wieku 25-49 lat, dla których wartość wskaźnika jest wciąż wyższa – w 2008 r. wynosiła 15,6% (wobec 21,2% w roku ubiegłym).

Nadal obserwowana jest znaczna różnica stopy bezrobocia wśród mieszkańców wsi i miast (odpowiednio w 2008 r. – 7,7% i 15,2%, a dla wieku produkcyjnego 8,2% i 15,6%), co – jak wcześniej wskazano – wynika z możliwości zatrudnienia we własnym gospodarstwie rolnym.

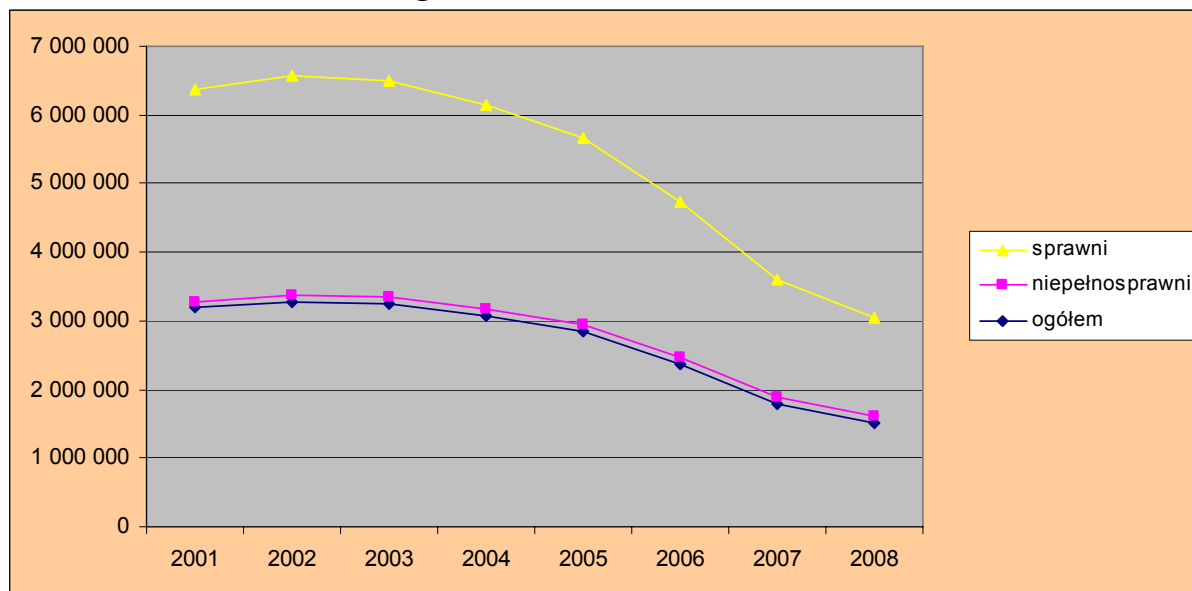
Kwartalne wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, w tym przypadku za IV kw. 2008 r., wskazują na ogólną poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy, jednak dane pochodzące z bezrobocia rejestrowanego według stanu z końca listopada i grudnia 2008 r., dotyczące liczby osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (jako bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu)¹³, pokazały nieco trudniejszą sytuację osób niepełnosprawnych, które poszukują pracy.

O ile przez wiele lat w bezrobociu rejestrowanym liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych utrzymywała się na względnie stałym poziomie, to pod koniec 2008 r. zaobserwowano wzrost liczby bezrobotnych osób niepełnosprawnych. Było to zapewne związane z ogólnym pogorszeniem się sytuacji na rynku pracy spowodowanej zapowiedzią

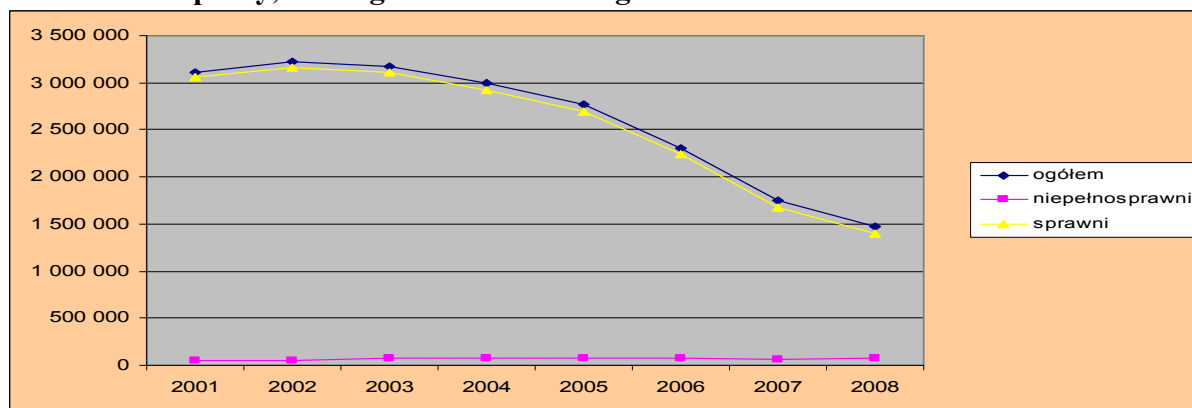
¹³ W przypadku osób niepełnosprawnych GUS nie szacuje stopy bezrobocia rejestrowanego, stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych obliczana jest na podstawie BAEL. Definicje bezrobocia stosowane w badaniu bezrobocia rejestrowanego opierają się na przepisach krajowych, natomiast definicje stosowane w BAEL opierają się na metodologii Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) i Eurostatu.

kryzysu. Dane z pierwszego kwartału 2009 r. wskazują na dalszy wzrost ich liczby, choć udział osób niepełnosprawnych w ogóle zarejestrowanych osób bezrobotnych zmalał w stosunku do stanu z grudnia 2008 r. (z 5,0% do 4,8%). W ciągu 2008 r. kształtował się on na poziomie 4-5%, a zatem nie zmienił się istotnie.

Wykres 17. Liczba osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu, zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, według stanu na koniec grudnia w latach 2001- 2008

Wykres 18. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, według stanu na koniec grudnia w latach 2001 - 2008

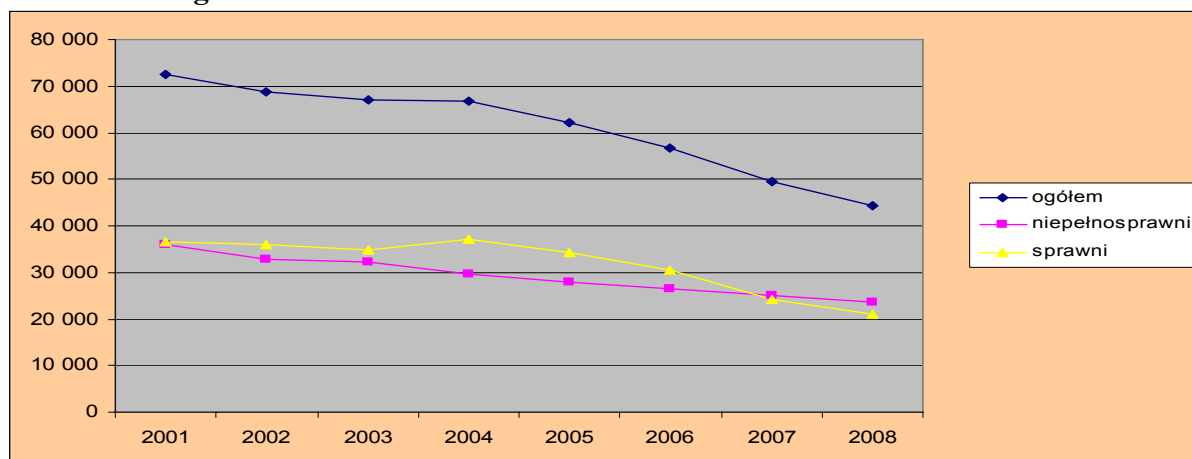

Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne według stanu na koniec grudnia 2008 r. wynosiła 73.112 i była wyższa o 5,8 tys. osób niż rok temu. Liczba zarejestrowanych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych wynosiła 23.465 i była o 1,6 tys. niższa niż przed rokiem. Udział tych osób w ogóle osób zarejestrowanych poszukujących pracy wynosił 52,8%.

Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu w grudniu 2008 r. (96.577) była wyższa o 4.220 osób niż w grudniu 2007 r. (92.357), zmniejszył się jednak udział osób, które pozostają bez pracy powyżej 12 miesięcy (z 48,5% do 44,3%, tj. o 4,2 pkt. proc.).

Udział bezrobotnych długotrwale obniżył się o 4,4 pkt. proc. (z 47,3% do 42,9%), a poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu o 2,8 pkt. proc. (z 51,5% do 48,7%). Mniejsza podatność liczebności tych osób na pozytywne zmiany na rynku pracy widoczna jest w kształtowaniu się udziału osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie zarejestrowanych – w 2008 r. wynosił on 5,9%, podczas gdy w 2007 r. wynosił on 4,7%, w 2006 r. 4,0%, zaś w 2005 r. - 3,6%.

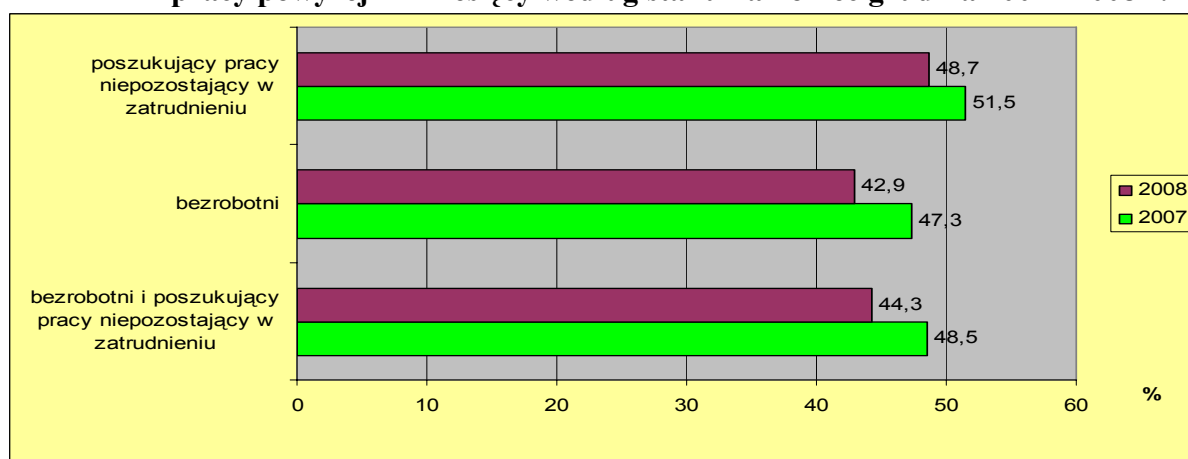
Wykres 19. Liczba osób poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu, zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, według stanu na koniec grudnia w latach 2001 - 2008

Udział osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne przez okres powyżej 12 miesięcy był wyższy od udziału bezrobotnych długotrwale osób sprawnych (odsetki wynosiły odpowiednio 42,9% i 33,5%).

W końcu grudnia 2008 r. 44,3% z osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne lub poszukujące pracy i niepozostające w zatrudnieniu pozostawało w ewidencji dłużej niż 12 miesięcy.

Wykres 20. Udział osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy powyżej 12 miesięcy według stanu na koniec grudnia 2007 i 2008 r.

Źródło: sprawozdawczość powiatowych urzędów pracy

Tab.2. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (PUP) jako bezrobotni i poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu, w tym powyżej 12 miesięcy, według stanu na koniec miesiąca, w latach 2002-2008

Okres sprawozdawczy	Niepełnosprawni zarejestrowani w PUP jako bezrobotni i poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu		w tym powyżej 12 miesięcy	
	ogółem	w tym bezrobotni	razem	w tym bezrobotni
stan na koniec m-ca:	w liczbach bezwzględnych			
gru-02	89 435	56 541	48 072	30 954
gru-03	102 054	69 778	54 252	37 550
gru-04	105 288	75 738	55 155	39 095
gru-05	104 658	76 834	53 900	38 909
gru-06	98 957	72 589	x	36 641
gru-07	92 357	67 284	44 749	31 833
gru-08	96 577	73 112	42 748	31 330

x – brak danych

Źródło: sprawozdawczość powiatowych urzędów pracy

Bierność zawodowa osób niepełnosprawnych.

Niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej znajduje odzwierciedlenie w strukturze tej populacji według źródeł utrzymania. Podobnie jak w latach poprzednich, głównymi źródłami utrzymania w 2008 r. były najczęściej: renta z tytułu niezdolności do pracy (45,2%), emerytura (32,6%), a dopiero w następnej kolejności praca (8,7%, w tym praca najemna 7,0%). W głównej mierze ze świadczeń społecznych (włączając w nie zasiłek dla bezrobotnych i świadczenie przedemerytalne) utrzymywało się 8,4% osób niepełnosprawnych, 3,0% pozostawało na utrzymaniu innych członków rodziny a na inne niezarobkowe źródło utrzymania wskazało 2,1% niepełnosprawnych.

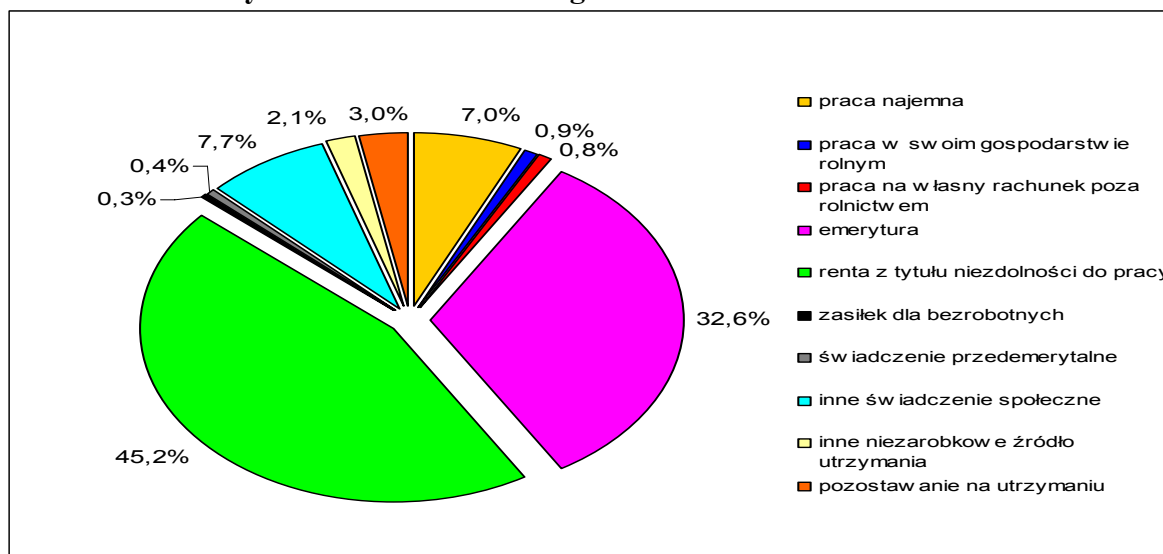
W przypadku osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym renta z tytułu niezdolności do pracy stanowiła główne źródło utrzymania aż dla 63,6%. Emerytura była takim źródłem dla 6,6%, świadczenia społeczne – dla 9,6%, a inne niezarobkowe źródło utrzymania – dla 1,9%. Z pracy utrzymywało się 14,3%, w tym 11,6% z pracy najemnej (pozostali pracowali we własnym gospodarstwie rolnym bądź na własny rachunek poza rolnictwem indywidualnym). 4% osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym pozostawało na utrzymaniu innych osób.

W porównaniu z rokiem ubiegłym udział osób utrzymujących się głównie z renty z tytułu niezdolności do pracy zmniejszył się o 3,2 pkt. proc. (w 2007 r. – o 3,9 pkt. proc.), jednak wciąż pozostaje ona głównym źródłem utrzymania dla niemal połowy osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej. Ponadto w 2008 r. wzrósł o 1,8 pkt. proc. odsetek osób niepełnosprawnych, dla których głównym źródłem utrzymania była emerytura (podobnie jak rok temu, kiedy wzrósł on o 1,6 pkt. proc.).

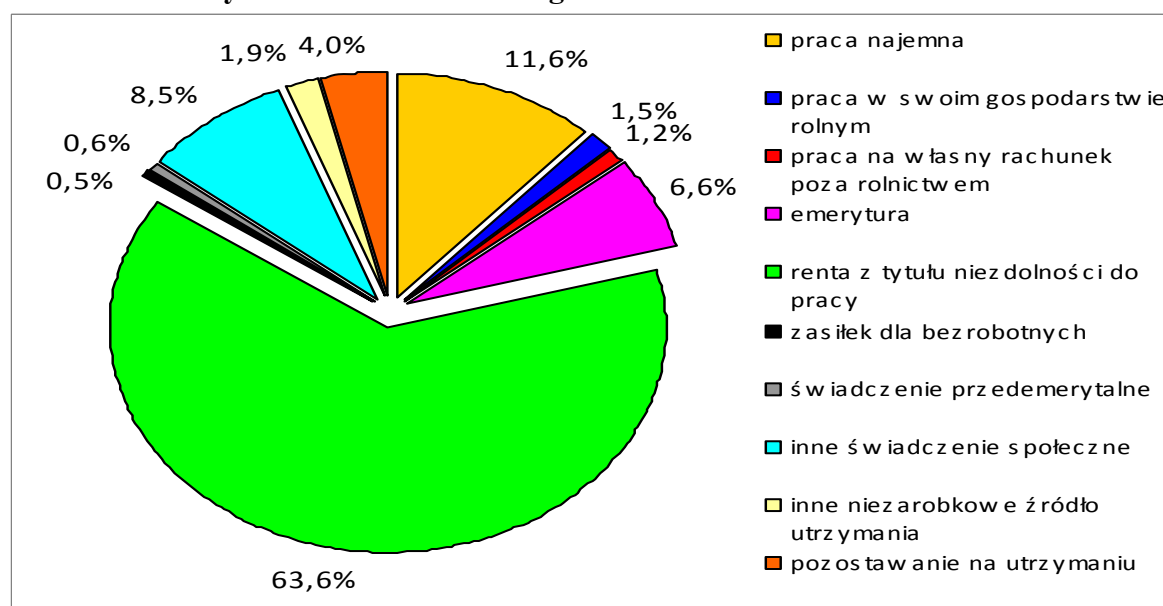
Większość osób niepełnosprawnych pozostaje poza rynkiem pracy i jest to niestety zjawisko obserwowane od wielu lat, dotyczące także osób w wieku produkcyjnym. W 2008 r. biernych zawodowo było 83,9% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej i 75,7% osób w wieku produkcyjnym (wobec adekwatnych udziałów dla osób sprawnych – odpowiednio

40,6% i 25,3%). Dlatego wciąż podejmowane są działania ustawowe wspierające aktywizację zawodową tych osób.

Wykres 21. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania w 2008 r. według BAEL

Wykres 22. Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym według głównego źródła utrzymania w 2008 r. według BAEL

W 2008 r. wśród 1685 tys. osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym biernych zawodowo było 22,2% ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 40,9% - z umiarkowanym i 36,9% - z lekkim stopniem niepełnosprawności. Porównując to ze strukturą osób niepełnosprawnych ogółem ze względu na stopień niepełnosprawności można wyraźnie dostrzec, że im głębsza niepełnosprawność, tym większe prawdopodobieństwo pozostawania poza rynkiem pracy. Jednocześnie, o czym już wcześniej wspomniano, występuje zależność: im wyższy poziom wykształcenia, tym większe szanse na obecność na rynku pracy. Wśród biernych zawodowo w wieku produkcyjnym było 3,9% osób niepełnosprawnych z wyższym

poziomem wykształcenia, 26,5% – ze średnim wykształceniem i 69,7% z wykształceniem poniżej średniego.

Udział osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym deklarujących, że nie szukają pracy z przyczyn zdrowotnych (choroba, niesprawność) jest bardzo wysoki – w 2008 r. wynosił on 88,0%, szczególnie na wsi (92,4%), ale także w miastach (84,9%). Na tę przyczynę bierności zawodowej wskazywała nie tylko przeważająca część osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (odpowiednio 93,0% i 86,4%), ale także z lekkim (86,8%). Niezależnie od stanu zdrowia, najczęściej nie zamierzały poszukiwać pracy osoby niepełnosprawne z niższym poziomem wykształcenia (około 70% osób z wykształceniem poniżej średniego).

Podsumowanie.

Mimo obserwowanej poprawy obecności osób niepełnosprawnych na rynku pracy, nadal większość tych osób pozostaje poza rynkiem pracy, w tym osób w wieku produkcyjnym.

Brak aktywności zawodowej spowodowany był często obawą utraty lub obniżenia wysokości otrzymywanych świadczeń pieniężnych, będących pewnym i stałym źródłem dochodu i utrzymania. Zmiana przepisów regulujących te kwestie (nowelizacja *Ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych* z dnia 5 grudnia 2008 r.) przyczyni się do wejścia osób niepełnosprawnych biernych zawodowo na rynek pracy.

Zatrudnienie niepełnosprawnych pracowników najemnych jest w większości dofinansowywane ze środków publicznych /szczegółowa informacja w części III/. Skutki tego działania są widoczne we wzroście ich wskaźnika zatrudnienia, co świadczy o skuteczności instrumentów ustawowych wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych, a skierowanych głównie na zwiększenie zatrudnienia najemnego.

Już w zeszłych latach obserwowano wzrost udziału niepełnosprawnych pracowników najemnych na otwartym rynku pracy. Nowelizacja *Ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych* powinna przyczynić się do dalszego wzrostu udziału zatrudnionych na tym rynku pracy. Wstępne dane za I kwartał 2009 r., pochodzące z Systemu Obsługi Dofinansowań Rynku Pracy PFRON, świadczą o znacznym wzroście liczby zarejestrowanych pracowników niepełnosprawnych, zarówno na chronionym jak i otwartym rynku pracy.

II. Informacja ogólna – działania systemowe.

Prawa osób niepełnosprawnych zagwarantowane są w szeregu aktów prawa krajowego, wspólnotowego i międzynarodowego¹.

Przepisy dotyczące równego traktowania i niedyskryminowania osób niepełnosprawnych zawarte w polskich ustawach oparte są na postanowieniach art. 32 ust.2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., który stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi, mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Ustawa zasadnicza nakłada na władze publiczne obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej osobom niepełnosprawnym (art. 68), a także obowiązek pomocy tym osobom w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej (art. 69).

Ponadto, w art. 65 Konstytucja RP zapewnia każdemu wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy.

Bardzo istotne postanowienia w zakresie niedyskryminacji i równego traktowania zawarte są w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy. Jedną z fundamentalnych zasad obowiązujących w prawie pracy jest zasada, zgodnie z którą każdy ma prawo do swobodnie wybranej pracy, a nikomu, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie, nie można zabronić wykonywania zawodu (art. 10 § 1). Ponadto, nawiązanie stosunku pracy (a od dnia 1 stycznia 2004 r., także ustalenie warunków pracy i płacy), bez względu na jego podstawę prawną, wymaga zgodnego oświadczenia woli pracodawcy i pracownika (art. 11). Pracodawca jest natomiast obowiązany szanować godność i inne dobra osobiste pracownika (art. 111).

W 1996 r. wprowadzono do Kodeksu pracy przepis konkretyzujący ogólną konstytucyjną zasadę równości wszystkich wobec prawa pracy zawarty w art. 11², zgodnie z którym pracownicy mają równe prawa z tytułu jednakowego wypełniania takich samych obowiązków (dotyczy to w szczególności równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie pracy) oraz przepis antydyskryminacyjny zawarty w art. 11³ (w brzmieniu od 1 stycznia 2002 r.) stwierdzający, że *„Jakakolwiek dyskryminacja, bezpośrednia lub pośrednia, w zatrudnieniu, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przekonania, zwłaszcza polityczne lub religijne, oraz przynależność związkową – jest niedopuszczalna”*.

Art. 18^{3b} § Kodeksu pracy nakłada na pracodawcę ciężar udowodnienia przed sądem, iż nie dyskryminował pracownika.

Pośredni wpływ na poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych w tym zakresie z pewnością ma uchwalona przez Sejm RP ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy. Dotyczy ona m.in. zaostreżenia przepisów antydyskryminacyjnych. Zgodnie bowiem z art. 11³ i art. 18^{3a} Kodeksu pracy – nakazane jest równe traktowanie pracowników m.in. bez względu na niepełnosprawność i zakazana dyskryminacja m.in. z powodu niepełnosprawności.

¹ Załącznik nr 2 do „Informacji...”

Oznacza to, że wszelkie zmiany przepisów Kodeksu pracy dotyczące wzmocnienia ochrony pracowników przed łamaniem zasady równego traktowania (dyskryminacją) dotyczą także pracowników niepełnosprawnych. W wyniku nowelizacja Kodeksu pracy:

- rozszerzono definicję molestowania. Molestowanie stanowi również zachowanie, którego celem lub skutkiem jest stworzenie wokół pracownika zastraszającej, wrogiej lub uwłaczającej atmosfery,
- rozszerzono definicję molestowania seksualnego o element zachowania, którego celem lub skutkiem jest stworzenie wokół pracownika zastraszającej, wrogiej lub uwłaczającej atmosfery,
- rozszerzono definicję dyskryminacji pośredniej. Teraz przepis wyraźnie wskazuje, że dyskryminacja pośrednia zachodzi wtedy, gdy pracodawca wprowadzi pozornie neutralne postanowienie zastosuje pozornie neutralne kryterium lub podejmie inne pozornie neutralne działanie, ale spowoduje to wystąpienie albo nawet tylko doprowadzi do możliwości wystąpienia niekorzystnych dysproporcji lub szczególnie niekorzystnej sytuacji w zakresie: nawiązania i rozwiązywania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania lub dostępu do szkoleń podnoszących kwalifikacje w odniesieniu do wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu, na kryterium dyskryminacyjne (np. niepełnosprawność.) Pracodawca może bronić się przed zarzutem dyskryminacji pośredniej jeśli wykaze, że postanowienie, kryterium bądź działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a podjęte środki są właściwe i konieczne,
- wzmocniono ochronę pracownika, wobec którego doszło do molestowania/molestowania seksualnego, polegająca na tym, że: jeżeli pracownik poddał się molestowaniu/molestowaniu seksualnemu, albo zareagował inaczej i przeciwstawił się molestowaniu//molestowaniu seksualnemu, pracodawca nie może – z tego powodu – zastosować wobec pracownika żadnych sankcji, czyli nie może spowodować to negatywnych konsekwencji dla tego pracownika,
- zmodyfikowano przepisy stanowiące co nie jest dyskryminacją, poprzez wskazanie m.in., że kryterium dyskryminacyjne może być przyczyną niezatrudnienia pracownika, pod warunkiem, że jest rzeczywistym i decydującym wymaganiem zawodowym stawianym pracownikowi,
- wprowadzono ochronę dla pracownika pomagającego dyskryminowanemu. Jeżeli pracownik udzielił w jakiegokolwiek formie wsparcia pracownikowi dochodzącemu roszczeń z tytułu dyskryminacji – nie może być przez pracodawcę niekorzystnie traktowany, ani nie może spotkać się z żadnymi negatywnymi konsekwencjami, zwłaszcza nie można go z tego powodu zwolnić (ani za wypowiedzeniem, ani bez wypowiedzenia).

Natomiast, w zakresie przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy, nowelizacja Kodeksu pracy wprowadziła regulację wskazującą wprost, że obowiązek pracodawcy ochrony zdrowia i życia pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki, powinien być realizowany w szczególności m.in. poprzez uwzględnianie ochrony zdrowia młodocianych, pracownic w ciąży lub karmiących dziecko piersią oraz pracowników niepełnosprawnych w ramach podejmowanych działań profilaktycznych.

Ponadto – co jest szczególnie istotne – przepisy Kodeksu pracy nakładają na każdego pracodawcę odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy. Pracodawca jest obowiązany (zgodnie z art. 207 § 2) „chronić zdrowie i życie pracowników

poprzez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki. Wymagania dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy powinny spełniać zarówno obiekty, w których znajdują się pomieszczenia pracy, jak i maszyny i urządzenia techniczne oraz narzędzia pracy.

W ramach wspomnianych obowiązków – szczegółowo określonych przepisami rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy – pracodawca musi dążyć do jak najlepszego przystosowania miejsca pracy dla każdego pracownika, także dla osoby niepełnosprawnej do potrzeb wynikających z jej niepełnosprawności. I tak, zgodnie z:

- § 45 ust. 1 - „*Stanowiska pracy powinny być urządzone stosownie do rodzaju wykonywanych na nich czynności oraz psychofizycznych właściwości pracowników, przy czym wymiary wolnej (nie zajętej przez urządzenia) powierzchni stanowiska pracy powinny zapewnić pracownikom swobodę ruchu wystarczającą do wykonywania pracy w sposób bezpieczny, z uwzględnieniem wymagań ergonomii.*”
- § 48 - „*Pracodawca zatrudniający pracowników niepełnosprawnych powinien zapewnić dostosowanie stanowisk pracy oraz dojść do nich - do potrzeb i możliwości tych pracowników, wynikających ze zmniejszonej sprawności.*”
- § 5 załącznika nr 3 „*Pracodawca zatrudniający pracowników niepełnosprawnych powinien zapewnić dostosowanie urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz dojść do nich - do potrzeb i możliwości tych pracowników wynikających ze zmniejszonej sprawności, zgodnie z przepisami techniczno-budowlanymi.*”

Zakaz dyskryminowania osób, dla których powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy oraz agencje zatrudnienia poszukują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej zawarty jest w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Zakaz dyskryminacji rozciągnięty jest również na pozostałą część stosunków społecznych.

W Kodeksie cywilnym wprowadzono możliwość żądania zaniechania działania, które sprawia, że dobro osobiste zostaje zagrożone.

W Kodeksie postępowania cywilnego przeniesiono ciężar dowodu na stronę pozwaną w sprawach związanych z ochroną dóbr osobistych oraz umożliwiono organizacjom społecznym, do których zadań statutowych należy ochrona równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, w sprawach o roszczenia z tego zakresu, wytaczać, za zgodą obywateli, powództwa na ich rzecz, oraz za zgodą powoda wstępować do postępowania w każdym jego stadium.

W Kodeksie postępowania administracyjnego wprowadzono możliwość występowania przez organizacje społeczne w sprawie dotyczącej innej osoby z żądaniem wszczęcia postępowania lub dopuszczenia jej do udziału w postępowaniu, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji i gdy przemawia za tym interes społeczny.

Tak więc, obowiązujący system prawny zawiera już wiele regulacji sprzyjających niedyskryminacji i włączaniu wszystkich osób niepełnosprawnych lub potrzebujących wsparcia w nurt życia społecznego i zawodowego.

Jakkolwiek system ten jest zgodny z koncepcją disability mainstreaming, oznaczającą zintegrowane podejście do niepełnosprawności i polegającą na włączaniu rozwiązań dotyczących osób niepełnosprawnych w główny nurt polityki (działań instytucji, zwłaszcza publicznych), to jednak nie w pełni zabezpiecza on prawa osób niepełnosprawnych, w szczególności w sferze równoprawnego dostępu do poszczególnych obszarów społecznego funkcjonowania (wyrównywania szans w społeczeństwie).

W 2008 r. podjęto intensywne systemowe działania na rzecz osób niepełnosprawnych, które m.in. zapowiedział w exposé wygłoszonym w Sejmie RP w dniu 23 listopada 2007 r. Premier Donald Tusk.

Rozpoczęto przygotowania do ratyfikacji przyjętej w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, a w 2007 r. podpisanej przez Polskę, co było wyrazem poparcia dla respektowania wszelkich praw człowieka w odniesieniu do osób niepełnosprawnych oraz dla idei i zasad zapisanych w Konwencji. Międzynarodowe Konwencje, którymi Polska jest związana, muszą być brane pod uwagę w procesie stanowienia prawa krajowego, co powinno korzystnie wpłynąć na sytuację osób niepełnosprawnych w Polsce.

Pierwszy etap prac przygotowawczych do ratyfikacji tej Konwencji – zapoczątkowany w 2008 r. – dotyczył szczegółowej analizy jej postanowień i m.in. dokładnego rozeznania zobowiązań wynikających dla naszego kraju. Analiza postanowień konwencji nasuwa szereg trudności, tak z uwagi na sposób zredagowania tekstu, użycie wielu niedostatecznie precyzyjnych sformułowań, mogących być w różny sposób interpretowanych, jak i niejasne relacje między poszczególnymi jej artykułami.

Równolegle identyfikowano oraz poddawano wstępnej ocenie polskie przepisy realizujące obowiązki wynikające z Konwencji, celem uzyskania orientacji co do zakresu regulacji obowiązujących w Polsce i realizacji już przez nie postanowień Konwencji, oraz wprowadzenia koniecznych zmian w celu osiągnięcia zgodności z Konwencją.

Ta wstępna analiza ustawodawstwa polskiego przeprowadzona w ub.r. zostanie w 2009 r. pogłębiona i zakończona, a jej wyniki zostaną poddane konsultacjom międzyresortowym i społecznym. Jest to tym istotniejsze, że Konwencja nakazuje nie tylko przyjęcie rozwiązań zakazujących dyskryminacji w dostępie do praw przez nią przewidzianych (ugruntowanych już w ustawodawstwie polskim), ale także wprowadzenie rozwiązań gwarantujących pełne korzystanie przez osoby niepełnosprawne z praw przysługujących wszystkim członkom społeczeństwa (działania pozytywne) i wypracowanie odpowiednich planów lub programów działania.

W toku tych analiz zostaną określone, możliwie precyzyjnie, konsekwencje finansowe, gospodarcze i społeczne zmian niezbędnych do ratyfikacji Konwencji, co rzutować będzie na ustalenie terminarza ich przeprowadzenia.

To precyzyjne określenie zobowiązań, jakie Polska weźmie na siebie ratyfikując Konwencję oraz stworzenie podstaw ich pełnego, rzeczywistego wdrożenia są konieczne, by ratyfikacja nie była jedynie deklaracją intencji, których realizacja zostanie odłożona na później.

Decyzja o ratyfikacji Konwencji zostanie podjęta w momencie uzyskania pewności, że Polska będzie w stanie wywiązywać się z podjętych zobowiązań.

Jest to zgodne z obowiązującymi przepisami dotyczącymi zawierania umów międzynarodowych oraz utrwaloną praktyką ratyfikacyjną – w momencie ratyfikacji ustawodawstwo krajowe zapewniać ma realizację zobowiązań podejmowanych na szczeblu międzynarodowym lub zmiany ustawodawstwa krajowego powinny być tak zaawansowane, by istniała pewność szybkiego doprowadzenia do jego pełnej zgodności z postanowieniami umowy międzynarodowej.

Podobne podejście do ratyfikacji Konwencji przyjęło wiele państw członkowskich Unii Europejskiej, o czym informowały na nieformalnym posiedzeniu Ministrów odpowiedzialnych za politykę wobec osób niepełnosprawnych, towarzyszącym konferencji

„Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych – od słów do rzeczywistości”, która odbyła się w maju 2008 r. w Słowenii.

Przeprowadzana w 2008 r. wstępna analiza ustawodawstwa krajowego, pozwala stwierdzić, że choć większość postanowień Konwencji znajduje odzwierciedlenie w polskim porządku prawnym, to szereg przepisów nie spełnia jej wymogów, bądź wiele kwestii nie jest jeszcze uregulowanych, bądź też niezbędne jest podjęcie szeroko zakrojonych działań praktycznych celem pełnego wdrożenia obowiązujących rozwiązań. W oparciu o wyniki tej wstępnej analizy części postanowień Konwencji i przeglądu odpowiadających ich przepisów polskich, możliwe jest przedstawienie listy zagadnień które, w celu efektywnego wdrożenia Konwencji, będą musiały zostać podjęte w ustawodawstwie polskim lub będą musiały stać się przedmiotem działań administracji państwowej. Są to m.in.:

- nowelizacja ordynacji wyborczych celem zapewnienia rzeczywistej możliwości wykonywania prawa wyborczego przez osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w tym zagwarantowanie możliwości uzyskania informacji dotyczących wyborów,
- wprowadzenie odpowiednich rozwiązań organizacyjnych i finansowych celem stworzenia spójnego i efektywnego systemu pomocy osobistej, w prowadzeniu gospodarstwa domowego, wykonywaniu obowiązków związanych z wychowaniem dzieci, stworzenie systemu szkoleń i wsparcia członków rodzin osób niepełnosprawnych, wprowadzenie prawnych gwarancji uzyskania pomocy,
- pomoc państwa w pokrywaniu wydatków związanych z niepełnosprawnością,
- stworzenie systemu wspierania przez państwo projektowania, produkcji i nabywania przedmiotów wspierających mobilność i komunikowanie się,
- zwiększenie mobilności osób niepełnosprawnych, w tym poprzez zwiększenie dostępności budynków, środków transportu,
- ułatwienie osobom niepełnosprawnym udziału w postępowaniu administracyjnym i przed sądami,

Wspólnie z partnerami społecznymi rozpoczęto w 2008 r. wstępne prace nad projektem nowej ustawy o wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych. Projekt ustawy ma zagwarantować osobom niepełnosprawnym równe szanse w życiu społecznym.

Ponadto w ub.r. został opracowany „projekt ustawy w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania”, która jest niezbędna nie tylko dlatego, że taki wymóg stawia Unia Europejska, ale też dlatego, że dotąd w Polsce poza Kodeksem pracy nie było regulacji, która zakazywałaby dyskryminacji jednych obywateli względem innych, ze względu na stałe cechy danej osoby: wiek, płeć, pochodzenie społeczne, niepełnosprawność, wyznanie, orientację seksualną itp. Zakaz dyskryminacji - jak już wspomniano – istnieje w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ale jego faktyczne przestrzeganie wymaga określenia środków ochrony prawnej przed przejawami dyskryminacji

W projekcie ustawy określono otwarty katalog przypadków, w których nie jest dopuszczalne dyskryminowanie. Należą do nich płeć, rasa, pochodzenie etniczne, narodowość, wyznanie lub światopogląd, poglądy polityczne, niepełnosprawność, wiek lub orientacja seksualna, stan cywilny oraz rodzinny a także jakiegokolwiek inne przyczyny. Wskazano także te dziedziny i działalności, w których najczęściej dochodzi do naruszenia zasady niedyskryminacji, np. niedokonanie przez pracodawcę niezbędnych dostosowań umożliwiających osobie niepełnosprawnej podjęcie lub kontynuowanie zatrudnienia na stanowisku u danego pracodawcy, rozwój zawodowy lub kształcenie, jeżeli dostosowania te nie skutkowałyby nałożeniem na pracodawcę nadmiernych obciążeń.

Jednocześnie w tym projekcie określono sposób realizacji zasady równego traktowania osób fizycznych, prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, a także organy właściwe w sprawach realizacji zasady równego traktowania oraz zadania przez nie wykonywane.

W ramach „Strategicznego Planu Rządzenia”, w zakresie wsparcia osób niesłyszących i niedosłyszących w ich integracji zawodowej i społecznej, w 2008 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej opracowało wstępny projekt założeń do ustawy o języku migowym i innych środkach komunikacji. Określono w nim podstawowe zasady oraz zakres podmiotowy i przedmiotowy, które muszą być zawarte w przygotowywanym projekcie ustawy o języku migowym i innych środkach wspierających komunikowanie się.

Problematyka osób niepełnosprawnych zawarta jest również w „Strategii Rozwoju Kraju 2007-2013”, zgodnie z którą *„ważnym zagadnieniem jest ułatwianie osobom niepełnosprawnym dostępu do rynku pracy”*. Istotnym warunkiem ułatwienia osobom niepełnosprawnym dostępu do rynku pracy jest lepsze dostosowanie infrastruktury lokalnej do ich potrzeb. Podejmowane będą działania na rzecz ułatwienia osobom niepełnosprawnym zdobywania kwalifikacji, przydatnych na rynku pracy oraz doskonalone będą mechanizmy zachęcające pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych. Rozbudowane i wspierane będą instytucje zapewniające osobom niepełnosprawnym rehabilitację zdrowotną i społeczną.

Niezależnie od wspomnianych inicjatyw o charakterze systemowym, w 2008 r. rozpoczęto prace nad przygotowaniem dokumentów strategicznych, które w kompleksowy sposób określą realizację celów dotyczących m.in. osób niepełnosprawnych, w szczególności:

- Krajowego Programu Reform na lata 2008-2011 w obszarze dotyczącym zwiększania zatrudnienia i polityki rynku pracy; działania te będą obejmować zarówno działania programowe, jak i zmiany w obszarze prawa pracy, celem osiągnięcia elastycznego rynku pracy zapewniającego odpowiednie zabezpieczenie ich uczestnikom;
- Krajowego Programu „Zabezpieczenie i Integracja Społeczna na lata 2008-2011”, którego celem jest poprawa integracji społecznej i stabilność funkcjonowania systemów emerytalnych. W tym programie, zgodnie z Priorytetem 2. *„Integracja przez aktywizację”*, działaniem 2.4.3. *„Realizacja programów integracyjnych na rzecz osób niepełnosprawnych”*, realizowane będą działania nastawione na wzrost aktywności osób niepełnosprawnych biernych zawodowo, których ograniczenia wynikające z niepełnosprawności utrudniają lub uniemożliwiają podjęcie zatrudnienia w tradycyjnym systemie organizacji pracy.

W ramach programu nowym narzędziem służącym integracji osób niepełnosprawnych będą indywidualne programy rehabilitacyjne obejmujące wszechstronne wsparcie, w tym m.in. doradztwo, szkolenia, pomoc psychologiczną oraz wyposażenie m.in. w sprzęt umożliwiający przełamywanie indywidualnych barier funkcjonalnych. Nową formą wsparcia zostaną objęte osoby z rzadko występującymi niepełnosprawnościami oraz niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi, tj. grupy, które w największym stopniu zagrożone są wykluczeniem społecznym. Indywidualne programy rehabilitacyjne będą realizowane w ramach ogólnopolskich programów integracji i aktywizacji zawodowej współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Przewiduje się, iż w latach 2008 – 2010 z tej formy wsparcia skorzysta 6 tys. osób niepełnosprawnych.

- Działań w ramach pakietu „Solidarność pokoleń” obejmujących rozwiązania ukierunkowane m.in. na promocję zatrudnienia i aktywności zawodowej (głównie adresowanych do osób po 50-tym roku życia, w tym realizowany będzie cel 5 - „Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych”),

W ub.r. został również opracowany „Program rozwoju edukacji na obszarach wiejskich na lata 2008-2013”. Realizacja tego programu umożliwi wyrównywanie szans edukacyjnych, zwłaszcza dzieci z obszarów wiejskich i rodzin gorzej sytuowanych oraz lepsze przygotowanie uczniów do zmian zachodzących w gospodarce i społeczeństwie, w tym i na rynku pracy.

W ramach programu będzie realizowany m.in. projekt „Centra kształcenia na odległość na wsi”, finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego, dzięki któremu utworzonych zostanie 1100 ośrodków zapewniających mieszkańcom wsi dostęp do kształcenia ustawicznego z wykorzystaniem nowoczesnych technik komputerowych oraz metod kształcenia na odległość.

Program kładzie nacisk na zwiększenie dostępu do edukacji przez niepełnosprawnych mieszkańców wsi. Ma też upowszechniać pomoc psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnictwo zawodowe dla uczniów z obszarów wiejskich, w tym i dla uczniów niepełnosprawnych.

Zasada niedyskryminacji odgrywa kluczową rolę w systemie wydatkowania funduszy UE przyjętym w postaci tzw. Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007- 2013, Podstawową wytyczną w tym względzie były przepisy art. 16 rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 które nakazują, aby Państwa członkowskie i Komisja podejmowały odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji, w tym m.in. ze względu na niepełnosprawność. Powyższy artykuł zawiera specjalną klauzulę adresowaną do osób niepełnosprawnych, zgodnie z którą: „*dostępność dla osób niepełnosprawnych jest jednym z kryteriów, których należy przestrzegać podczas określenia operacji współfinansowanych z funduszy oraz które należy uwzględnić na poszczególnych etapach wdrażania*”.

W 2008 r. opracowano kryteria wyboru projektów w ramach programów pozostających we właściwości Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, które zgodnie z przywołanym wyżej art. 16 rozporządzenia Rady 1083/2006, uwzględniają przestrzeganie zasady niedyskryminacji osób niepełnosprawnych.

III. Informacja szczegółowa resortów i urzędów centralnych o realizacji praw osób niepełnosprawnych¹ w zakresie:

- 1. dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny**

Prawo osób niepełnosprawnych do opieki medycznej i leczenia, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny, jest jednym z ważniejszych praw zagwarantowanych w polskim porządku prawnym.

W 2008 r. osoby niepełnosprawne korzystały ze swego konstytucyjnego uprawnienia na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, na równi z innymi osobami ubezpieczonymi.

W przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi, podstawowa i specjalistyczna opieka zdrowotna dla tej grupy osób była realizowana na podstawie art. 5 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.

Osoby niepełnosprawne – podobnie jak w latach ubiegłych – korzystały z rehabilitacji leczniczej, zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz z leczenia uzdrowiskowego. W ramach świadczeń rehabilitacyjnych kontraktowana była przez Narodowy Fundusz Zdrowia m. in. rehabilitacja w warunkach domowych, co dla wielu osób niepełnosprawnych ma niezwykle istotne znaczenie w zakresie poprawy ich zdrowia i sprawności. NFZ kontraktował również rehabilitację specjalistyczną niesklasyfikowaną odrębnie.

Precyzyjne określenie skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w roku 2008 – podobnie jak i w latach ubiegłych – nie jest jednak możliwe. Fundusz gromadzi informacje dotyczące jedynie całkowitej liczby osób zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego, czyli ubezpieczonych obowiązkowo i dobrowolnie, bez wyszczególnienia liczby osób niepełnosprawnych.

Z ogólnych danych wynika, że rok 2008 był kolejnym rokiem, w którym odnotowano zwiększenie środków finansowych na realizację świadczeń zdrowotnych. Wprowadzono także nowe świadczenie, tj. kompleksową rehabilitację w ośrodku dziennym dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego, wynikającymi najczęściej z uszkodzeń centralnego i obwodowego układu nerwowego. Ta kompleksowa rehabilitacja obejmuje szeroko pojętą rehabilitację narządu ruchu, rehabilitację psychologiczną, logopedyczną i inne działania prowadzące w efekcie do usprawnienia fizycznego dziecka niepełnosprawnego oraz poprawy jego stanu psychicznego.

Na szczególną uwagę zasługują działania Narodowego Funduszu Zdrowia w zakresie rozpatrywania wniosków o przeprowadzenie leczenia lub badań diagnostycznych poza granicami kraju, np. w przypadku zaopatrzenia dzieci z artrogrypozą w ortezy tj. wyroby medyczne umożliwiające lub usprawniające poruszanie się i wykonywanie codziennych czynności.

Wsparcia osobom niepełnosprawnym w zakupie przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych udzielały także samorządy powiatowe, w formie dofinansowania ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, zgodnie ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób*

¹ Prawo w zakresie „dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym” nie zostało omówione z uwagi na to, że obszerny opis instrumentów służących jego realizacji został zawarty w pozostałych prawach.

niepełnosprawnych. O dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny a także sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze, przyznawane na podstawie odrębnych przepisów, mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, jeśli ich średni miesięczny dochód nie przekraczał określonego w przepisach prawa kryterium dochodowego.

Wysokość dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny wynosi do 60% kosztów tego sprzętu, nie więcej jednak niż do wysokości pięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia, zaś w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze do 100% udziału własnego osoby niepełnosprawnej w limicie ceny ustalonym na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli taki udział jest wymagany i do 150% sumy kwoty takiego limitu oraz wymaganego udziału własnego osoby niepełnosprawnej przy zakupie tychże, jeżeli cena zakupu jest wyższa niż ustalony limit.

W 2008 r. wpłynęły do samorządów 225.193 wnioski od osób niepełnosprawnych o dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze oraz sprzęt rehabilitacyjny, na łączną kwotę 215.826.511 zł.

Dofinansowanie otrzymało 211.882 osoby niepełnosprawne, tj. 94% ogółu wnioskujących, na kwotę 180.157.828 zł (19,8% ogółu środków PFRON będących w dyspozycji samorządów). Z tej formy pomocy skorzystało 176.066 dorosłych osób niepełnosprawnych, w tym – 76.712 niepełnosprawnych mieszkańców wsi oraz 32.816 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Warto dodać że w stosunku do roku poprzedniego samorządy powiatowe w 2008 r. wykorzystały na to zadanie kwotę wyższą o 15.620.580 zł, tj. o 9%.

Realizację zadania dofinansowania osobom niepełnosprawnym zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze na podstawie odrębnych przepisów obrazuje tabela.

Nr	Województwo	Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów					
		osoby dorosłe		dzieci i młodzież		razem	
		liczba	kwota dofinansowania	liczba	kwota dofinansowania	liczba	kwota dofinansowania
1	dolnośląskie	16 336	14 500 144	2 616	2 649 594	18 952	17 149 738
2	kujawsko-pomorskie	9 782	9 692 906	1 775	1 834 017	11 557	11 526 923
3	lubelskie	13 079	8 531 735	2 375	2 680 162	15 454	11 211 897
4	lubuskie	6 431	5 960 460	931	1 004 338	7 362	6 964 798
5	łódzkie	14 375	14 833 360	2 104	2 607 529	16 479	17 440 889
6	małopolskie	18 928	13 928 620	2 573	2 460 022	21 501	16 388 642
7	mazowieckie	14 551	13 071 370	3 401	3 919 934	17 952	16 991 304
8	opolskie	4 381	3 474 543	807	774 933	5 188	4 249 476
9	podkarpackie	12 304	8 280 587	2 234	1 868 671	14 538	10 149 258
10	podlaskie	6 833	5 442 466	995	927 445	7 828	6 369 911
11	pomorskie	9 761	6 453 147	2 199	1 738 679	11 960	8 191 826
12	śląskie	15 789	14 281 884	3 510	3 170 760	19 299	17 452 644
13	świętokrzyskie	4 805	4 735 651	880	940 063	5 685	5 675 714
14	warmińsko-mazurskie	8 632	6 530 548	2 038	2 009 900	10 670	8 540 448
15	wielkopolskie	15 746	11 565 642	3 056	3 239 089	18 802	14 804 731
16	zachodniopomorskie	7 333	5 855 301	1 322	1 194 328	8 655	7 049 629
	Ogółem	179 066	147 138 364	32 816	33 019 464	211 882	180 157 828

Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla indywidualnych osób niepełnosprawnych w latach 2006- 2008 ze środków PFRON.

Osoby niepełnosprawne	Liczba osób			Kwota w zł.		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Łącznie	177 602	190 074	211 882	156 985 703	164 537 248	180 157 828
w tym dorosłe osoby niepełnosprawne	142 042	156 640	179 066	120 692 996	129 729 036	147 138 364
w tym dzieci i młodzież niepełnosprawna	35 560	33 434	32 816	36 292 707	34 808 212	33 019 464

W przypadku dofinansowania zakupu sprzętu rehabilitacyjnego po raz kolejny odnotowano wzrost wysokości środków dla indywidualnych osób niepełnosprawnych.

Działania w zakresie dostępu do rehabilitacji osób niepełnosprawnych były w 2008 r. również realizowane bezpośrednio przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach:

- „Programu ograniczania skutków niepełnosprawności”, którego podstawowym celem jest przyspieszenie procesu adaptacji osób (dorosłych i dzieci), które utraciły sprawność organizmu, są w okresie diagnozowania możliwości oraz potrzeb i jeszcze nie posiadają orzeczenia o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności oraz osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności. W ramach tego programu dofinansowywane były projekty realizowane przez organizacje pozarządowe m.in. w zakresie:
 - o wczesnego zaopatrzenia w wózek inwalidzki (typu aktywnego) osób po urazie rdzenia kręgowego rokujących szybki powrót do życia zawodowego i społecznego,
 - o prowadzenia nieodpłatnej wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i pomocniczego dla osób chorych na mukowiscydozę,
 - o wyposażenie osób ze schorzeniami nerwowo-mięśniowymi w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz zorganizowania dla tych osób terapii psychologiczno-pedagogicznej,
 - o aktywizacji zawodowej osób chorych z upośledzeniem umysłowym i chorych psychicznie,
 - o wspierania rozwoju i rehabilitacji dzieci niewidomych i słabowidzących mieszkających w województwach: kujawsko-pomorskim, pomorskim i zachodniopomorskim”,
 - o utworzenia na terenie powiatu łomżyńskiego przedszkolnego ośrodka wsparcia i rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych w wieku 2-6 lat,
 - o usprawniania dzieci i młodzieży niepełnosprawnej z terenów byłych PGR-ów na Warmii i Mazurach;
- programu „Partner III” – dofinansowana była realizacja projektów organizacji pozarządowych – w różnych typach placówek – w zakresie prowadzenia rehabilitacji osób niepełnosprawnych, w tym dzieci i młodzieży.
- „Programu wyrównywania różnic między regionami” – dofinansowano wyposażenie w sprzęt rehabilitacyjny obiekty służące rehabilitacji prowadzone m.in. przez organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, państwowe uczelnie medyczne i zakłady opieki zdrowotnej.

Udział osób niepełnosprawnych w rehabilitacji, w tym leczniczej wspierały finansowo w 2008 r. – poza NFZ oraz PFRON – również instytucje ubezpieczenia społecznego np. Zakład

Ubezpieczeń Społecznych skierował na rehabilitację leczniczą – w ramach prewencji rentowej - osoby zagrożone całkowitą lub częściową niezdolnością do pracy. Z tej formy poprawy zdrowia skorzystało 67.169 osób. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego skierowała na rehabilitację leczniczą osoby uznane za okresowo całkowicie niezdolne do pracy w gospodarstwie rolnym, które w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji rokowały odzyskanie zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym.

Warto nadmienić, że od 2008 r. cudzoziemcy, w tym będący osobami niepełnosprawnymi, ubiegający się w Polsce o nadanie statusu uchodźcy będą mieli zapewnioną opiekę medyczną (diagnostykę, leczenie, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze). Stosowną umowę w tym zakresie podpisał w ub.r. Urząd do Spraw Cudzoziemców z Centralnym Szpitalem Klinicznym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie.

Działania o charakterze profilaktycznym zmierzającym do zapobiegania niepełnosprawności lub ograniczania jej zakresu prowadzone były w 2008 r. m.in. w ramach programów polityki zdrowotnej, w tym:

1. „Narodowego programu zwalczania chorób nowotworowych”. Zrealizowano zadanie pn.: „Ograniczenie niepełnosprawności u dzieci leczonych z powodu nowotworów złośliwych kości”. Celem zadania było:
 - o wypracowanie zasad optymalnego postępowania diagnostycznego i leczniczego w najczęstszych nowotworach złośliwych kości u dzieci i młodzieży,
 - o ograniczenie niepełnosprawności u dzieci i młodzieży z nowotworami układu kostno-mięśniowego, poprzez zapewnienie dostępu do postępowania chirurgicznego mniej okaleczającego, z wykorzystaniem endoprotez onkologicznych,
 - o zapewnienie wszystkim pacjentom równego dostępu do tej formy leczenia.
2. „Narodowego programu profilaktyki i leczenia chorób układu sercowo-naczyniowego POLKARD”. Zrealizowano zadania w zakresie neurologii zmierzające do poprawy dostępu oraz unowocześnienia kompleksowej rehabilitacji dla chorych po udarze mózgu. Dzięki realizacji tych zadań możliwe będzie m.in. zmniejszenie odsetka chorych z trwałymi zmianami po przebytym udarze mózgu.

W ramach tego samego programu zdrowotnego realizowano zadania w zakresie rehabilitacji kardiologicznej umożliwiające zwiększenie dostępu do rehabilitacji kardiologicznej i pozwalające na wyrównanie dysproporcji regionalnych w tym zakresie.
3. „Programu badań przesiewowych noworodków w Polsce”, który dotyczył badania przesiewowego noworodków dla całej populacji w kierunku fenyloketonurii i hipotyreozy wrodzonej oraz dodatkowo – na terenie kilkunastu województw – w zakresie mukowiscydozy. Celem ogólnym programu było obniżenie umieralności noworodków, niemowląt i dzieci z powodu wad metabolizmu oraz zapobieganie ciężkiemu i trwałemu kalectwu, wynikającemu z tych wad. Dzięki tym działaniom możliwe jest wczesne wykrycie wad i rozpoznanie choroby. Dzieci chore wykryte w przesiewie i wczesnie leczone uzyskują możliwość prawidłowego rozwoju. Brak wczesnego leczenia – w pierwszych dniach albo tygodniach życia dziecka prowadzi często do zaburzeń rozwoju psychicznego i fizycznego, a często także do ciężkiego upośledzenia umysłowego w stopniu wykluczającym samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie.
4. „Program kompleksowej diagnostyki i terapii wewnątrzmacicznej w profilaktyce następstw i powikłań wad rozwojowych i chorób płodu – jako element poprawy stanu zdrowia płodów i noworodków”. Zasadniczym celem realizacji tego programu była poprawa stanu zdrowia noworodków poprzez ograniczenie powikłań okresu noworodkowego. Zastosowanie diagnostyki i terapii wewnątrzmacicznej pozwala już ograniczyć liczbę powikłań i następstw wad rozwojowych i chorób płodu.

Ponadto w 2008 r., wdrożono – w ramach wsparcia ze środków Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, dla którego Minister Zdrowia pełni funkcję Instytucji Pośredniczącej – dwa regionalne projekty o charakterze profilaktycznym zmierzające do zapobiegania niepełnosprawności lub ograniczenia jej zakresu, tj.:

1. „Poprawa dostępności profilaktycznych badań prenatalnych w województwie podlaskim”,
2. „Profilaktyka i wczesne wykrywanie wad rozwojowych u płodu i noworodków oraz zmian nowotworowych u dorosłych gwarancją poprawy zdrowia wśród mieszkańców Powiatu Tatrzańskiego”.

W zakresie działań legislacyjnych podjętych w 2008 r. przez resort zdrowia warto wymienić przygotowanie:

- projektu nowelizacji przepisów dotyczących zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w zakresie dostosowania ich do aktualnych potrzeb osób niepełnosprawnych,
- projektu nowej ustawy o wyrobach medycznych.

2. dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną

Rehabilitacja zdefiniowana jest w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* jako „zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej”. Podstawową formą aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych – w myśl wspomnianej ustawy – jest uczestnictwo osób niepełnosprawnych w warsztatach terapii zajęciowej lub w turnusach rehabilitacyjnych.

Warsztat terapii zajęciowej stwarza osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej lub na przystosowanym stanowisku pracy. Realizacja powyższych celów zmierza do usamodzielnienia uczestników poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności, oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Rehabilitacja ta odbywa się poprzez zastosowanie różnorodnych technik terapii zajęciowej, prowadzonych w poszczególnych pracowniach terapeutycznych.

Koszty utworzenia, działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu są współfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, ze środków samorządu terytorialnego lub z innych źródeł. Według wykazanego w sprawozdaniach stanu na 31.12.2008 r., w kraju działały ogółem 652 warsztaty, z czego 208 było prowadzonych przez jednostki sektora finansów publicznych i 444 przez organizatorów spoza sektora finansów publicznych (głównie organizacje pozarządowe). W 2008 r. utworzono 9 nowych warsztatów terapii zajęciowej. Z zajęć w warsztacie korzystało ogółem 22.442 osoby, w tym w ub.r. po raz pierwszy 607 osób.

Dofinansowanie w 2008 r. rocznego kosztu pobytu uczestnika warsztatu terapii zajęciowej wynosiło (zgodnie z przepisami) 13 414 zł i nie zmieniło się od 2003 r. Oznaczało to, że przy rosnących z roku na rok kosztach utrzymania, warsztaty terapii zajęciowej mogły przeznaczać coraz mniej środków na działalność merytoryczną. Z inicjatywy Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych znowelizowano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym, w zakresie zmiany wysokości kwot przekazywanych samorządom według algorytmu na funkcjonowanie m.in. warsztatów terapii zajęciowej od 2009 r., a zatem i poprawę sytuacji finansowej tych placówek terapeutycznych.

Jednocześnie wprowadzono zmianę w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w myśl której jednoznacznie określono stałą wysokość finansowania od 2009 r. warsztatów terapii zajęciowej ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (90 % ogółu kosztów) i samorządu powiatowego (co najmniej 10% ogółu kosztów). Przed wprowadzeniem tej ustawowej zmiany nie wszystkie samorządy powiatowe współfinansowały działalność warsztatów terapii zajęciowej.

Drugą podstawową formą aktywności wspomagającej proces rehabilitacji społecznej jest uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych, tj. w zorganizowanych formach aktywnej rehabilitacji połączonych z elementami wypoczynku, których celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie kontaktów społecznych, realizację zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy rehabilitacyjne są najbardziej popularną wśród osób niepełnosprawnych formą rehabilitacji społecznej. Osoby niepełnosprawne, które spełniają kryteria dochodowe określone w powołanej wyżej ustawie, mogą ubiegać się w powiatowych centrach pomocy rodzinie o dofinansowanie kosztów uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku oraz sytuacji dochodowej wnioskodawcy.

O dofinansowanie pobytu na turnusie rehabilitacyjnym w 2008 r. ubiegało się 210 939 osób niepełnosprawnych i 67 834 opiekunów tych osób, a skorzystało z niego 134 533 osoby, a więc 64% wnioskujących (115.194 osoby dorosłe i 19.939 dzieci i młodzieży) oraz 45 985 opiekunów (30 278 – osób dorosłych i 15 707 – dzieci i młodzieży). Mieszkańcy wsi stanowili ok. 20% wszystkich uczestników turnusów rehabilitacyjnych dofinansowywanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Na tę formę rehabilitacji samorządy wydały 117.559.928 zł. tj. 13% ogółu posiadanych środków PFRON.

Dofinansowanie ze środków PFRON uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych w latach 2005 – 2008.

	2005	2006	2007	2008
Liczba osób	185 217	198 621	206 729	181 118
Kwota środków	102 793 600 zł	115 345 886 zł	125 018 165 zł	117 559 928

Jak wynika z powyższej tabeli w ub.r. po raz pierwszy od kilku lat nastąpił spadek liczby osób niepełnosprawnych i opiekunów, które otrzymały dofinansowanie pobytu na turnusach rehabilitacyjnych, np. w porównaniu z 2007 r. – spadek ten wyniósł ok.12% tj. o 25 611 mniej osób. Stało się tak zapewne z powodu większego zaangażowania środków pozostających w dyspozycji powiatów na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Warto nadmienić, że ośrodki uprawnione do przyjmowania grup turnusowych oraz organizatorzy uprawnieni do organizowania turnusów rehabilitacyjnych muszą spełniać odpowiednie kryteria, które potwierdzane są odpowiednim wpisem do rejestrów prowadzonych przez wojewodów. Na dzień 31 grudnia 2008 r. wpis do rejestrów, prowadzonych przez wojewodów posiadało 657 ośrodków i 656 organizatorów. Dane te są dostępne dzięki aplikacji zawierającej rejestr ośrodków uprawnionych do przyjmowania zorganizowanych grup osób niepełnosprawnych na turnusy rehabilitacyjne oraz rejestr organizatorów tych turnusów umieszczony w internecie pod adresem: www.ebon.mps.gov.pl. Powyższa aplikacja umożliwia m. in. wyszukanie ośrodka i organizatora według zadanych kryteriów oraz wydrukowanie niezbędnych informacji.

W okresie letnich wakacji Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zorganizowała w ub.r. dla 1807 dzieci rolników turnusy rehabilitacyjne w zakresie leczenia wad i chorób narządów układu ruchu i chorób układu oddechowego. Koszt organizacji tych turnusów wyniósł 3.691.170,- zł.

Turnusy organizowane przez KRUS.

	2005	2006	2007	2008
Liczba dzieci	1 414	1 407	1 803	1807
Kwota środków	2 561 182 zł	2 705 500 zł	3 458 869 zł	3.691.170 zł.

3. nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej

W roku 2008 kontynuowane były wszystkie działania systemowe (wynikające z przepisów ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty), mające na celu zapewnienia dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej możliwości kształcenia we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz indywidualnymi predyspozycjami.

Podstawą kształcenia specjalnego uczniów (we wszystkich typach szkół) jest orzeczenie o potrzebie: kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego lub zajęć rewalidacyjno-wychowawczych wydane uczniowi, na prośbę rodziców dziecka, przez zespół orzekający poradni psychologiczno-pedagogicznej. Wprawdzie w treści orzeczenia są zawarte wskazania dotyczące m.in. formy nauczania, to jednak decyzja dotycząca wyboru rodzaju szkoły (specjalnej lub ogólnodostępnej) należy do rodziców lub opiekunów dziecka. Dzięki temu uczniowie niepełnosprawni mają możliwość spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach i w oddziałach integracyjnych oraz w szkołach specjalnych lub oddziałach specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych, jak najbliżej ich miejsca zamieszkania.

Natomiast dzieciom i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły zapewnia się nauczanie indywidualne.

Kształcenie specjalne dzieci i młodzieży niepełnosprawnej opiera się na zorganizowanym procesie edukacji, dostosowanym do potrzeb i możliwości uczniów niepełnosprawnych, w stosunku do których konieczne jest zastosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy ukierunkowanych na wszechstronny rozwój uczniów i uwzględniających ich specjalne potrzeby. W celu opracowania zmian w kształceniu specjalnym i poradnictwie psychologiczno-pedagogicznych w październiku 2008 r. został powołany zespół ekspertów do spraw. specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży.

W ub.r. Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło także działania zmierzające do objęcia pomocą większej liczby dzieci niepełnosprawnych poprzez:

- 1) upowszechnienie wychowania przedszkolnego dla dzieci niepełnosprawnych i umożliwienie organizowania punktów przedszkolnych w małych miejscowościach i na wsiach – również dla dzieci z niepełnosprawnościami, a tym samym umożliwienie tym dzieciom udziału w wychowaniu przedszkolnym (wydano rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2008 r. w *sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania*),
- 2) obejmowanie indywidualnym wychowaniem przedszkolnym dzieci sześciolletnich realizujących roczne obowiązkowe wychowanie przedszkolne (wydano rozporządzenie MEN z dnia 18 września 2008 r. w *sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych* oraz rozporządzenie MEN z dnia 18 września 2008 r. w *sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży*).
- 3) wprowadzenie nowej podstawy programowej dla przedszkoli i szkół (wydano rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w *sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*),
- 4) rozszerzenie możliwości organizowania zespołów wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka również przez niepubliczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne (przygotowano w ub.r. rozporządzenie MEN. w *sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci*, które zostało wydane 3 lutego 2009 r)
- 5) wzmocnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej wspomagającej rozwój małego dziecka, w tym dzieci mających podjąć obowiązek szkolny poprzez zorganizowanie w roku 2008 przez 559 poradni psychologiczno-pedagogicznych 986 punktów konsultacyjnych. Punkty konsultacyjne pracowały w wymiarze nie mniejszym niż 8 godzin w tygodniu, z uwzględnieniem pracy w godzinach popołudniowych i w soboty.

W 2008 r. przygotowano do publikacji materiały dla nauczycieli szkół podstawowych, z cyklu „One są wśród nas”, poświęcone problemom i pomocy dzieciom przewlekle chorym w szkole. Publikacja ta obejmuje wydanie 35 tys. kompletów książek, na które składają się:

- o Dziecko przewlekle chore. Psychologiczne aspekty funkcjonowania dziecka w szkole i przedszkolu.
- o Dziecko z padaczką w szkole i przedszkolu.
- o Dziecko z hemofilią w szkole i przedszkolu.
- o Dziecko z astmą w szkole i przedszkolu.
- o Dziecko z cukrzycą w szkole i przedszkolu.

Materiały zostały opracowywane zarówno przez lekarzy (aspekty medyczne) jak i psychologów i są już systematycznie rozsyłane do szkół podstawowych w całym kraju, a także będą zamieszczone do pobrania na stronach internetowych Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwa Zdrowia i Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej.

Zakupiono także narzędzia (specjalistyczną skalę) do diagnozy rozwoju małego dziecka w wieku 0-3 roku życia, pozwalające wykrywać słabe i mocne strony funkcjonowania dziecka oraz oceniać ważne dla rozwoju cechy temperamentu. Jest to narzędzie służące do wczesnego wykrywania sygnałów zaburzeń i opóźnień w rozwoju, badań przesiewowych oraz określania

kierunków pożądaných oddziaływań stymulujących lub korekcyjnych. Będzie ono niezbędne w pracy każdej poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie diagnozy i terapii zaburzeń rozwojowych dzieci, aby móc podjąć działania wspomagające i przygotowujące dziecko do osiągnięcia gotowości szkolnej.

W grudniu 2007 r. zakończyła się realizacja pilotażowego programu rządowego „Wczesna, wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu oraz jego rodzinie”. Pilotaż programu włączał elementy wspierania medycznego, edukacyjnego, organizacyjnego i finansowego w główny nurt działań społecznych najbliższej miejsca zamieszkania dziecka. Celem pilotażu było zapobieganie izolacji społecznej i wypracowanie wniosków do stworzenia interdyscyplinarnego, zrównoważonego systemu pomocy małemu dziecku i jego rodzinie. Program był realizowany w formie konkursu. Placówki spełniające wymagania programu, które uzyskały rekomendację, mogły występować do NFZ, PFRON i do jednostek samorządu terytorialnego o środki finansowe na ten cel.

Zgodnie z zaleceniami Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, z których wynikała konieczność opracowania programu pozwalającego na kontynuację wczesnej pomocy dzieciom niepełnosprawnym, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przygotował program- „Wczesna pomoc dziecku niepełnosprawnemu”, dający możliwość finansowania w latach 2008 – 2009, prowadzonych przez placówki uczestniczące w zakończonym rządowym programie, działań m.in. z zakresu rehabilitacji dzieci (z wyłączeniem rehabilitacji medycznej) oraz wsparcia ich rodziców.

Udzielono wsparcia finansowego w zakresie m.in. prowadzenia: rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych (z wyłączeniem rehabilitacji medycznej), kursów i szkoleń dla rodziców (opiekunów prawnych), grup środowiskowego wsparcia dla rodziców i opiekunów prawnych dzieci niepełnosprawnych, indywidualnych zajęć w celu nabywania i rozwijania umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania. Na realizację tego programu PFRON w ub.r. przeznaczył 491 tys. zł.

Rok 2008 był już drugim rokiem realizacji przez PFRON pilotażowego programu „Uczeń na wsi – pomoc w zdobyciu wykształcenia przez osoby niepełnosprawne zamieszkujące gminy wiejskie oraz gminy miejsko-wiejskie”.

Celem programu jest wzrost udziału osób niepełnosprawnych zamieszkujących gminy w ogólnej liczbie osób pobierających naukę na poziomie ponadgimnazjalnym poprzez m.in. poprawę warunków kształcenia uczniów niepełnosprawnych, zamieszkujących w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich, udział ich w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej i psychicznej oraz likwidację barier transportowych utrudniających lub uniemożliwiających pobieranie nauki. Zatem adresatami programu są m.in. osoby niepełnosprawne, posiadające ważne orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, pobierające naukę w szkole podstawowej, gimnazjum lub w szkole ponadgimnazjalnej.

Przyznane dofinansowanie może obejmować koszty zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej (w tym wakacyjne obozy rehabilitacyjne), związane z dostępem do internetu (instalacja i abonament) - z wyłączeniem zakupu komputerów, kursów doszkalających w zakresie programu nauczania oraz kursów językowych (w przypadku kursów organizowanych poza miejscem zamieszkania ucznia, dofinansowaniu mogą podlegać również koszty dojazdu, zakwaterowania, wyżywienia), wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych.

W przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych przyznane dofinansowanie może obejmować dodatkowo koszty opłaty za naukę (czesne), zakwaterowania (gdy uczeń pobiera naukę poza miejscem stałego zamieszkania) oraz dojazdów do szkoły.

Wsparcie otrzymało 42.927 uczniów (różnych typów szkół) mieszkających w 1724 gminach, z którymi PFRON zawarł umowę na realizację tego programu. Jednocześnie w 327 gminach dofinansowano zakup 196 mikrobusów i 132 autobusów przeznaczonych do dowożenia dzieci niepełnosprawnych do szkół.

Co roku obserwuje się wzrost liczby osób niepełnosprawnych podejmujących naukę na uczelniach wyższych. Według danych przekazanych przez uczelnie, stan na dzień 30 listopada 2008 r.,² w Polsce stypendia otrzymało 24,6 tys. studentów i doktorantów będących osobami niepełnosprawnymi. Optymistyczne jest też to, że liczba osób niepełnosprawnych kształcących się na poziomie wyższym wzrasta z każdym rokiem. Według powyższych danych we wszystkich typach uczelni studiowało 25,3 tys. osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności (np. w 2007 r. studiowało 22 988 osób). Studenci będący osobami niepełnosprawnymi stanowili blisko 1,31 % ogółu studentów.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2008 r. kontynuowało działania mające na celu systemowe rozwiązanie problemu dostępu osób niepełnosprawnych do kształcenia w szkołach wyższych. Jedną z podstawowych form rozszerzania dostępu niepełnosprawnej młodzieży do wyższego wykształcenia było zapewnienie możliwości otrzymania wsparcia finansowego w ramach systemu bezzwrotnej pomocy materialnej oraz systemu kredytów studenckich. Studenci będący osobami niepełnosprawnymi otrzymywali stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych niezależne od sytuacji materialnej, uczelni i formy studiów.

Ponadto w 2008 r. osoby niepełnosprawne, których niepełnosprawność nie pozwalała na studiowanie w systemie stacjonarnym, wymagającym codziennej obecności na zajęciach, korzystały ze wsparcia finansowego w przypadku nauki w systemie studiów niestacjonarnych. Zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym z 27 lipca 2005 r. uczelnie prowadziły również studia przy użyciu metod i technik kształcenia na odległość tzw. studia na odległość (Politechnika Warszawska, Uniwersytet Warszawski Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej Lublinie).

Przepisy wspierały również kształcenie osób niepełnosprawnych, które decydowały się na odbywanie studiów na kilku kierunkach równocześnie. W takim przypadku student mógł otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych na każdym ze studiowanych kierunków.

Poza wymienionymi wyżej formami pomocy, ważną rolę w ułatwieniu dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych odgrywa także pomoc udzielana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W 2008 roku kontynuowano realizację programów celowych: „Pitagoras” i „Student”.

Celem programu „Pitagoras 2007 - Program pomocy osobom z uszkodzeniem słuchu” było zapewnienie osobom niesłyszącym i niedosłyszącym, w tym głuchoniewidomym i głuchoniedowidzącym studentom, uczniom szkół policealnych oraz uczestnikom kursów przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych (w zależności od potrzeb); pomocy tłumaczy migowych lub możliwości wykorzystywania w trakcie zajęć oraz egzaminów urządzeń wspomagających słyszenie oraz innych urządzeń, w tym dostosowanych do możliwości i potrzeb wynikających z dysfunkcji słuchu lub słuchu i wzroku. Adresatami programu są m. in. uczelnie oraz szkoły policealne.

Programu „Student – kształcenie ustawiczne osób niepełnosprawnych” został uruchomiony 1 stycznia 2008 r. i jest kontynuacją programu „Student” realizowanego przez PFRON w latach 2002-2007. Celem programu jest wyrównanie szans w zdobyciu wykształcenia przez osoby niepełnosprawne oraz przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez stałe

² Dane GUS

podwyższanie kwalifikacji, do pracy, głównie na otwartym rynku pracy. Adresatami programu są osoby z orzeczoną znaczną lub umiarkowaną stopniem niepełnosprawności (lub orzeczeniem równoważnym), które pobierają naukę w systemie stacjonarnym (tj. w systemie dziennym) lub w systemie niestacjonarnym (tj. w systemie wieczorowym, zaocznym lub eksternistycznym, w tym również za pośrednictwem Internetu) oraz - mają wszczęty przewód doktorski, a nie są uczestnikami studiów doktoranckich.

Przyznane w ramach programu dofinansowanie, mogło obejmować w szczególności następujące koszty związane z nauką pobieraną przez wnioskodawcę: opłaty za naukę (czesne), zakwaterowania (w przypadku nauki poza miejscem stałego zamieszkania), dojazdów, związane z dostępem do Internetu (instalacja i abonament), uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej, zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, w tym zakupu programów komputerowych, pamięci przenośnej USB, dysków optycznych (np. CD) oraz dyskietek, wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych.

Przyznanie przez PFRON dofinansowania nie wykluczało możliwości ubiegania się przez Wnioskodawcę o przyznanie stypendium specjalnego. Łączna wysokość pomocy finansowej dla Wnioskodawcy ubiegającego się zarówno o przyznanie dofinansowania jak również o przyznanie stypendium specjalnego, nie może przekroczyć w jednym półroczu dziesięciokrotności najniższego wynagrodzenia.

Z pomocy w ramach tego programu skorzystało 13.241 osób uczących się w 2.419 placówkach edukacyjnych, w tym w uczelniach wyższych.

Programu „Student II – kształcenie ustawiczne osób niepełnosprawnych” jest programem w ramach którego Prezes Zarządu PFRON może przyznawać stypendia specjalne. O przyznanie stypendium specjalnego mogli ubiegać się studenci: studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia, jednolitych studiów magisterskich, studiów podyplomowych, studiów doktoranckich, uczelni zagranicznych, którzy posiadali szczególne osiągnięcia w nauce i spełniali warunki uczestnictwa określone w programie.

W 2008 r. stypendia specjalne w ramach tego programu otrzymało 92 niepełnosprawnych studentów (4 studentów otrzymało dwukrotnie dofinansowanie w 2008 r.).

Warto podkreślić, że uczelnie publiczne otrzymują z budżetu państwa dotację na zadania związane z kształceniem i rehabilitacją leczniczą studentów niepełnosprawnych (zgodnie z art. 94 ust.1 pkt 11 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym*).

Rok 2008 był drugim rokiem realizacji nowego programu europejskiego o charakterze edukacyjnym „Uczenie się przez całe życie” (LLP). Celem programu jest podnoszenie jakości i atrakcyjności kształcenia oraz ułatwianie międzynarodowej współpracy i wymiany w dziedzinie edukacji. Jej różne formy obejmują dzieci, młodzież i dorosłych, bez względu na sytuację materialną czy zdrowotną. W programie nie rejestruje się liczby osób niepełnosprawnych biorących udział w wyjazdach w trakcie realizacji projektów, a jedynie dane uczniów o tak zwanych „specjalnych potrzebach” co nie zawsze tożsame jest z niepełnosprawnością.

Natomiast w ramach programów operacyjnych – współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej – realizowane były w 2008 r. projekty ukierunkowane na realizację potrzeb i aktywizację społeczno-zawodową oraz ruchową osób niepełnosprawnych. Zrealizowano następujące działania:

- utworzenie szkoły przygotowującej do pracy osoby upośledzone intelektualnie,
- integracja dzieci w wieku przedszkolnym z dziećmi niepełnosprawnymi,

- upowszechnienie programów kształcenia na odległość (w tym *e-learningu*) skierowanych do osób, które z powodu niepełnosprawności nie mogą uczestniczyć w tradycyjnych formach szkoleń,
- badania i analizy diagnozujące charakterystykę barier utrudniających dostęp do edukacji osób niepełnosprawnych,
- budowa systemu internetowej informacji edukacyjno-zawodowej dla uczniów niepełnosprawnych oraz kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- opracowywanie programów kształcenia i materiałów dydaktycznych dostosowanych do kształcenia studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

4. pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych

W 2008 r. w ramach właściwości resortu edukacji narodowej podejmowane były działania zabezpieczające prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnych do pomocy specjalistycznej, w tym psychologiczno-pedagogicznej świadczonej przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Przy poradniach tworzone są filie, które pozwalają na świadczenie usług z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w miejscu zamieszkania dziecka, ponadto skracają czas oczekiwania na wizytę w poradni, co w przypadku dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i ich rodziców ma ogromne znaczenie.

Istotnym działaniem poradni pedagogiczno-psychologicznych są zespoły orzekające, które wydawały orzeczenia dzieciom i młodzieży z różnego rodzaju niepełnosprawnościami oraz niedostosowaniem społecznym, wymagającymi stosowania specjalnych metod pracy oraz odpowiedniej organizacji nauki, a także osobom, których stan zdrowia uniemożliwiał, bądź znacznie utrudniał, uczęszczanie do szkoły.

W 2008 r. poradnie wydawały, na pisemny wniosek rodziców lub prawnych opiekunów dzieci i młodzieży, opinie w różnych sprawach, z których część dotyczyła dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. W statystykach nie wyodrębniono grupy osób niepełnosprawnych.

Pracownicy poradni udzielali w formie bezpośredniej różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Indywidualna pomoc bezpośrednia była realizowana także poprzez: konsultacje, porady, terapię, treningi, interwencje, rozmowy i inne zajęcia. Głównym ich zadaniem było: wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży w normie rozwojowej oraz upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim i umiarkowanym, promowanie zdrowego stylu życia, stymulowanie rozwoju mowy małego dziecka, motywowanie do nauki, uczenie skutecznego podejmowania decyzji zawodowych, pomoc w rozwiązywaniu problemów o różnorodnym podłożu, ułatwianie adaptacji dzieci i młodzieży do nowych warunków. Poradnie prowadziły też grupy wsparcia dla rodziców i młodzieży niepełnosprawnej, zajęcia psychoedukacyjne dla rodziców, nauczycieli i uczniów. Otaczano opieką merytoryczną klasy integracyjne oraz oddziały integracyjne w przedszkolach i szkołach.

Działania z zakresu pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej i pedagogicznej były również realizowane w 2008 r. przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach programu celowego PFRON „Partner III”. Realizacja programu następowała w formie dofinansowania ze środków PFRON m.in. prowadzenia: poradnictwa psychologicznego, społeczno-prawno-obywatelskiego dla osób

niepełnosprawnych, ich opiekunów oraz osób zaangażowanych w proces rehabilitacji społecznej i zawodowej, a także grupowych i indywidualnych zajęć w celu nabywania, rozwijania i podtrzymania umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych oraz rozwijania umiejętności sprawnego komunikowania się z otoczeniem osób z uszkodzeniami słuchu, mowy i z niepełnosprawnością intelektualną.

W ub.r. były realizowane również – w ramach programów operacyjnych współfinansowanych ze środków unijnych – projekty ukierunkowane na realizację potrzeb i aktywizację społeczno-zawodową oraz ruchową osób niepełnosprawnych, w ramach których zorganizowano warsztaty psychologiczne ukierunkowane na zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, podnoszące zdolność do zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

5. pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych

5.1.Prace legislacyjne wspierające zatrudnienie osób niepełnosprawnych.

W 2008 r. kontynuowane były prace legislacyjne mające na celu podniesienie skuteczności funkcjonowania instrumentów wspierających zatrudnianie i rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych. Opracowano projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw*. W projekcie ustawy zawarto nowe zasady udzielania pomocy publicznej w związku z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych, zgodne z rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznającym niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych) (Dz. Urz. WE L 214 z 9 sierpnia 2008 r.). Najważniejsze zmiany dotyczyły:

- zastąpienia pomocy w postaci miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych oraz refundacji składek na ubezpieczenia społeczne tych osób jednym instrumentem wsparcia – dofinansowaniem do wynagrodzenia do wysokości 75% kosztów płacy dla pracodawców wykonującym działalność gospodarczą i do 90% kosztów płacy dla pracodawców niewykonujących takiej działalności (np. organizacjom pozarządowym);
- wprowadzenia nowych, maksymalnych kwot dofinansowań do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych – 160%, 140% i 60% najniższego wynagrodzenia, odpowiednio na pracownika ze znacznym, umiarkowanym i lekkim stopniem niepełnosprawności (zamiast dotychczasowych 130%, 110% i 50%), powiększanych o 40% w przypadku pracowników ze szczególnymi schorzeniami, co wraz ze wzrostem podstawy do ich wyliczania przekłada się na wyraźne zwiększenie kwot, jakie przysługują pracodawcom z tego tytułu;
- rozszerzenia zakresu podmiotowego stosowania pomocy w formie dofinansowania do wynagrodzenia o pracowników niepełnosprawnych mających ustalone prawo do emerytury;
- uzupełnienia katalogu dodatkowych kosztów zatrudniania osób niepełnosprawnych możliwych do zrekompensowania pracodawcom, którzy ponieśli takie koszty, o koszty zakupu i autoryzacji oprogramowania na użytek pracowników niepełnosprawnych oraz urządzeń technologii wspomagających lub przystosowanych do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności;

- włączenia nowego instrumentu pomocy dla pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej tj. możliwość rekompensaty poniesionych dodatkowych kosztów budowy lub rozbudowy obiektów lub pomieszczeń zakładu, administracyjnych i transportowych, poniesionych w związku z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych. Pomoc ta jest jednak skierowana dla pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, u którego wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%.

Sejm RP uchwalił 5 grudnia 2008 r. *ustawę o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, która weszła w życie 1 stycznia 2009 r.

W związku ze zmianami tej ustawy, już odnotowuje się zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych zarówno w zakładach pracy chronionej jak i na otwartym rynku pracy. W okresie grudzień 2008 r. – luty 2009 r to zatrudnienie wzrosło o 20 888³ osób.

W 2008 r. przygotowano również nowelizację ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r., o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, której przepisy weszły w życie z dniem 01.02.2009 r.. Zmiany w ustawie – *adresowane również do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy* - wprowadziły:

- zwiększenie zakresu aktywizacji zawodowej – urzędy pracy „otwierają się” na szersze grono klientów, a nie tylko – jak było wcześniej, na osoby posiadające status bezrobotnego i poszukującego pracy;
- nowy tryb współpracy urzędu z klientem – m.in. poprzez możliwość objęcia wszystkich osób bezrobotnych lub poszukujących pracy, indywidualnym planem działania, natomiast dla bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy dłużej niż 6 miesięcy wprowadzano obowiązkowe przygotowanie takich planów;
- lepszy dostęp do usług urzędów pracy dla poszerzonego grona beneficjentów - finansowanie z Funduszu Pracy kosztów szkoleń, studiów podyplomowych, egzaminów oraz pożyczek szkoleniowych, kosztów badań lekarskich, dojazdów, zakwaterowania, w związku z podejmowaną pracą lub szkoleniem dla poszukujących pracy, w tym: zatrudnionych w wieku powyżej 45 roku życia, małżonków i domowników rolników objętych obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym rolników, zamierzających podjąć zatrudnienie, inną pracę zarobkową lub działalność gospodarczą poza rolnictwem;
- możliwość tworzenia lokalnych punktów informacyjno – konsultacyjnych (LPIK) przez powiatowe urzędy pracy we współpracy z samorządami gminnymi – na poziomie gmin, aby zapewnić korzystanie z pomocy urzędu pracy lub uzyskanie informacji najbliższej miejsca zamieszkania lub siedziby pracodawcy, co nabiera szczególnej wagi w sytuacji osób niepełnosprawnych;
- preferencję dla kształcenia ustawicznego i inwestowania w kapitał ludzki - wprowadzono nowy instrument rynku pracy, jakim jest przygotowanie zawodowe dorosłych. Umożliwia ono uzyskiwanie przez osoby bezrobotne nowych kwalifikacji zawodowych, poświadczonych świadectwem uzyskania tytułu zawodowego, świadectwem czeladniczym lub zaświadczeniem instytucji szkoleniowej;
- programy specjalne, które pozwolą na dobór i aktywizację osób potrzebujących specyficznej pomocy w podjęciu pracy, bezpośrednio na poziomie lokalnym;
- usprawnienie komunikacji urzędów pracy z klientami oraz innymi podmiotami zaangażowanymi w aktywną politykę rynku pracy.

³ Źródło: SOD PFRON, dane z kwietnia 2009 r.

W dniu 17 października 2008 r. została uchwalona przez Sejm RP (*przedłożenie rządowe*) ustawa

o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, niezwykle ważna dla osób niepełnosprawnych. Jedną z istotnych zmian zaproponowanych w tej ustawie było wprowadzenie zasady, że renta z tytułu niezdolności do pracy nie ulega zmniejszeniu ani zawieszeniu z tytułu osiąganych przychodów z pracy zarobkowej. Ograniczenie możliwości łączenia pracy zarobkowej z pobieraniem renty rodzi istotne ograniczenia w podejmowaniu zatrudnienia przez osoby niepełnosprawne otrzymujące renty, co przyczynia się do bardzo niskiej aktywności zawodowej tych osób i wzmacnia ich poczucie wykluczenia społecznego. Zniesienie barier zarobkowych dla rencistów:

- jest działaniem na rzecz osób niepełnosprawnych i ich integracji ze społeczeństwem, ponieważ przyczynia się do ułatwienia dostępu do różnych form rehabilitacji. Praca często stanowi istotny element rehabilitacji i integracji społecznej,
- zwiększa aktywność zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych i równocześnie ułatwia przedsiębiorcom zatrudnianie osób niepełnosprawnych, sprzyja tworzeniu dla nich nowych miejsc pracy.

Istniejące limity zarobkowe utrudniały osobom niepełnosprawnym podejmowanie pracy, zwłaszcza w pełnym wymiarze czasu pracy. Z kolei pracodawcy nie byli skłonni do tworzenia odrębnych miejsc pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy. Wszystko to wpływało na umacnianie się tzw. szarej strefy.

W dniu 29 listopada 2008 r. Prezydent RP odmówił podpisania ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, ponieważ - zdaniem Prezydenta – m.in. renta z założenia jest świadczeniem kompensującym utratę lub ograniczenie zdolności zarobkowania i dochód z pracy powinien mieć charakter uzupełniający. W przekonaniu Prezydenta zniesienie instytucji zmniejszania albo zawieszania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy pozbawia rentę tego charakteru. Weto Prezydenta nie zostało odrzucone przez Sejm RP.

5.2. Wsparcie osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji zawodowej i zatrudniania.

W 2008 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przekazał samorządom – zgodnie z algorytmem i na podstawie wniosków starostów - 922.490.694 zł. na realizację zadań ustawowych na rzecz osób niepełnosprawnych, tj. o 19% więcej niż w 2007 r. (762.734.338 zł.).

W ub.r. samorządy powiatowe wykorzystały z tej ogólnej kwoty 154.782.890 zł. (17% ogółu środków) na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej. W roku poprzednim (2007 r.) udział zadań rehabilitacji zawodowej stanowił zaledwie 3,8% łącznej kwoty wydatkowanych środków i wynosił 29.188.953 zł. Ten ponad 5-krotny wzrost wydatków w 2008 r. na zadania rehabilitacji zawodowej został osiągnięty w wyniku przede wszystkim realizacji nowych zadań dotyczących zwrotu pracodawcom kosztów wyposażenia stanowisk dla osób niepełnosprawnych oraz jednorazowego przyznania środków na podjęcie przez osoby niepełnosprawne działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej.

Przeznaczenie środków na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej dotyczyło przede wszystkim:

- zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy, który może otrzymać pracodawca, jeżeli zatrudni przez okres co najmniej 36 miesięcy osobę niepełnosprawną bezrobotną albo

poszukującą pracy nie pozostającą w zatrudnieniu, zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy. Zwrot kosztów nie może przekroczyć piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia za każde przystosowane stanowisko pracy osoby niepełnosprawnej. Ze zwrotu kosztów mogą korzystać również jednostki budżetowe pod warunkiem poniesienia uprzednio kosztów ze środków zgromadzonych na rachunku dochodów własnych.

W ub.r. 2.682 osoby niepełnosprawne zostały zatrudnione na wyposażonych nowych stanowiskach pracy, w tym 731 – w sektorze finansów publicznych. 24% ogółu zatrudnionych na refundowanych stanowiskach pracy stanowiły osoby niepełnosprawne mieszkające na wsi. Na realizację tego zadania samorządy wykorzystały 84.358.378 zł (9,3% ogółu środków).

- zwrotu pracodawcom kosztów przystosowania tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, stosownie do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności oraz rozpoznania przez służby medycyny pracy tych potrzeb, adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie w zakładzie pracy. Zwrot kosztów dotyczył wyłącznie dodatkowych kosztów pracodawcy wynikających z zatrudnienia osób niepełnosprawnych i nie może przekroczyć dwudziestokrotnego przeciętnego wynagrodzenia za każde przystosowane stanowisko pracy osoby niepełnosprawnej.

W wyniku realizacji tego zadania w 2008 r. wykorzystano środki na rzecz zatrudnienia 26 osób niepełnosprawnych, w tym 11 pracowników to mieszkańcy wsi (42%). W roku sprawozdawczym ze środków nie korzystali pracodawcy prowadzący zakłady pracy chronionej, jak również pracodawcy z terenów wiejskich.

- zwrotu kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym w pracy, który obejmuje wynagrodzenie pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy, za czas poświęcony wyłącznie na tę pomoc. Liczba godzin przeznaczonych wyłącznie na pomoc pracownikowi niepełnosprawnemu nie mogło – zgodnie z przepisami – przekraczać liczby godzin odpowiadającej 20% liczby godzin pracownika pomagającego w miesiącu. Wyplacono dofinansowanie z tytułu zwrotu kosztów zatrudnienia 137 pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym.
- zwrotu wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu. Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy jako poszukujące pracy nie pozostające w zatrudnieniu mogą korzystać z dofinansowań na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z usług rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy, tj. m.in. szkolenia, staże, prace interwencyjne, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy, badania lekarskie. Wydatki w tym zakresie są finansowane ze środków PFRON.

W 2008 r. dofinansowano 2.616 osób niepełnosprawnych na kwotę 6.846.774 zł. Realizacja tego zadania wykazuje znaczącą tendencję rosnącą. W stosunku do roku poprzedniego o 73% wzrosła kwota wykorzystana na ten cel (w 2007 r. – 3.964.218,00 zł) a liczba osób, które skorzystały z tej pomocy finansowej zwiększyła się o 36% (w 2007 r. – 1.913 osób).

- finansowania szkoleń organizowanych przez kierownika powiatowego urzędu pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu. Szkolenia organizowane są w celu zwiększania szans osób

niepełnosprawnych na uzyskanie zatrudnienia, podwyższenia kwalifikacji zawodowych lub zwiększenia aktywności zawodowej. W szczególności szkolenia są organizowane w razie braku kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych, konieczności zmiany kwalifikacji w związku z brakiem odpowiedniego zatrudnienia lub w razie utraty zdolności do pracy w dotychczas wykonywanym zawodzie. Szkoleniem mogą być również objęte osoby niepełnosprawne będące w okresie wypowiedzenia umowy o pracę z przyczyn dotyczących pracodawcy. Szkolenie może trwać do 36 miesięcy.

Koszty szkolenia obejmują w szczególności należność przysługującą jednostce szkolącej, koszty ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków, w części lub w całości koszty zakwaterowania i wyżywienia, koszty przejazdu na szkolenie, koszty usług tłumacza języka migowego albo lektora dla niewidomych czy koszty niezbędnych badań lekarskich. Wysokość dofinansowania może wynieść 100% kosztów szkolenia, nie więcej jednak niż do wysokości dziesięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia.

W 2008 r. 3.338 osób ukończyło szkolenie. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił spadek liczby przeszkolonych osób o 9% oraz wzrost o 4% wysokości środków wykorzystanych na to zadanie.

Z danych zawartych w sprawozdaniach samorządów wynika, że na 3.338 przeszkolonych osób niepełnosprawnych, zatrudnienie uzyskały 543 osoby, co stanowiło 16% osób przeszkolonych.

- przyznawania środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesieniu wkładu do spółdzielni socjalnej. Osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy nie pozostająca w zatrudnieniu może otrzymać jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesieniu wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości nie przekraczającej piętnastokrotne przeciętne wynagrodzenie.

W ub.r. 1.694 osób niepełnosprawnych otrzymało ze środków PFRON wsparcie na: rozpoczęcie działalności gospodarczej (1.664 osób), rozpoczęcie działalności rolniczej (11 osób) i wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej (19 osób).

Rok 2008 był szóstym rokiem realizacji przez samorządy wojewódzkie zadań na rzecz osób niepełnosprawnych dofinansowanych ze środków PFRON. Otrzymały one 115.000 tys. zł, tj. o 12% więcej niż w roku poprzednim (102.926.000,00 zł). Samorządy wojewódzkie na zadania te wykorzystywały środki w łącznej kwocie 104.930.998,00 zł, co stanowiło 91,2% środków przypadających im według algorytmu, z czego na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej przeznaczyły – 43.229.617,00 zł., głównie na dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej.

Podstawowym celem istnienia i funkcjonowania zakładów aktywności zawodowej jest zapewnienie zatrudnienia i rehabilitacji osobom niepełnosprawnym zaliczanym do znacznego stopnia niepełnosprawności oraz od 2008 r. również osobom niepełnosprawnym z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub choroby psychiczne, w tym przygotowanie ich do życia w otwartym środowisku pracy oraz pomoc w realizacji pełnego, niezależnego i aktywnego życia.

W działających zakładach aktywności zawodowej zatrudnione były 1.732 osoby niepełnosprawne, w tym 569 osoby mieszkające na wsi. W stosunku do roku 2007 liczba zakładów wzrosła o 8, a liczba pracowników niepełnosprawnych o 292 osoby.

Łącznie w ramach zadania dotyczącego dofinansowania kosztów tworzenia i działania tych zakładów, samorządy wojewódzkie wykorzystywały kwotę 41.489.617,00 zł (39,5% ogółu środków), tj. o 13% wyższą niż w roku poprzednim wynoszącą 36.849.658,00 zł.

W 2008 r. - podobnie jak w latach poprzednich - nie przeznaczono żadnych środków na realizację zadania polegającego na zwrocie kosztów szkoleń organizowanych przez zakłady pracy chronionej w związku z koniecznością zmiany profilu produkcji, ponieważ pracodawcy nie byli zainteresowani tą formą pomocy.

Istotnego wsparcia w zakresie zatrudnienia i utrzymania w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych udzielił w 2008 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie:

- refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych:
 - o pracodawcy:
 - zatrudniającemu mniej niż 25 osób w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, w stosunku do zatrudnionych osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego lub do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności,
 - prowadzącemu zakład pracy chronionej lub zakład aktywności zawodowej w stosunku do zatrudnionych osób niepełnosprawnych,
 - zatrudniającemu, co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, osiągającemu wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych ogółem w wysokości, co najmniej 6 %, w stosunku do zatrudnionych osób niepełnosprawnych:
 - o osobie niepełnosprawnej prowadzącej działalność gospodarczą,
 - o niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika,
- Ogółem refundacją składek na ubezpieczenia społeczne objętych zostało 326.704 osób niepełnosprawnych i wydatkowano kwotę 904.269.494,29 zł.;
- dofinansowania do wynagrodzeń osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej i na tzw. otwartym runku pracy. Pracodawcy zatrudniającemu osoby niepełnosprawne (z wyłączeniem pracodawcy zobowiązanego do wpłat na PFRON), które nie miały ustalonego prawa do emerytury i zostały ujęte w ewidencji prowadzonej przez Fundusz, przysługiwało ze środków PFRON miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń tych pracowników niepełnosprawnych. Miesięczne dofinansowanie nie przysługiwało do wynagrodzenia pracownika w części finansowanej ze środków publicznych.

W 2008 r. na dofinansowanie do wynagrodzeń 321.064 zatrudnionych osób niepełnosprawnych wydatkowano kwotę 1.593.601.238 zł (96,58% planowanych środków w wysokości 1.650.000 tys. zł), z tego:

 - ✓ 1.402.323.749 zł na zatrudnienie pracowników niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy,
 - ✓ 191.277.488 zł na zatrudnienie pracowników niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.

Ogółem otrzymało dofinansowanie 11.565 pracodawców, z tego: 2.318 prowadzących zakłady pracy chronionej i 9.247 z otwartego rynku pracy;
- dofinansowania w wysokości do 50% oprocentowania zaciągniętych przez zakład pracy chronionej kredytów bankowych, pod warunkiem wykorzystywania tych kredytów na cele związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych. Wysokość dofinansowania jest m.in. uzależniona od liczby zatrudnionych osób niepełnosprawnych i ich stopnia niepełnosprawności. Zakład pracy chronionej, któremu przyznane zostaje dofinansowanie jest zobowiązany do nie zmniejszania stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych (liczonego w etatach) będącego podstawą wyliczenia wysokości kredytów objętych dofinansowaniem w okresie na jaki zostało przyznane.

Dofinansowanych zostało 206 zakładów pracy chronionej, w których zatrudnionych było około 13.565,68 osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na etaty.

Od 2004 r., czyli czasu wprowadzenia instrumentów prawnych wspierających także pracodawców z otwartego rynku pracy (w postaci dofinansowania wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych), nastąpiło znaczne zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy.

W systemie obsługi dofinansowań (SOD) w grudniu 2004 r. zarejestrowanych było 28 tys. osób pracujących na otwartym rynku. W latach następnych ich liczba systematycznie wzrastała (w grudniu 2005 - 33 tys., w grudniu 2006 r. – 38 tys.) aż do 42 tys. w grudniu 2007 r. Liczba pracujących w zakładach pracy chronionej w grudniu 2004 r. wynosiła 173 tys., w grudniu lat 2005-2006 – 174 tys., a w grudniu 2007 r. – 179 tys. W grudniu 2008 r. zaobserwowano dalszy spadek liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych u tych pracodawców – do 163 tys., jak też niewielki spadek osób pracujących na otwartym rynku pracy – w SOD zarejestrowanych było 39 tys. pracowników⁴. Był on spowodowany prawdopodobnie obawą pracodawców przed zmianą przepisów dotyczących wsparcia pracodawców.

Jednak już na początku 2009 r. obserwuje się znaczący wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych zarówno na otwartym, jak i na chronionym rynku pracy. W styczniu 2009 r. liczba zarejestrowanych w SOD pracowników niepełnosprawnych wynosiła 220 tys., z czego 180 tys. przypadało na zakłady pracy chronionej, a 40 tys. na otwarty rynek pracy.

W ub.r. kontynuowano – rozpoczęte w 2007 r. – prace projektowe w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL), współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego na okres programowania 2007-2013. Przyjęta w nowym okresie programowania zasada działania EFS w Polsce zakłada podział działań na te związane ze wsparciem dla struktur i systemów, które są realizowane na poziomie centralnym, w celu poprawy m.in. funkcjonowania instytucji rynku pracy oraz na związane bezpośrednio ze wsparciem dla osób – realizowane na poziomie regionalnym. Na poziomie regionalnym podejmowane są przede wszystkim działania zmierzające do ułatwienia dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym również osobom niepełnosprawnym oraz rozwijania instytucji ekonomii społecznej. Głównymi beneficjentami pomocy w regionach są instytucje pomocy społecznej oraz instytucje rynku pracy. Wsparcie dzięki projektom przez nie realizowanym uzyskują osoby korzystające z pomocy społecznej, które nie pracują i są w wieku aktywności zawodowej, w tym m.in. osoby niepełnosprawne, wśród których grupa osób z zaburzeniami psychicznymi została potraktowana priorytetowo.

Wsparcie dla osób niepełnosprawnych na poziomie centralnym zostało przewidziane w Priorytecie I Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) „Zatrudnienie i integracja społeczna”, w działaniu 1.3 „Ogólnopolskie programy integracji i aktywizacji zawodowej”, w ramach którego jest realizowane Poddziałanie 1.3.6, dla którego Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jest beneficjentem systemowym. Dotyczy ono realizacji projektów ponadregionalnych i ogólnopolskich w zakresie m.in. ekspertyz i badań dotyczących diagnozy potrzeb, efektywności form wsparcia osób niepełnosprawnych z rzadko występującymi niepełnosprawnościami oraz niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi, a także ich najbliższe otoczenie i rodziny. Opracowane w ub.r. i częściowo już realizowane projekty skierowane są do wspomnianych osób niepełnosprawnych, które cechuje wysoki wskaźnik bierności zawodowej, a ograniczenia wynikające

⁴ Źródło: dane SOD PFRON według stanu na 13.03.2009 r.

z niepełnosprawności utrudniają lub uniemożliwiają podjęcie zatrudnienia w tradycyjnym systemie organizacji pracy.

W 2008 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przygotował następujące projekty.

1. „Wsparcie osób niesłyszących na rynku pracy”. W ramach tego projektu zaplanowano m.in.:

- Opracowanie przez doradcę zawodowego indywidualnych planów ścieżki edukacyjnej i zawodowej uczestników projektu.
- Dostosowanie kwalifikacji (szkolenie) zawodowych do potrzeb rynku pracy.
- Staże zawodowe.
- Kursy naturalnego języka migowego (tzw. PJM) dla nauczycieli zawodu; dzięki nabytym nowym umiejętnościom nauczyciele będą mogli w bardziej skuteczny sposób uczyć zawodu i przygotowywać do pracy zawodowej.

W 2008 r. m.in. przygotowano harmonogramu spotkań z doradcą zawodowym w szkołach i zorganizowano kursy naturalnego języka migowego dla nauczycieli zawodu.

2. „Wsparcie osób niewidomych na rynku pracy”. Zaplanowano realizację m.in. następujących działań, które w sposób bezpośredni przyczyniają się do osiągnięcia celu:

- Opracowanie indywidualnego planu działań.
- Warsztaty aktywizacji zawodowej (m.in. przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej, autoprezentacja, przygotowanie dokumentów aplikacyjnych, nauka prowadzenia negocjacji oraz radzenia sobie z niepełnosprawnością w sytuacji poszukiwania pracy).
- Rehabilitacja zawodowa (m.in. kurs poruszania się w małej i dużej przestrzeni, informatyczny, brajla, bezwzrokowych metod i technik pracy, szkolenia indywidualne w miejscu zamieszkania).
- Warsztaty dla rodziców i rodzin osób niewidomych.
- Wprowadzenie osoby niewidomej na rynek pracy (m.in. staż pracy).

W 2008 r. opracowano wstępną koncepcję technik i metod pracy poszczególnych specjalistów w zakresie indywidualnego planu działań.

3. „Wsparcie osób głuchoniewidomych na rynku pracy” w formie m.in. działań w zakresie:

- rehabilitacji podstawowej (indywidualne zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, szkolenia komputerowe),
- rehabilitacji zawodowej (pomoc w pisaniu CV i listu motywacyjnego, poradnictwo: psychologiczne, prawne i zawodowe, indywidualne ścieżki rozwoju i kariery zawodowej, szkolenia zawodowe w regionie, staże i podjęcie zatrudnienia),
- spotkania informacyjne dla pracodawców.

Rozpoczęcie realizacji projektu zaplanowano na rok 2009.

4. „Ogólnopolskie badanie sytuacji, potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych”.

Analiza strukturalna danych uzyskanych z poszczególnych badań stanie się podstawą do opracowania propozycji działań interwencyjnych, w tym raportów tematycznych i rekomendacji dla „Ogólnokrajowej Strategii na rzecz zwiększenia aktywności społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych”.

Natomiast następujące projekty poddano w ub.r. ocenie merytorycznej:

- „Wsparcie osób z autyzmem”.
- „Wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy”.
- „Wsparcie osób niepełnosprawnych ruchowo na rynku pracy”.
- „Wsparcie osób z niepełnosprawnością intelektualną (osoby z zespołem Downa oraz z upośledzeniem w stopniu głębokim)”.

Rozpoczęcie realizacji tych projektów zaplanowano na rok 2009.

W 2008 r. realizowane były również – w ramach poszczególnych programów operacyjnych – projekty ukierunkowane na realizację potrzeb i aktywizację społeczno-zawodową oraz

ruchową osób niepełnosprawnych. W ramach realizowanych projektów podejmowane były następujące działania:

- zmiana postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych, w szczególności w środowisku pracy, poprzez kampanie informacyjno – promocyjne, skierowane do pracodawców, ich pracowników, społeczności lokalnych i decydentów,
- szkolenia dla otoczenia współpracującego z osobami niepełnosprawnymi: szkolenia i warsztaty dla publicznych służb zatrudnienia, służb medycyny pracy oraz pracowników samorządu terytorialnego realizujących zadania na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych podnoszące umiejętności w zakresie pracy z niepełnosprawnym klientem i jego rodziną,
- doradztwo/poradnictwo zwiększające potencjał zawodowy i możliwości uzyskania pracy przez osoby niepełnosprawne,
- subsydiowanie organizacji non profit oferujących usługi wspierające przechodzenie osób niepełnosprawnych na otwarty rynek pracy w ramach realizacji działań służących tworzeniu miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych i zwiększenia możliwości ich zatrudniania,
- badania i ekspertyzy w obszarze rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych, w tym badania służące zindywidualizowaniu świadczonych usług,
- szkolenia dla otoczenia współpracującego z osobami niepełnosprawnymi: szkolenia dla doradców (w tym zawodowych) i innych usługodawców podnoszące umiejętności w zakresie świadczenia usług osobom niepełnosprawnym służących wspieraniu ich w funkcjonowaniu na rynku pracy; szkolenia dla pracodawców (oraz organizatorów pracy w firmach) zatrudniających lub zamierzających zatrudnić osoby niepełnosprawne mające na celu uzyskanie lub podniesienie umiejętności w zakresie organizacji stanowisk pracy oraz warunków i środowiska pracy dla niepełnosprawnych pracowników,
- aktywizacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych oraz identyfikacja i promocja najlepszych rozwiązań w tym zakresie,
- wdrażanie instrumentów aktywnej integracji, podnoszenie kwalifikacji osób niepełnosprawnych i tworzenie warunków do ich zatrudnienia,
- podnoszenie i dopasowywanie kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych, zatrudnionych w przedsiębiorstwach do potrzeb nowoczesnej gospodarki.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w roku 2008 część środków Funduszu przeznaczono na realizację programów celowych służących zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym m.in:

- „Komputer dla Homera 2003”, którego celem była pomoc finansowa dla osób niewidomych i niedowidzących w zakupie nowoczesnego, podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i elektronicznego wraz z odpowiednim oprzyrządowaniem, umożliwiającemu zatrudnienie i samodzielną pracę, naukę oraz zdobycie wiedzy i umiejętności pozwalających na usamodzielnienie się. W ramach programu finansowane były również szkolenia komputerowe w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu komputerowego i oprogramowania.

8.360 osób niewidomych i niedowidzących w wieku aktywności zawodowej otrzymało dofinansowanie do zakupu sprzętu komputerowego.

- „Junior - program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych” stanowił uzupełnienie działań realizowanych przez urzędy pracy w ramach kolejnych edycji Krajowego Programu Aktywizacji Zawodowej Absolwentów „Pierwsza Praca”. Celem programu było umożliwienie wejścia w życie zawodowe (odbycie stażu, zdobycie zatrudnienia) młodym osobom niepełnosprawnym. Uczestnictwo w programie zwiększyło możliwości zawodowe bezrobotnych absolwentów oraz

stworzyło szansę zatrudnienia i zdobycie doświadczenia zawodowego w ramach odbywanego stażu.

Program był realizowany na terenie 38 powiatów. W programie uczestniczyło 535 absolwentów niepełnosprawnych, w tym 197 rozpoczęło staż u pracodawcy, 247 – zakończyło taki staż, a 91 pojeło pracę po zakończeniu stażu.

- „Trener pracy – zatrudnienie wspomagane osób niepełnosprawnych”. Adresatami programu były jednostki samorządu terytorialnego (gmina, powiat) oraz organizacje pozarządowe, zaś beneficjentami osoby niepełnosprawne, które ze względu na rodzaj i stopień niepełnosprawności mają trudności w znalezieniu zatrudnienia. Kluczową rolę w zatrudnieniu wspomaganych pełnił trener pracy, który współpracując z doradcą zawodowym i psychologiem, wspierał osobę niepełnosprawną w procesie zdobywania zatrudnienia, adaptacji w nowym miejscu pracy i utrzymaniu zatrudnienia. Wymiar i rodzaj wsparcia uzależniony był od indywidualnych potrzeb osoby niepełnosprawnej.

Dofinansowanie zostało udzielone 30 podmiotom w łącznej kwocie 7.817.182 zł.

Ważne działania w 2008 r. – podobnie jak i w latach ubiegłych – podejmowała Państwowa Inspekcja Pracy w zakresie oceny i kontroli realizacji prawa osób niepełnosprawnych do pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami, w warunkach dostosowanych do ich potrzeb. W 2008 r. inspektorzy pracy przeprowadzili 4.420 kontroli, w 3.767 zakładach pracy lub ich jednostkach organizacyjnych zatrudniających osoby niepełnosprawne. W zakładach tych ogółem zatrudnionych było 554 390 pracowników. Sprawdzano warunki zatrudnienia 70 675 osób niepełnosprawnych, z których 37.255 posiadało lekki stopień niepełnosprawności.

Z informacji PIP wynika, że z roku na rok obserwowany jest spadek zainteresowania pracodawców ubieganiem się o uzyskanie statusu zakładu pracy chronionej. Wzrasta natomiast systematycznie liczba pracodawców przystosowujących stanowiska pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. W 2008 r. skontrolowano prawie 2 razy więcej takich stanowisk pracy niż w roku 2007. W ocenie inspektorów pracy wiąże się to z coraz większą świadomością pracodawców, że zatrudniając osoby niepełnosprawne można osiągnąć wymierne korzyści finansowe nie tylko dzięki zwolnieniu z obowiązku wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, ale również poprzez obniżenie kosztów pracy w wyniku dofinansowania do wynagrodzeń, itp. Ponadto znaczna liczba pracodawców skorzystała z możliwości uzyskania zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Warto podkreślić, że wzrosła liczba stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności organizowanych przez pracodawców z otwartego rynku pracy i niekorzystających z dofinansowania z Funduszu. Jest to pozytywna tendencja wskazująca na możliwość osiągnięcia pełniejszej integracji osób niepełnosprawnych.

5.3. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o *rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* reguluje obowiązki i uprawnienia pracodawców związane z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych określając minimalny poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach zakładów pracy, którego zapewnienie zwalnia pracodawcę od obowiązku dokonywania miesięcznych wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Tabela 1. Minimalne poziomy wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych dla poszczególnych kategorii pracodawców w latach 2005 – 2008.

	2005	2006	2007	2008	UWAGI
Pracodawca zatrudniający co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy (art. 21 ust 1)	6%	6%	6%	6%	Z wpłat zwolnione są publiczne i niepubliczne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku, których wyłącznym przedmiotem prowadzonej działalności jest rehabilitacja społeczna i lecznicza, edukacja osób niepełnosprawnych lub opieka nad osobami niepełnosprawnymi.
Państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne będące jednostkami budżetowymi, zakładami budżetowymi albo gospodarstwami pomocniczymi, instytucje kultury oraz jednostki organizacyjne zajmujące się statutowo ochroną dóbr kultury uznanych za pomnik historii (art. 21 ust 2a)	3%	4%	5%	6%	
Państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe, wyższe szkoły zawodowe, publiczne i niepubliczne szkoły, zakłady kształcenia nauczycieli oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze (art. 21 ust 2b)	2%	2%	2%	2%	Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych oblicza się jako sumę wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych i podwojonego wskaźnika wychowanków, uczniów, studentów lub słuchaczy będących osobami niepełnosprawnymi i uczących się lub studiujących w ramach ogólnie obowiązujących w danej jednostce regulaminów nauczania lub studiowania.

Tabela 2. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w ministerstwach i urzędach centralnych w 2007 r. i 2008 r.

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w etatach					
	2007 rok			2008 rok		
	Zatrudnienie ogółem	Zatrudnienie osób niepełnosprawnych		Zatrudnienie ogółem	Zatrudnienie osób niepełnosprawnych	
Ministerstwo / urząd	liczba etatów	liczba etatów	% liczby etatów	liczba etatów	liczba etatów	% liczby etatów
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	1079,20	4	0,37%	1154,57	6	0,50%
Ministerstwo Gospodarki	855	4,25	0,50%	889,03	2,25	0,25%
Ministerstwo Edukacji Narodowej	321,30	3	0,93%	320,90	3	0,93%
Ministerstwo Finansów	2203,50	14	0,64%	2257,17	16	0,70%
Ministerstwo Infrastruktury	931	5	0,54%	979	7	0,70%
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	280	1	0,36%	317	2	0,63%
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	427,50	9	2,11%	494	12,8	2,59%
Ministerstwo Obrony Narodowej	620 ⁵	2	0,32%	51423	285	0,55%
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	735,25	16	2,18%	703,80	18,3	2,60%
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	672,35	2,5	0,37%	727,42	2,1	0,28%
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	799,95	2	0,25%	949,73	2	0,21%
Ministerstwo Skarbu Państwa	701,60	7	0,99%	770,02	7,8	1,00%
Ministerstwo Sportu i Turystyki	174	1	0,57%	192,63	2	1,00%
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	967,40	4	0,41%	940,80	4,5	0,47%
Ministerstwo Sprawiedliwości	924	1	0,11%	988,78	4	0,40%
Ministerstwo Środowiska	430,10	4,9	1,14%	447	4,9	1,10%
Ministerstwo Zdrowia	506,70	8	1,58%	514	9	1,75%
Urząd Komitetu Integracji Europejskiej	381,68	0,33	0,09%	392,08	0,33	0,08%
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	194,50	1,8	0,93%	195,65	2,8	1,43%
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	157,21	2,68	1,70%	157,10	4	2,64%
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	1333,07 ⁶	14,5	1,09%	47332,85	777,01	1,64%
Narodowy Fundusz Zdrowia	287,90 ⁷	2,7	0,94%	4776,28	103,8	2,17%
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	207,78 ⁸	0	0,00%	6225,81	178,20	2,86%
Główny Urząd Statystyczny	751,80 ⁹	7,25	0,96%	6285,40	211,17	3,35%
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	272,40	0,5	0,18%	282,13	0,6	0,21%
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	11068	61	0,55%	11564	88,5	0,76%
Urząd Zamówień Publicznych	138,63	1	0,72%	151,72	2	1,30%
Urząd Komunikacji Elektronicznej	563	3,5	0,62%	598	2,5	0,41%
Urząd Lotnictwa Cywilnego	294,55	1	0,34%	323,25	2	0,61%
Urząd Transportu Kolejowego	154,75	0	0,00%	164,25	0	0,00%
Razem	28434,12	184,91	0,65%	142517,4	1761,56	1,24%
Izby skarbowe				44407	992,62	2,23%
Urzędy Kontroli Skarbowej				5493,18	96,25	1,75%
Izby Celne i Urzędy Celne				15428,6	45,625	0,29%
Policja				23938	1615,68	6,74%
Straż Graniczna				3976,03	165,5	4,10%
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej				506,70	3	0,59%
Agencja Nieruchomości Rolnych				7711	101,85	1,32%
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych				852,75	103,80	12,17%

⁵ Bez jednostek podległych resortowi

⁶ Bez jednostek podległych centrali

⁷ Bez oddziałów NFZ

⁸ Bez jednostek podległych centrali

⁹ Bez jednostek podległych urzędowi

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ministerstwach i urzędach centralnych osiągnął wartość ogółem wynoszącą łącznie w 2007 r. – 0,65 % (w przeliczeniu na etaty) a w 2008 r. – 1,24 %, tj. wzrósł dwukrotnie.

Tak wyraźnie zauważalna poprawa była w dużej mierze skutkiem podjętych w 2007 r. i kontynuowanych w 2008 r. działań Ministra Pracy i Polityki Społecznej na rzecz promocji zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej.

Na przełomie 2007 r. i 2008 r. – w ramach projektu pt. „*Wdrożenie i realizacja programu szkoleń dla administracji publicznej w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych*” - szkolenia dla przedstawicieli administracji publicznej promujące zatrudnianie tych osób. W szkoleniu uczestniczyli przedstawiciele wydziałów kadr urzędów centralnych, wydziałów kadr administracji rządowej oraz kierownicy jednostek samorządu terytorialnego.

Działania w prowadzeniu kampanii na rzecz promowania zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej wspierała Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, której przedstawiciele uczestniczyli w przygotowaniu i prowadzeniu wspomnianych wyżej szkoleń.

W wyniku współpracy pomiędzy Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej oraz Kancelarią Prezesa Rady Ministrów na stronach internetowych Kancelarii Prezesa Rady Ministrów znalazła się informacja o możliwości zamieszczania stosownego zapisu w ogłoszeniach o wolnych stanowiskach pracy zachęcającego osoby niepełnosprawne do uczestnictwa w naborze do służby cywilnej.

6. zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym

Pomoc i integracja społeczna jest tym elementem systemu zabezpieczenia społecznego, który ze swej istoty działa na rzecz zapewnienia także osobom niepełnosprawnym stosownego wsparcia umożliwiającego poprawę poziomu bezpieczeństwa socjalnego i samodzielności, gdyż celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Działania w zakresie poprawy rozpoznania i zaspokajania specyficznych potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności prowadzone są przez podstawowe podmioty pomocy społecznej jakimi są gminy, powiaty i województwa samorządowe.

Skuteczność tych działań w dużej mierze jest związana z potencjałem instytucjonalnym jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (kadra, środki finansowe, infrastruktura, etc.), który w niemałej liczbie przypadków jest niewystarczający do zapewnienia wsparcia na wysokim poziomie osób, w tym i osób niepełnosprawnych w ich staraniach związanych ze zwiększeniem ich uczestnictwa w życiu społecznym.

Biorąc m.in. to pod uwagę Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej podejmuje działania mające między innymi na celu pełniejsze wykorzystanie systemów informatycznych w zakresie usprawnienia organizacji i funkcjonowania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

Niepełnosprawność jest jedną z przyczyn przyznawania świadczeń pomocy społecznej. Pomoc ta może mieć postać świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. W I półroczu 2008 r.¹⁰ w 325 379 przypadkach niepełnosprawność była powodem trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny uzasadniającej przyznanie pomocy.

Świadczeniami pieniężnymi pomocy społecznej, które mogą być udzielane także osobom niepełnosprawnym są zasiłki: zwłaszcza okresowy, celowy i specjalny przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej.

Na podkreślenie zasługuje to, iż nie ma informacji mogących świadczyć o dyskryminowaniu osób niepełnosprawnych w dostępie do świadczeń pomocy społecznej.

Świadczeniami z pomocy społecznej celem których jest także umożliwienie osobom niepełnosprawnym poprawy dostępu do informacji są m.in. świadczenia niepieniężne przyznawane w ramach realizacji przez gminy ich zadań własnych w zakresie pomocy społecznej w formie:

- pracy socjalnej, zmierzającej do poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym, w tym osób i rodzin z osobami niepełnosprawnymi (w I półroczu u.br. pomocy w tej formie udzielono 605 718 rodzinom),
- poradnictwa specjalistycznego (w I półroczu ub.r. pomocy w tej formie udzielono 78 675 rodzinom),
- usług opiekuńczych (w I półroczu ub.r. 78 404 osobom przyznano decyzją tę formę pomocy),
- specjalistycznych usług opiekuńczych (w I półroczu ub.r. 3 815 osobom przyznano decyzją tę formę pomocy, która jest jedną z form pomocy w formie usług).

Ponadto w I półroczu ubiegłego roku 8 630 osobom z zaburzeniami psychicznymi przyznano pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla takich osób. Pomoc w tej formie udzielana jest w ramach zadań administracji rządowej zleczanych gminnym jednostkom samorządu terytorialnego lub innym podmiotom pomocy społecznej.

Jedną z ważnych ofert pomocy społecznej adresowanych także do osób niepełnosprawnych są ośrodki wsparcia - jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Ta jednostka organizacyjna może być tworzona i prowadzona w ramach zadań własnych gminy przez gminną jednostkę samorządu terytorialnego, w ramach zadań własnych przez powiat lub w przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi na zlecenie administracji rządowej przez gminę, powiat lub przez niepubliczny podmiot pomocy społecznej. W ośrodkach wsparcia będącym jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu są świadczone usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całonocnego okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia w większości przypadków zapewnia pomoc określonej grupie osób np. osobom niepełnosprawnym. Na koniec I półrocza ubr. funkcjonowało 460 ośrodków wsparcia, w których było 51 128 miejsc.

Poza tym także na domach pomocy społecznej ciąży obowiązek świadczenia wszystkim osobom w nich przebywającym usług m.in. edukacyjnych na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających.

Jednym z wymogów stawianych podmiotom prowadzącym dom pomocy społecznej jest by budynek, w którym zlokalizowany jest dom i jego otoczenie pozbawione były barier architektonicznych. W domach nie osiągniętych wymaganego standardu realizowane są programy naprawcze.

¹⁰ W chwili sporządzania „Informacji...” brak było danych za rok 2008.

Przedsięwzięcia, których realizacja dotyczyła prawa osób niepełnosprawnych do możliwości zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu są wspierane finansowo środkami będącymi w dyspozycji Ministra Pracy i Polityki Społecznej, czego przykładem jest program „Oparcie dla osób z zaburzeniami psychicznymi”. Ponadto w ramach aktywizacji realizowane są w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej działania pełniące także funkcję arteterapii, np. w środowiskowych domach samopomocy.

Z inicjatywy Ministerstwa Infrastruktury w ub.r. znowelizowano ustawę o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych. Zwiększenie o 10% wsparcia budżetowego dla wymienionych w ustawie przedsięwzięć (tworzenia mieszkań chronionych m.in. dla osób niepełnosprawnych umysłowo), stwarza większe możliwości gminom, powiatom i organizacjom charytatywnym podejmowania działań mających na celu tworzenie mieszkań chronionych. Nowelizacja weszła w życie 1 kwietnia 2009 r.

Istotną formę wsparcia osób niepełnosprawnych stanowią świadczenia przyznawane w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. *o świadczeniach rodzinnych*.

W sytuacji, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, prawo do zasiłku rodzinnego przysługuje wówczas, gdy dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 583 zł (w przypadku pozostałych osób 504,00 zł). W oparciu o tę samą zasadę ukształtowane jest także prawo do dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka. W sytuacji dziecka legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności kwotę dodatku zwiększa się o 80,00 zł na dziecko, nie więcej niż o 160,00 zł na wszystkie dzieci (podstawowa wysokość dodatku wynosi 170,00 zł na dziecko i nie więcej niż 340,00 zł na wszystkie dzieci).

Funkcjonujący w 2008 r. system świadczeń rodzinnych zawierał następujące świadczenia skierowane do osób niepełnosprawnych lub rodzin, w których wychowywane są osoby niepełnosprawne:

- dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka (250 zł miesięcznie na dziecko niepełnosprawne, tj. o 80 zł więcej niż na dzieci nieposiadające orzeczenia o niepełnosprawności;
Liczba świadczeniobiorców (przeciętnie miesięcznie): ogółem – 161,6 tys.;
- dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego (60 zł miesięcznie na dziecko w wieku do 5 lat, 80 zł – na dziecko w wieku 6 - 24 lata);
Liczba świadczeniobiorców (przeciętnie miesięcznie): ogółem niepełnosprawne dzieci i osoby dorosłe – 202,9 tys., z tego 33,1 tys. na dziecko do 5 r. ż. i 169,8 tys. na dziecko powyżej 5 r. ż.;
- dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania (90 zł miesięcznie na zamieszkanie w internacie dla dzieci niepełnosprawnych uczących się w szkole podstawowej lub gimnazjum);
Liczba świadczeniobiorców (przeciętnie miesięcznie): ogółem – 30,9 tys.;
- świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem przysługuje matce lub ojcu dziecka albo opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień

opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

(420 zł miesięcznie - dla opiekuna dziecka niepełnosprawnego, rezygnującego z pracy w celu opieki nad dzieckiem).

Liczba świadczeniobiorców (przeciętnie miesięcznie): na niepełnosprawne dzieci wyniosła 69,9 tys.;

- zasiłek pielęgnacyjny, przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia osobie niepełnosprawnej opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

1) niepełnosprawnemu dziecku;

2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;

3) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje także osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi 153,00 zł miesięcznie (od 1 września 2006 r.).

Liczba świadczeniobiorców (przeciętnie miesięcznie): ogółem – 771,3 tys. , w tym niepełnosprawne dzieci do 16 r. ż. – 231,6 tys.

W 2008 r. przygotowana została, z inicjatywy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej nowelizacja ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. *o świadczeniach rodzinnych*, która dnia 17 października 2008 r. została przyjęta przez Sejm RP, a z dniem 2 stycznia 2009 r. weszła w życie. Nowelizacja ta wprowadza, w myśl wyroków Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 23 października 2007 r. (sygn. akt P 28/07), z dnia 18 lipca 2008 r. (sygn. akt P 27/07) oraz z dnia 22 lipca 2008 r. (sygn. akt P 41/07), zwiększenie praw osób niepełnosprawnych m.in. poprzez:

- wprowadzenie szczególnego trybu przyznawania zasiłku pielęgnacyjnego (od miesiąca złożenia o wniosku ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności w powiatowym zespole ds. orzekania o niepełnosprawności, a nie, jak w przypadku innych świadczeń rodzinnych, od miesiąca złożenia w urzędzie gminy wniosku o ustalenie prawa do danego świadczenia);
- wprowadzenie szczególnego trybu przyznawania świadczeń uzależnionych od niepełnosprawności, w przypadku kontynuacji ich pobierania (polegający na braku przerwy w uprawnieniu do świadczeń w okresie pomiędzy utratą ważności jednego orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, a nabyciem kolejnego);
- przyznanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego także rodzinom zastępczym spokrewnionym oraz innym niż rodzice, członkom rodziny, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, czyli w szczególności rodzeństwu i dziadkom.

Kolejnym świadczeniem, z którego w 2008 r. korzystały osoby niepełnosprawne, zawierającym preferencyjne kwoty dla tych osób, była zaliczka alimentacyjna. Zaliczka - na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. *o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej* – przysługiwała (do 30 września 2008 r.) osobom uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, którego egzekucja była bezskuteczna, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekraczał kwoty 583 zł netto. W przypadku osób niepełnosprawnych

kwota zaliczki alimentacyjnej była wyższa o 80 zł lub 50 zł, niż w przypadku pozostałych osób.

Zaliczka przysługiwała do wysokości świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż:

- 1) w przypadku, gdy w rodzinie była jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 250 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymowała się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 170 zł),
- 2) w przypadku, gdy w rodzinie były trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 170 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymowała się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 120 zł).

W przypadku, gdy dochód rodziny nie przekraczał 50 % kwoty 583 zł (291,50 zł netto na osobę) kwotę zaliczki zwiększała się do:

- 1) w przypadku, gdy w rodzinie była jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki – 380 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymowała się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 300 zł),
- 2) w przypadku gdy w rodzinie były trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki – 300 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymowała się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 250,00 zł).

Z zaliczki alimentacyjnej skorzystało 287,2 tys. osób (*przeciętna miesięczna w okresie styczeń-wrzesień 2008 r.*)

Z dniem 1 października 2008 r. weszła w życie ustawa z dnia 7 września 2007 r. *o pomocy osobom uprawnionym do alimentów*, określająca zasady pomocy udzielanej przez państwo osobom mającym trudności w egzekucji wierzytelności alimentacyjnych oraz mechanizm prowadzenia postępowania wobec dłużników alimentacyjnych. Jednocześnie utraciły moc przepisy ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. *o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej*. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje osobie uprawnionej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasadzonych świadczeń alimentacyjnych.

Świadczenie przysługuje do ukończenia 18 roku życia lub do ukończenia 25 roku życia, jeżeli dziecko uczy się w szkole lub w szkole wyższej. W przypadku posiadania przez osobę uprawnioną orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności, świadczenie przysługuje bez względu na jej wiek.

Dochód na osobę w rodzinie nie może przekroczyć kwoty 725 zł. netto (po odliczeniu należnego podatku oraz składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne). Kwota świadczenia jest limitowana. Świadczenie przysługuje do wysokości bieżącego zasadzonego świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż 500 zł na osobę.

Ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego skorzystało ogółem 288,1 tys. osób, w tym 191 osób posiadających znaczny stopień niepełnosprawności powyżej 25 roku życia (*przeciętna miesięczna w okresie październik - grudzień 2008 r.*)

Liczba rodzin (wychowujących co najmniej jedno niepełnosprawne dziecko) pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu - według typów i wysokości dochodu na osobę.

Wyszczególnienie	2008 rok - liczba			2008 rok - struktura		
	Liczba rodzin ogółem	w tym:		Liczba rodzin ogółem	w tym:	
		rodziny pełne	rodziny niepełne		rodziny pełne	rodziny niepełne
Ogółem, w tym o dochodzie:	200 313	159 940	40 373	100,0%	100,0%	100,0%
bez dochodu	16 689	11 264	5 426	8,3%	7,0%	13,4%
do 100 zł	25 001	20 113	4 888	12,5%	12,6%	12,1%
od 100,01 do 291,50 zł	74 470	58 595	15 875	37,2%	36,6%	39,3%
od 291,51 do 400 zł	35 808	29 664	6 144	17,9%	18,5%	15,2%
od 400,01 do 583 zł	41 420	34 583	6 837	20,7%	21,6%	16,9%
powyżej 583 zł	6 927	5 723	1 204	3,5%	3,6%	3,0%

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z realizacji świadczeń rodzinnych w 2008 r.

Liczba rodzin ((wychowujących co najmniej jedno niepełnosprawne dziecko) pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu - według liczby dzieci i wysokości dochodu na osobę.

Wyszczególnienie	2008					2008				
	Struktura rodzin - ogółem	w tym:				Ogółem	w tym:			
		z 1 dzieckiem	z 2 dziećmi	z 3 dziećmi	z 4 i więcej dziećmi		z 1 dzieckiem	z 2 dziećmi	z 3 dziećmi	z 4 i więcej dziećmi
Ogółem, w tym o dochodzie:	200 313	60 101	74 741	39 728	25 744	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
bez dochodu	16 689	7 652	5 091	2 346	1 601	8,3%	12,7%	6,8%	5,9%	6,2%
do 100 zł	25 001	5 245	7 598	5 649	6 509	12,5%	8,7%	10,2%	14,2%	25,3%
od 100,01 do 291,50 zł	74 470	18 030	27 388	17 002	12 050	37,2%	30,0%	36,6%	42,8%	46,8%
od 291,51 do 400 zł	35 808	11 211	14 592	6 985	3 019	17,9%	18,7%	19,5%	17,6%	11,7%
od 400,01 do 583 zł	41 420	15 077	17 343	6 748	2 252	20,7%	25,1%	23,2%	17,0%	8,7%
powyżej 583 zł	6 927	2 886	2 729	998	314	3,5%	4,8%	3,7%	2,5%	1,2%

Inną formę wsparcia osób niepełnosprawnych stanowi świadczenie w postaci renty socjalnej. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. *o rencie socjalnej* przysługuje ono osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia, albo w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25 roku życia, lub też w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Ustalenia całkowitej niezdolności do pracy dokonuje lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. *o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*. Wysokość renty socjalnej wynosi 84 % kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Uwzględnienie zwiększonych kosztów, wynikających z niepełnosprawności gwarantują w systemie podatkowym dwa rozwiązania: zwolnienia podatkowe oraz możliwość korzystania z odliczeń od dochodu.

W przypadku osób niepełnosprawnych wolne od podatku dochodowego są w oparciu o przepis art. 21 ust. 1 pkt 27 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. *o podatku dochodowym od osób fizycznych*, otrzymywane zgodnie z odrębnymi przepisami świadczenia na rehabilitację zawodową, społeczną i leczniczą osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz z zakładowych funduszy rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Podatnicy będący osobami niepełnosprawnymi lub mający na utrzymaniu osoby niepełnosprawne mogą, podobnie jak w latach poprzednich odliczyć od dochodu wydatki na cele rehabilitacyjne oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych. Katalog tych wydatków obejmuje wydatki poniesione na:

1. adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
2. przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
3. zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego,
4. zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
5. odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym,
6. odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie leczenia uzdrowiskowego, za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne,
7. opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, w kwocie nie przekraczającej w roku podatkowym 2 280 zł,
8. utrzymanie przez osoby niewidome, psa przewodnika – w wysokości nie przekraczającej w roku podatkowym kwoty 2 280 zł ,
9. opiekę pielęgniarstwa w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się oraz usługi opiekuńcze świadczone dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa,
10. opłacenie tłumacza języka migowego,
11. kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia,
12. leki - w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stale lub czasowo),
13. odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne:
 - a) osoby niepełnosprawnej - karetką transportu sanitarnego,
 - b) osoby niepełnosprawnej, zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa, oraz dzieci niepełnosprawnych do lat 16 - również innymi środkami transportu,
14. używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych

z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne
- w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty 2 280 zł,

15. odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem:

- a) na turnusie rehabilitacyjnym,
- b) w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego, rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo – leczniczych, zakładach pielęgnacyjno – opiekuńcze,
- c) na koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia.

Wydatki podlegają odliczeniu od dochodu, jeżeli nie zostały sfinansowane (dofinansowane) ze środków zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych lub ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych albo nie zostały zwrócone podatnikowi w jakiejkolwiek formie. W przypadku, gdy wydatki były częściowo sfinansowane (dofinansowane) z tych funduszy (środków), odliczeniu podlega różnica pomiędzy poniesionymi wydatkami a kwotą sfinansowaną (dofinansowaną) z tych funduszy (środków) lub zwróconą w jakiejkolwiek formie.

Wydatki na cele rehabilitacyjne mogą także zostać odliczone od przychodu na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. *o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne*, pod warunkiem, że nie zostały odliczone od dochodu lub nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów na podstawie przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

W ub.r. ramach akcji rozliczenia z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych i składania zeznań PIT:

- urzędy skarbowe nawiązały kontakty z organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w celu zorganizowania spotkań z osobami niepełnosprawnymi, zainteresowanymi możliwością zastosowania w rozliczeniu ulgi rehabilitacyjnej oraz sposobem dokumentowania wydatków poniesionych na te cele,
- w lokalnych stacjach radiowych przeprowadzano audycje na temat zasad dokonywania odliczeń od dochodu, przysługujących osobom niepełnosprawnym, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności oraz poniosły wydatki związane z leczeniem lub rehabilitacją, a także na dostosowanie mieszkania czy domu do potrzeb niepełnosprawności,
- na stronach internetowych urzędów skarbowych zamieszczano informację o możliwości telefonicznego składania zamówienia na druki zeznań podatkowych dla osób niepełnosprawnych. Druki PIT były przysyłane pocztą zainteresowanym osobom niepełnosprawnym na adres domowy,
- pracownicy urzędów skarbowych udzielali pomocy przy wypełnianiu i składaniu zeznania rocznego PIT, nawet z możliwością odebrania zeznania w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej, udostępniano materiały informacyjne dot. rozliczeń podatkowych

Warto nadmienić, że osoby niepełnosprawne – członkowie Związku Inwalidów Wojennych RP znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej i zdrowotnej, otrzymały w 2008 r. od Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych pomoc finansową w wysokości 900 tys. zł.

7. życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym: dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej; swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu; dostępu do informacji oraz możliwości komunikacji międzyludzkiej

Wszystkie obiekty użyteczności publicznej i wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego oddane do użytku po 1995 r. (nowe i wyremontowane) muszą być dostępne dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. Stanowi o tym ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity), która zawiera generalną zasadę polegającą na zapewnieniu niezbędnych warunków do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich. Natomiast szczegółowe uregulowania dotyczące warunków technicznych zostały określone w przepisach rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie.

Każdy projekt budowlany – w odniesieniu do obiektów użyteczności publicznej i wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego - powinien zawierać m.in. opis dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Natomiast, jeżeli niezbędne wymagania w tym zakresie zostały przewidziane w projekcie budowlanym, a nie zostały wykonane lub zostały wykonane w sposób niewłaściwy, to zgodnie z *ustawą – Prawo budowlane* jest to istotne odstępstwo od zatwierdzonego projektu budowlanego lub innych warunków pozwolenia na budowę. Przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na użytkowanie danego budynku, właściwy organ przeprowadza obowiązkową kontrolę. Podczas tej kontroli (w stosunku do obiektu użyteczności publicznej i budynku mieszkalnego wielorodzinnego) sprawdzeniu podlega m.in. zgodność obiektu budowlanego z projektem architektoniczno-budowlanym, w zakresie m.in. zapewnienia warunków niezbędnych do korzystania z tego obiektu przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w tym zakresie właściwy organ, wymierza karę i w drodze decyzji, odmawia wydania pozwolenia na użytkowanie oraz przeprowadza, w odpowiednim zakresie, postępowanie, o którym mowa w art. 51 ustawy – *Prawo budowlane*.

Ponadto należy zauważyć, że *Prawo budowlane* zwalnia z obowiązku uzyskiwania pozwolenia na budowę w przypadku inwestycji polegających na budowie pochylni przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych na rzecz dokonania zgłoszenia właściwemu organowi administracji architektoniczno-budowlanej, co w znacznym stopniu przyspiesza realizację takiej budowy.

Bezpośredni wpływ na realizację przestrzegania przepisów *ustawy Prawo budowlane*, co za tym idzie także na eliminowanie (minimalizowanie) potencjalnych trudności dla osób niepełnosprawnych, które to trudności wynikają m. in. z barier architektonicznych, ma działalność Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego - jako centralnego organu administracji rządowej. Wykonuje on zarówno zadania administracji architektoniczno-budowlanej, jak i nadzoru budowlanego we wszystkich obszarach budownictwa, z wyłączeniem budownictwa górniczego. Jest organem właściwym w sprawach indywidualnych, rozstrzyganych w drodze postępowania administracyjnego, w zakresie wynikającym z przepisów prawa budowlanego.

Dobrym przykładem nowej inwestycji uwzględniającej potrzeby niepełnosprawnych użytkowników jest Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” w Toruniu przekazane do użytkowania w 2008 r. Budynek zaprojektowano i wykonano zgodnie z przepisami umożliwiającymi dostęp osobom niepełnosprawnym, albowiem:

- wejście do holu głównego nie ma schodów, a drzwi sterowane są automatycznie,
- winda umożliwia dostęp do przestrzeni wystawienniczych, części administracyjnej i tarasu zlokalizowanych na piętrach, a także przemieszczanie się pomiędzy holem głównym, a parkingiem podziemnym,
- wydzielone są miejsca parkingowe na parkingu podziemnym oraz na parkingu zewnętrznym,
- wydzielona jest toaleta dla niepełnosprawnych na parterze,
- jest podjazd dla wózków osób niepełnosprawnych i miejsca na wózki w sali kinowej (sala multimedialna).

Budynek został zgłoszony w 2008 r. do konkursu na obiekt przyjazny niepełnosprawnym.

W styczniu 2008 r. Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych wystąpił do Ministrów i Kierowników urzędów centralnych z prośbą o przekazanie informacji (*wypełnienie ankiety*) na temat rzeczywistego stanu dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków (w znacznej większości wybudowanych przed 1995 r.) zajmowanych przez podległy im aparat administracyjny. Ankieta podzielona została na 4 moduły. Każdy z nich odnosił się do odrębnego typu niepełnosprawności, reprezentującego podstawowe dysfunkcje, utrudniające swobodne i bezpieczne przemieszczanie się i załatwienie sprawy w urzędzie należącym do administracji publicznej. Pierwsza część dotyczyła osób niepełnosprawnych ruchowo (fizycznie), druga i trzecia do osób posiadających dysfunkcje o podłożu sensorycznym (niewidomi, niesłyszący), a czwarta do osób niepełnosprawnych intelektualnie (upośledzonych umysłowo).

Na podstawie nadesłanych danych został opracowany – *„Raport z badania na temat dostępności budynków administracji rządowej i urzędów centralnych dla osób niepełnosprawnych”*.

Wynika z niego, że ministerstwa i urzędy centralne nie były w 2007 r. w większości dostosowane w pełni do potrzeb osób niepełnosprawnych o zróżnicowanych rodzajach schorzeń (narządy: ruchu, wzroku i słuchu oraz upośledzenie umysłowe).

Niemniej jednak już samo opracowanie Raportu zmobilizowało w 2008 r. resorty i urzędy centralne do intensywniejszych działań w zakresie dostępności tych instytucji dla osób niepełnosprawnych.

Na szczególną uwagę zasługują działania podejmowane przez resorty i urzędy centralne. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji przeprowadziło remont budynku minimalizując potencjalne trudności osób niepełnosprawnych wynikające z barier architektonicznych. Na parterze budynku powstała toaleta, przystosowana specjalnie dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Ponadto wszystkie wejścia do urzędu zostały pozbawione progów, a szerokość drzwi wejściowych i wind działających wewnątrz budynku dostosowano do swobodnego poruszania się osobom niepełnosprawnym ruchowo. Remontowane są także pomieszczenia Biura przepustek (w Warszawie, przy ul. Rakowieckiej) i instalowana jest winda. Zakończenie tej inwestycji zaplanowane w połowie 2009 r. Budynek resortu przy ul. Batorego 5 jest już w pełni dostępny dla osób niepełnosprawnych. Ponadto w 2008 r. oddano do użytku 24 nowe siedziby jednostek organizacyjnych Policji w pełni spełniających wymagania w zakresie dostępu i korzystania z obiektów przez osoby niepełnosprawne. Natomiast w 30 istniejących obiektach podjęto i zrealizowano szereg działań mających na

celu likwidację barier architektonicznych, a mianowicie instalowanie podjazdów, platform, pochylni, poszerzonych wejść, automatycznych drzwi, wind, toalet, węzłów sanitarnych, likwidacji progów. W budynkach Straży Granicznej rozpoczęto prace w zakresie likwidacji barier architektonicznych, w ośrodkach: warmińsko-mazurskim, podlaskim, nadbużańskim, karpackim i centralnym w Koszalinie.

Ministerstwo Infrastruktury dostosowało dźwig osobowy w swojej siedzibie do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz przebudowało schody i zainstalowało pochylnię przed głównym wejściem do urzędu. Osoby niepełnosprawne mogą już samodzielnie korzystać z usług ministerstwa.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2008 r. wspierało działania uczelni, polegające na likwidowaniu barier architektonicznych, informacyjnych, komunikacyjnych, społecznych i psychologicznych w dostępie osób niepełnosprawnych do szkolnictwa wyższego. Z dotacji budżetowej prowadzone były nowe inwestycje i dofinansowywane remonty domów i stołówek studenckich oraz obiektów dydaktycznych pod kątem dostosowywania pomieszczeń do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Państwowa Inspekcja Pracy w ramach swoich jednostek organizacyjnych: Głównego Inspektoratu Pracy i 16 Okręgowych Inspektoratów Pracy, użytkuje pomieszczenia w 61 obiektach rozmieszczonych na terenie kraju. Obiekty i pomieszczenia są w większości dostępne dla osób niepełnosprawnych w wyniku zastosowanych w nich rozwiązań technicznych lub poprzez rozwiązania organizacyjne. W roku 2008 w niektórych obiektach w ramach remontów lub adaptacji zostały wprowadzone udogodnienia w celu lepszego przystosowania obiektów dla osób z różnymi niepełnosprawnościami, np. OIP w Białymstoku - oddział w Łomży, OIP w Krakowie, OIP w Zielonej Górze, OIP w Szczecinie – oddział w Koszalinie.

W Narodowej Galerii Sztuki „Zachęta” zostały wykonane prace ułatwiające dostęp, poruszanie się i przebywanie w budynku osób niepełnosprawnych:

- wytyczono i oznakowano tak zwaną „drogę dla niepełnosprawnych”, która prowadzi z przed schodów wejściowych na portiernię od strony ul. Burschego, przez którą wejść do galerii mogą osoby poruszające się na wózkach, osoby starsze i osoby z małymi dziećmi. Wejście to ułatwia dostęp na sale wystawowe do sali kinowej i restauracji,
- zainstalowano specjalny system domofonowy, który służy pracownikom ochrony i portierom do łączności i informowaniu się o wejściu osób wymagających pomocy w poruszaniu się w budynku,
- przystosowano dla potrzeb osób niepełnosprawnych dwie toalety (przy portierni i na I piętrze),
- w budynku znajdują się dwie windy dla niepełnosprawnych umożliwiające dostanie się do restauracji znajdującej się w poziomie piwnic, na parter i pierwsze piętro wszystkich części wystawienniczej oraz do wszystkich pomieszczeń w części biurowej (dział dokumentacji, edukacji, biblioteka).

W Filharmonii Narodowej w ub.r. w związku z koniecznością dostosowania budynku dla osób niepełnosprawnych wykonano prace projektowe, których realizacja przewidziana jest w 2009 r.:

- projekt podnośnika dla osób niepełnosprawnych przy wejściu do budynku oraz projekt podnośników umożliwiających tym osobom swobodny dostęp do kas i na salę koncertową,
- projekt poręczy przy głównych schodach.

Do czasu realizacji wszystkich powyższych projektów, funkcjonuje system powiadamiania o wizytach osób niepełnosprawnych.

W ub.r. Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej jako organ regulacyjny w dziedzinie rynku usług pocztowych w Polsce uprawniony do kontroli przestrzegania przepisów, decyzji oraz postanowień z zakresu działalności pocztowej, przeprowadził kontrolę przystosowania placówek Poczty Polskiej do obsługi osób niepełnosprawnych. Celem kontroli było sprawdzenie czy operator publiczny świadczy usługi pocztowe zapewniając do nich dostęp osobom niepełnosprawnym, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Kontroli poddano wybrane placówki pocztowe różnych klas funkcjonujące w poszczególnych województwach. Łącznie skontrolowano 323 urzędy pocztowe, które stanowiły ok. 3,8% liczby wszystkich placówek Poczty Polskiej świadczących usługi pocztowe na terenie kraju.

W wyniku przeprowadzonej kontroli stwierdzono, że większość skontrolowanych placówek nie spełnia w pełnym zakresie wymogów ustawowych. Tylko 52% placówek pocztowych w miastach i 34% - na wsi było dostępnych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Jest to podstawowa bariera utrudniająca, a czeto i uniemożliwiająca osobom niepełnosprawnym skorzystania z usług pocztowych. Niemożliwość wejścia do urzędu powoduje bowiem brak możliwości skorzystania przez osoby niepełnosprawne z innych udogodnień wewnątrz placówki.

Skontrolowane placówki pocztowe najczęściej spełniały wymóg informowania osób niepełnosprawnych o przysługujących im uprawnieniach w zakresie świadczenia usług pocztowych (100% skontrolowanych placówek miejskich i 98% placówek wiejskich).

Poziom dostosowania skontrolowanych obiektów pocztowych jest zróżnicowany zarówno w poszczególnych rejonach kraju, jak również w zależności od położenia placówki pocztowej (miasto-wieś). Podobnie jak w poprzednich latach, kontrola przeprowadzona w 2008 r. potwierdziła, że liczba udogodnień umożliwiających sprawną obsługę osób niepełnosprawnych stopniowo zwiększa się.

	Miasto					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Możliwość samodzielnego wjazdu wózkiem	46	25	51	38	57	52
Oznakowanie okienka	46	33	73	78	82	87
Usytuowanie okienka	78	42	85	82	95	88
Dostęp do skrzynki	75	45	80	84	89	86
Ogłaszanie informacji	60	42	87	87	99	100
Prowadzenie ewidencji	37	22	42	68	64	44
Przyjmowanie przesyłek	61	27	45	74	70	49

	Wieś					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Możliwość samodzielnego wjazdu wózkiem	24	14	32	18	37	34
Oznakowanie okienka	30	24	55	76	74	80
Usytuowanie okienka	60	38	76	77	86	79
Dostęp do skrzynki	63	38	75	77	76	80
Ogłaszanie informacji	51	38	77	78	96	98
Prowadzenie ewidencji	43	20	34	71	56	57
Przyjmowanie przesyłek	75	28	39	74	69	59

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników kontroli przeprowadzonych w latach 2003-2008

Podsumowując przeprowadzoną kontrolę stwierdzić należy, że poziom przystosowania placówek Poczty Polskiej do obsługi osób niepełnosprawnych jest w dalszym ciągu niewystarczający, a operator publiczny nie podejmuje wystarczającej ilości działań zmierzających do poprawy stanu dostosowania placówek pocztowych do norm i przepisów obowiązujących w zakresie obsługi osób niepełnosprawnych, w szczególności do wymogów ustawy Prawo pocztowe.

W związku z powyższym Prezes UKE, nie mając prawnych narzędzi wymuszenia zmiany stwierdzonego stanu faktycznego w omawianym zakresie, będzie w dalszym ciągu monitorował sytuację na terenie całego kraju i cyklicznie publikował wyniki dotyczące przystosowania placówek Poczty Polskiej do obsługi osób niepełnosprawnych.

W 2008 r. realizując postulaty osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy psów przewodników lub psów asystujących podjęto działania legislacyjne, umożliwiające im korzystanie z obiektów użyteczności publicznej z towarzyszącymi psami asystującymi i przewodnikami. 21 listopada 2008 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę z dnia 21 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawy o podatkach i opłatach lokalnych oraz ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia*. Ustawa wchodzi w życie 19 czerwca 2009 r. Tak długie *vacatio legis* pozwoli na wprowadzenie stosownych zmian w procedurach wdrażanych i stosowanych w poszczególnych zakładach gastronomicznych i placówkach handlu żywnością.

Powyższa ustawa wprowadziła zmianę w ustawie z dnia 25 sierpnia 2006 r. *o bezpieczeństwie żywności i żywienia*, wprowadzając do jej treści art. 59 a w brzmieniu:

„Podmioty działające na rynku spożywczym, prowadzące zakłady obrotu żywnością lub gastronomii, obowiązane są uwzględniać w procedurach dotyczących dobrej praktyki higienicznej oraz wdrażania i stosowania zasad systemu HACCP prawo wstępu i korzystania z tych zakładów przez osoby niepełnosprawne z psem asystującym w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

Przepisy powyższe zapewniają osobom niepełnosprawnym prawo wstępu z psem asystującym m.in. na teren placówek handlowych np. hipermarketów, obiektów gastronomii np. restauracji oraz innych obiektów żywności i żywienia. Oznacza to, że przedsiębiorca nie może zabronić osobie niepełnosprawnej wstępu z psem asystującym na teren takiej placówki.

Zmiana przepisów ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia nakłada na przedsiębiorców branży spożywczej obowiązek wprowadzenia stosownych zmian w procedurze opartej na zasadach systemu HACCP, do której wdrożenia w poszczególnych zakładach gastronomicznych i handlu żywnością obliguje rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady WE nr 853/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. *w sprawie higieny środków spożywczych*. Zgodnie z wprowadzaną zmianą przedsiębiorca będzie musiał zapewnić stosowanie w zakładzie procedur mających na celu zapobieganie spowodowania zanieczyszczenia żywności w wyniku dostępu psów asystujących towarzyszącym osobom niepełnosprawnym. Przykładowo procedura będzie musiała uwzględniać możliwość wstępu osoby niepełnosprawnej z psem asystującym na halę sprzedaży żywności np. poprzez ustalenie odpowiednich zasad ekspozycji żywności w celu zabezpieczenia jej przed możliwością zanieczyszczenia.

Do kontroli spełniania przez przedsiębiorców wymagań wprowadzanych w ustawie o bezpieczeństwie żywności i żywienia będą uprawnione m.in. organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W trakcie przeprowadzania urzędowych kontroli żywny organ Państwowej Inspekcji Sanitarnej będzie mógł sprawdzić, czy w danym zakładzie handlu żywnością lub

gastronomii zostały opracowane i czy stosowane są odpowiednie procedury, które umożliwiają wstęp osób niepełnosprawnych z psem asystującym.

Należy podkreślić, że żywność znajdująca się w obrocie nie może być niebezpieczna dla zdrowia i życia człowieka, a odpowiedzialność za jej bezpieczeństwo ponosi przedsiębiorca. Wynika to z art. 14 i 17 rozporządzenia nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiającego ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołującego Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiającego procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności.

W coraz większym stopniu wykorzystywane są fundusze unijne w zakresie likwidacji barier. Minister Zdrowia pełniąc funkcję Instytucji Pośredniczącej dla XII Priorytetu – Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia Programu Operacyjnego „*Infrastruktura i Środowisko*” w 2008 r. przyjął kryteria wyboru projektów. Wśród kryteriów merytorycznych I stopnia dla Działania 12.1 (w zakresie konkursów dotyczących przebudowy, rozbudowy i remontu obiektów związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia w zakresie ratownictwa medycznego), a także dla Działania 12.2 – Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia o znaczeniu ponadregionalnym znajduje się kryterium: znaczenie projektu w kontekście potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z tym kryterium oceniane będą proponowane rozwiązania techniczne pod kątem dostosowania obiektów do potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych. Wyżej punktowane będą zatem projekty proponujące rozwiązania techniczne mające na celu ułatwienie użytkowania obiektu przez pacjentów będących osobami niepełnosprawnymi.

Natomiast w ramach poszczególnych programów operacyjnych – jak wynika z informacji Ministra Rozwoju Regionalnego - w 2008 r. były realizowane projekty ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych w formie m.in. następujących działań:

- poprawa jakości życia osób z zaburzeniami słuchu i mowy poprzez budowę sieci (obejmującej obszar całego kraju) ośrodków telerehabilitacji słuchowej,
- dostosowanie infrastruktury transportu publicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych
- poprawa standardu podróży komunikacją publiczną.

W 2008 r. Ministerstwo Infrastruktury przygotowało projekt ustawy o publicznym transporcie zbiorowym, obejmujący dotychczasowe przepisy zawarte w kilku różnych aktach prawnych, a dotyczące publicznego transportu zbiorowego. Projekt ustawy w sposób kompleksowy ujmuje zagadnienia ogólnodostępnego przewozu osób, w tym i osób niepełnosprawnych, z pominięciem przewozów niepublicznych

Znowelizowano ustawę o transporcie kolejowym, w związku z wdrażaniem III Pakietu Kolejowego, w tym przepisów Rozdziału V „Osoby niepełnosprawne i osoby o ograniczonej sprawności ruchowej” Rozporządzenia 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. dotyczące praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym. Nowelizacja wprowadza mechanizmy regulujące dostęp osób niepełnosprawnych m.in. do informacji na temat warunków dostępu taboru kolejowego i pomieszczeń w pociągach dla osób niepełnosprawnych i o ograniczonej zdolności ruchowej. Nakłada obowiązek współpracy podmiotów takich jak przedsiębiorstwo kolejowe, zarządca stacji, sprzedawca biletów oraz operator turystyczny, w celu udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym w dostępie do podróży i w podróży pociągiem.

Przygotowano kryteria wyboru projektów w ramach Priorytetu VII Transport przyjazny środowisku POIiŚ dotyczących zakupu taboru, Działanie 7.1: Rozwój transportu kolejowego, Działanie 7.3: Transport miejski w obszarach metropolitalnych. Projekty ubiegające się o dofinansowanie w ramach działania 7.1 i 7.3 POIiŚ, oceniane są pod kątem potrzeb osób

z ograniczoną zdolnością ruchową oraz osób niedosłyszących, osób niedowidzących lub słabo widzących (informacja audiowizualna).

Ponadto w ramach kampanii społecznej „*Ograniczenia prędkości ratują życie pieszym*” zostały wydane broszury dla osób starszych i niepełnosprawnych oraz opracowano założeń do nowych „*Porad projektowych*” dotyczących skrajni (pobocza dróg) ruchu dla niepełnosprawnych pieszych. Broszury te mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa pieszych poprzez instruowanie osób starszych i niepełnosprawnych, jak bezpiecznie uczestniczyć w ruchu drogowym, a także ułatwienie projektantom, inwestorom i wykonawcom właściwie dostosowanie miejsc ruchu pieszego do wymagań osób niepełnosprawnych.

Przygotowano interpretacje obowiązującego prawa, w związku z licznymi wnioskami i skargami osób niepełnosprawnych oraz organizacji, dotyczącymi nieprawidłowości przy realizacji uprawnień do ulg ustawowych. Interpretacje obowiązującego prawa ułatwiają zrozumienie przepisów określających przysługujące niepełnosprawnym uprawnienia (m.in. ulgowe przejazdy środkami publicznego transportu zbiorowego). szczególnie w związku z dużymi niespójnościami zawartymi w aktach prawnych.

Fundusz Kolejowy w roku 2008 realizował zadania inwestycyjne, dotyczące likwidacji barier architektonicznych dla osób z ograniczoną możliwością poruszania się poprzez właściwe projektowanie ciągów komunikacyjnych na stacjach i przystankach. Zmodernizowano peron linii kolejowej nr 250 na stacji Gdynia Główna (Etap II) oraz peron linii kolejowej nr 250 na stacji Gdańsk Oliwa.

Podpisane zostały umowy z przewoźnikami kolejowymi na organizowanie, wykonywanie i dotowanie kolejowych przewozów pasażerskich wraz z uwzględnieniem wymogów dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych. Umożliwi to wdrożenie działań ułatwiających przemieszczanie się - w szczególności transportem kolejowym - osób niepełnosprawnych, w tym osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

W opracowanym Master Planie dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 roku uwzględnione zostały potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie dostosowania do ich potrzeb infrastruktury i taboru kolejowego.

Kontynuowane w ub.r. były:

- działania zawarte w „Strategii dla transportu kolejowego do roku 2013” w zakresie dostosowania dla osób niepełnosprawnych dworców i przystanków kolejowych.,
- projekty w ramach SPOT:
 - Działanie 1.1 - Modernizacja linii kolejowych w relacjach aglomeracji miejskich i między nimi. Wprowadzone ułatwienia to m.in. dostosowanie nowego taboru kolejowego i szynobusów oraz infrastruktury kolejowej (pochylnie, windy) do potrzeb osób niepełnosprawnych.
 - Działania 2.2 - Usprawnienia przejazdów drogami krajowymi przez miasta na prawach powiatu. Wprowadzone ułatwienia, to m.in. przebudowa przystanków tramwajowych, utworzenie zjazdów z chodników w miejscach przejść dla pieszych, wybudowanie podjazdów przy przeszkodach terenowych, przystosowanie sygnalizacji świetlnej oraz usunięcie niektórych barier architektonicznych (np. przy przejazdach kolejowych).
 - Działania 2.3: Wdrażanie i monitoring środków poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego. Wprowadzone ułatwienia, to m.in. przebudowa – z uwzględnieniem potrzeb i praw osób niepełnosprawnych – niebezpiecznych skrzyżowań w całym kraju (niskie krawężniki, zjazdy, akustyczne sygnalizatory przy przejściach dla pieszych).

Samorządy powiatowe – zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* – udzielały w ub.r.

osobom niepełnosprawnym, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, dofinansowania do likwidacji barier funkcjonalnych, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji.

Zasady ubiegania się o dofinansowanie likwidacji przedmiotowych barier regulują przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Określają one m.in. maksymalną wysokość dofinansowania likwidacji barier ze środków Funduszu, która wynosi do 80% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia

Dofinansowanie może być udzielone m.in. osobom niepełnosprawnym ruchowo, w tym poruszającym się na wózku inwalidzkim, niewidomym lub niedowidzącym, niesłyszącym. Rozpatrując wniosek osoby niepełnosprawnej o dofinansowanie likwidacji barier starosta bierze pod uwagę między innymi całkowity koszt zadania, stopień i rodzaj niepełnosprawności, warunki mieszkaniowe, sytuację zawodową, średni dochód na członka rodziny, deklarowany udział własny co najmniej 20% wartości zadania.

W 2008 r. z dofinansowania likwidacji barier funkcjonalnych skorzystało 35.432 osoby (w tym 7.477 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej), z tego :

- 11.443 osób na likwidację barier architektonicznych,
- 16.017 osób na likwidację barier w komunikowaniu się,
- 7.972 osób na likwidację barier technicznych.

W realizacji tego zadania w stosunku do 2007 r. nastąpił minimalny wzrost o 2% w odniesieniu do kwoty wykorzystanych środków oraz o 1% w odniesieniu do liczby beneficjentów.

Wykorzystanie środków w 2007 i 2008 r. na likwidację barier funkcjonalnych na rzecz indywidualnych osób niepełnosprawnych przez powiaty

Ogółem	Dofinansowanie likwidacji barier							
	architektonicznych		w komunikowaniu się		technicznych		razem	
	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania
2007	11 252	84 965 552	15 227	30 928 185	7 121	14 911 421	33 600	130 805 158
2008	11.443	85.663.511	16.017	30.973.400	7.972	16.860.428	35.432	133.497.339

Ograniczaniem barier architektonicznych zajmuje się także samorząd województwa dofinansowując ze środków PFRON – zgodnie z potrzebami osób niepełnosprawnych - roboty budowlane dotyczące obiektów służących rehabilitacji, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów. Dla podmiotów, będących przedsiębiorcami maksymalne dofinansowanie wynosi 30% kosztów inwestycji, zaś dla pozostałych 50% tych kosztów, np. przychodnie rehabilitacji prowadzone przez organizacje pozarządowe.

Wyplacone w ramach 243 umów dofinansowania kosztów robót budowlanych obiektów służących rehabilitacji stanowiły kwotę 58.808.263,00 zł (wzrost o 15% w porównaniu z rokiem 2007). Na roboty budowlane dotyczące 67 obiektów służących rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystane zostały środki w wysokości 17.872.455,00 zł (30% środków na zadanie).

Inną formę pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym na likwidację barier funkcjonalnych, uzupełniającą działania ustawowe jednostek samorządu terytorialnego,

stanowiły programy celowe realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wśród tych programów na szczególną uwagę zasługują:

- „Komputer dla Homera 2003”. Dzięki temu programowi osoby niewidome i niedowidzące korzystają również z prawa m.in. do swobodnego komunikowania się.

Celem programu – *jak już wspomniano na str. 49* - jest pomoc finansowa dla osób niewidomych i niedowidzących pełnoletnich oraz dzieci i młodzieży w wieku do 18 lat, w zakupie nowoczesnego, podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i elektronicznego wraz z odpowiednim oprzyrządowaniem, umożliwiającemu zatrudnienie i samodzielną pracę, naukę oraz zdobycie wiedzy i umiejętności pozwalających na usamodzielnienie się. Maksymalna kwota udzielonego dofinansowania jest zależna od wysokości dochodów brutto przypadających na jednego członka rodziny wnioskodawcy i jest wyznaczana dla każdego wnioskodawcy zgodnie z algorytmem, określonym w procedurach realizacji programu.

W 2008 r. 11.318 osób niewidomych i niedowidzących, w tym 8.360 dorosłych i 2.958 dzieci i młodzieży otrzymało dofinansowanie do zakupu sprzętu komputerowego. Ogółem wydatkowano 47.738 tys. zł., w tym 1.608 tys. na szkolenia z zakresu podstawowej obsługi sprzętu komputerowego, które miało charakter indywidualny. Potrzeby tej grupy osób niepełnosprawnych w tym zakresie zostały w pełni zaspokojone.

- „Pegaz 2003”. Podstawowym celem programu była w ub. r. realizacja prawa osób niepełnosprawnych (narządu ruchu) do swobodnego porozumiewania się oraz poruszania i przemieszczania się poprzez likwidację barier w komunikowaniu się i transportowych uniemożliwiających lub utrudniających im funkcjonowanie w życiu społecznym i zawodowym. Program realizowany jest m.in. poprzez pomoc w zakupie sprzętu komputerowego, pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym oraz pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, tj. w zakupie części zamiennych, akumulatorów, dodatkowego wyposażenia, niezbędnych napraw, przeglądów technicznych, konserwacji i renowacji. Na realizację programu w tym zakresie wydatkowano 103.083.740 zł.

- „Program ograniczania skutków niepełnosprawności”. Celem programu jest wsparcie projektów jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych adresowanych do osób, które utraciły sprawność organizmu i potrzebują wsparcia w formie różnych działań zmierzających do ograniczania skutków wynikających z niepełnosprawności. Z pomocy korzystają nie tylko osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności, ale również – co jest bardzo ważne – osoby, które utraciły sprawność organizmu i są w okresie diagnozowania możliwości oraz potrzeb, a jeszcze nie posiadają wspomnianego orzeczenia. W ub.r. dofinansowano projekty w kwocie 12.648.427 zł., w tym np.:

- o Fundacji Aktywnej Rehabilitacji FAR pn. „*Pierwszy wózek*” – wczesne zaopatrzenie w wózek inwalidzki typu aktywnego osób po urazie rdzenia kręgowego rokujących szybki powrót do życia zawodowego i społecznego.
- o Stowarzyszenia Kultury Fizycznej Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS”, pn. „*Masz szansę*”, którego celem jest dostarczenie beneficjentom niezbędnych kwalifikacji zawodowych ułatwiających im wyjście z izolacji społecznej i zdobycie zatrudnienia.
- o Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, pn. „*Naprawdę można*”- program wspierania osób ociemniałych i niewidomych mających szczególne trudności w życiu codziennym.
- o Fundacji Pomocy Chorym na Zanik Mięśni, pn. „*Reaktywacja II*” - aktywizacja społeczna i zawodowa osób ze schorzeniami nerwowo-mięśniowymi poprzez wczesną

rehabilitację popartą wyposażeniem w odpowiednie przedmioty ortopedyczne i sprzęt pomocniczy oraz terapię psychologiczno-pedagogiczną.

W ramach kompetencji Ministerstwa Środowiska likwidowano bariery i podejmowano szereg działań umożliwiających zapoznanie się osób niepełnosprawnych z walorami przyrodniczymi i kulturowymi kraju. Do najważniejszych zaliczyć można częściowe przystosowanie ścieżek dydaktycznych do poruszania się osób niepełnosprawnych, w tym na wózkach inwalidzkich. W nadleśnictwach i parkach narodowych ułatwiano możliwość udziału osób niepełnosprawnych w organizowanych imprezach rekreacyjno-edukacyjnych na terenach leśnych oraz świadczone specjalne usługi przewodnickie dla osób niepełnosprawnych. W obiektach parków narodowych, obiektach leśnych oraz ich otoczeniu eliminowane były bariery architektoniczne, a także stosowano rozwiązania techniczne likwidujące występujące utrudnienia związane z obsługą osób niepełnosprawnych.

Jedną z najistotniejszych form uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu publicznym jest udział w wolnych i demokratycznych wyborach. Jednak praktyczna możliwość korzystania przez osoby niepełnosprawne z przysługującego im czynnego prawa wyborczego, pozostawia wiele do życzenia. W związku z powyższym, Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych występował w 2007 r. do Marszałków Sejmu i Senatu z prośbą o uwzględnienie w pracach nad nowelizacjami prawa wyborczego problemów osób niepełnosprawnych dotyczących braku pełnej możliwości w korzystaniu z przysługującego im prawa. Przedstawione propozycje dotyczyły podjęcia działań służących ujednoliceniu zakresu udogodnień przewidzianych dla wyborców niepełnosprawnych w każdym przypadku realizacji prawa wyborczego (wybory do Sejmu RP i Senatu RP, wybory Prezydenta RP, wybory samorządowe, udział w referendum) oraz wprowadzeniu innych udogodnień dla wyborców niepełnosprawnych, takich jak np. głosowanie przez pełnomocnika lub/oraz głosowanie za pośrednictwem poczty lub ewentualnie elektronicznie.

8. posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych

Rok 2008 nie przyniósł zmian o charakterze legislacyjnym w zakresie realizacji prawa do posiadania przez osoby niepełnosprawne samorządnej reprezentacji swego środowiska.

Organizacje pozarządowe współtworzące społeczeństwo obywatelskie spełniają istotną rolę w procesie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, a zakres realizowanych przez nie zadań jest bardzo szeroki. Trudno jest określić dokładną liczbę organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką niepełnosprawności. Krajowy Rejestr Sądowy rejestrujący między innymi stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje oraz publiczne zakłady opieki zdrowotnej nie profiluje rejestrowanych przez siebie organizacji, a dodatkową trudnością w oszacowaniu tej liczby jest również to, że podmioty, które zakończyły działalność, nie mają obowiązku się z niego wyrejestrowywać. Przy Pełnomocniku Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych – zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* – działa Krajowa Rada Konsultacyjna do Spraw Osób Niepełnosprawnych jako organ doradczy stanowiący forum współdziałania na rzecz osób niepełnosprawnych organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych. Krajowa Rada Konsultacyjna do Spraw Osób Niepełnosprawnych może przedstawiać Pełnomocnikowi propozycje przedsięwzięć zmierzających do integracji osób niepełnosprawnych, propozycję rozwiązań w zakresie zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych wynikających z niepełnosprawności, a także m.in. sygnalizowania

odpowiednim organom potrzeby wydania lub zmiany przepisów dotyczących sytuacji osób niepełnosprawnych.

Ustawowym zadaniem każdego samorządu województwa i samorządu powiatowego jest współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych.

We wszystkich samorządach województw i samorządach powiatowych działają – zgodnie z ustawą *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* - społeczne rady do spraw osób niepełnosprawnych będące organem opiniodawczo- doradczym każdego marszałka i starosty. W skład rady wchodzi m.in. przedstawiciele działających na terenie danego województwa i powiatu organizacji pozarządowych i fundacji. Do zadań tej rady należy m.in. opiniowanie projektów uchwał i programów przyjmowanych przez sejmik województwa i powiatową radę, pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych. Sejmik województwa i rada powiatu w formie uchwały określają zadania, na realizację, których przeznaczają otrzymane środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Zatem organizacje pozarządowe działające na terenie danego samorządu województwa lub samorządu powiatowego mają ustawowy, realny wpływ – *za pośrednictwem swojego przedstawiciela we wspomnianej radzie* – na ostateczną treść uchwały określającej zadania dofinansowywane ze środków Funduszu.

Formy i procedury współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych, zarówno w obszarze wymiany informacji, opiniowania działań rządu i samorządu określa także ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*. W skład Rady Działalności Pożytku Publicznego, powołanej na podstawie wspomnianej ustawy, będącej organem opiniodawczo-doradczym oraz pomocniczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, wchodzi między innymi przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wzorem lat ubiegłych, w ramach współpracy oraz w celu realizacji prawa osób niepełnosprawnych do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących - w myśl przepisów art. 19 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o związkach zawodowych* oraz art. 16 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o organizacjach pracodawców*, przeprowadzano konsultacje projektów aktów prawnych.

W 2008 r. wdrażano poprzez Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO) – koncepcję, mającą na celu pobudzenie oraz wzmocnienie inicjatyw obywatelskich z udziałem sektora organizacji pozarządowych oraz zwiększenie zaangażowania tychże organizacji w realizację zadań publicznych. Podstawą prawną FIO w 2008 r. było rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie dokonywania wydatków budżetu państwa w 2008 r. pochodzących ze środków z rezerwy celowej - Fundusz Inicjatyw Obywatelskich z dnia 11 marca 2008 r. wraz z załącznikiem „Podstawowe działania Ministra Pracy i Polityki Społecznej w zakresie wydatkowania środków z rezerwy celowej Fundusz Inicjatyw Obywatelskich budżetu państwa na 2008 r.” Na realizację FIO w budżecie państwa na rok 2008 przeznaczono 60.000.000,00 zł. W wyniku konkursu ogłoszonego w ramach FIO w 2008 r., zarejestrowano 1965 wniosków. Ogółem w 2008 r., Minister Pracy i Polityki Społecznej dofinansował 842 podmioty na łączną kwotę 57.995.051,68 zł.

Organizacje reprezentujące osoby niepełnosprawne kierowały do Ministerstwa wystąpienia zawierające opinie i wnioski dotyczące powyższych działań. Wystąpienie Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych z siedzibą w Krakowie dotyczyło propozycji legislacyjnych do ustawy Prawo o ruchu drogowym w zakresie odholowywania pojazdów osób parkujących bez uprawnień na miejscach dla osób niepełnosprawnych oraz pokrywania kosztów odholowywania, jak również kontroli drogowej przez policjantów i strażników miejskich na

drogach, placach i parkingach osiedlowych. Konsekwencją wystąpienia jest m.in. rozpoczęcie prac nad nowelizacją ustawy Prawo o ruchu drogowym.

9. pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Prawo to realizowane jest poprzez stwarzanie osobom niepełnosprawnym możliwości jak największego udziału w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce. Warunki do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w wielu obszarach życia społecznego są stwarzane na szczeblu administracji rządowej, samorządów powiatowych oraz poprzez działalność organizacji pozarządowych.

Większość zadań było realizowanych przez organizacje pozarządowe, na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki.

W zakresie sportu kwalifikowanego i upowszechniania sportu wśród osób niepełnosprawnych Ministerstwo współpracuje ze stowarzyszeniami kultury fizycznej, w obszarze zadań przedstawionych, w poniższej tabeli:

Liczba zrealizowanych zadań i uczestniczących w nich osób niepełnosprawnych w 2008 r.

Lp	Nazwa zadania	Liczba zadań	Liczba uczestników
1	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych	187	17402
2	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w imprezach rekreacyjno-sportowych	303	37106
3	Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym i zgrupowaniach	134	4389
4	Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w igrzyskach paraolimpijskich, MŚ, ME i innych imprezach mistrzowskich rangi międzynarodowej i krajowej	183	8360
5	Realizacja poradnictwa i konsultacji medycznych oraz badań diagnostycznych	2	214
6	Prowadzenie zajęć sportowych dla osób niepełnosprawnych	797	10467
7	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w obozach rekreacyjno-sportowych	166	4684
8	Szkolenie trenerów, instruktorów, fizjoterapeutów, klasyfikatorów i wolontariuszy	45	1512
9	Promocja sportu osób niepełnosprawnych	33	
10	Zakup sprzętu sportowego	15	
	Razem	1865	84134

(udział uczestników w zadaniach powtarza się: np. w szkoleniu centralnym, imprezach rekreacyjnych, imprezach sportowych, obozach letnich i zimowych)

Na realizację powyższych zadań w 2008 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki przekazało środki finansowe z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej w wysokości 26 877 000 zł.

Po raz pierwszy na zadania dotyczące programu przygotowań do Igrzysk Paraolimpijskich z budżetu państwa przekazano 1 998 000 zł. Ponadto, przeznaczono na stypendia dla zawodników niepełnosprawnych środki w wysokości 1 186 000 zł. oraz świadczenia dla byłych paraolimpijczyków – 984 000 zł.

Środki finansowe z budżetu i FRKF na sport osób niepełnosprawnych (zł.)

rok	FRKF	budżet	razem
2008	27 841 141	4 881 700	32 722 841

W 2008 r. w zakresie sportu wyczynowym priorytetowym zadaniem było przygotowanie kadry paraolimpijskiej do udziału oraz udział w Igrzyskach Paraolimpijskich Pekin'2008.

Program obejmował niezbędne elementy do pełnego przygotowania zawodników niepełnosprawnych do udziału w igrzyskach. Udział polskiej reprezentacji (94 zawodników) w XIII Letnich Igrzyskach Paraolimpijskich zakończył się sukcesem. Sportowcy niepełnosprawni zdobyli ogółem 30 medali w 6 dyscyplinach, w tym: 5 złotych, 12 srebrnych, 13 brązowych. W klasyfikacji generalnej wg zdobytych złotych medali Polska uplasowała się na 18 miejscu, wg liczby zdobytych medali ogółem na 13 miejscu.

W roku ubiegłym realizowany był także:

- program przygotowań do Zimowych Igrzysk Paraolimpijskich Vancouver'2010,
- opracowywano strategię przygotowań kadry paraolimpijskiej do Letnich Igrzysk Paraolimpijskich - Londyn' 2012 r.

W 2008 r. trwały prace nad ustawą z dnia 3 października 2008 r. o *zmianie ustawy o kulturze fizycznej*, w wyniku której wszyscy sportowcy niepełnosprawni, którzy zdobyli medale na igrzyskach paraolimpijskich i igrzyskach głuchych oraz spełnią inne kryteria określone w ustawie otrzymywać będą świadczenia pieniężne. Ponadto wydane zostało rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki z dnia 2 grudnia 2008 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie przyznania nagród i wyróżnień zawodnikom nieposiadającym licencji zawodnika*, regulujące sprawy zawodników niepełnosprawnych.

W obszarze upowszechniania sportu wśród osób niepełnosprawnych szczególną uwagę zwracano na:

- uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych (w 2008 r. w zadaniu udział wzięły 17402 osoby niepełnosprawne ze 187 klubów i organizacji realizujących zadania w obszarze sportu osób niepełnosprawnych),
- uczestnictwo osób niepełnosprawnych w obozach sportowo-rekreacyjnych (w 2008 r. 38 organizacji zrealizowało 166 obozów sportowo-rekreacyjnych z udziałem 4684 osób niepełnosprawnych),
- program rekreacji ruchowej dla osób niepełnosprawnych w starszym wieku – nowe zadanie rozszerzające dostęp do sportu osobom niepełnosprawnym, którego celem było zwiększenie aktywności i efektywności działań organizacji realizujących program sportu osób niepełnosprawnych oraz zwiększenie aktywności fizycznej wśród osób niepełnosprawnych w starszym wieku oraz promocja zdrowego stylu życia. Ogółem w programie uczestniczyło 13 organizacji. W zajęciach udział brało 1713 osób niepełnosprawnych w starszym wieku (691 kobiet i 1022 mężczyzn). Zorganizowano 13 imprez sportowo-rekreacyjnych z udziałem 856 osób niepełnosprawnych oraz 19 obozów sportowo-rekreacyjnych z udziałem 670 osób niepełnosprawnych. Razem zrealizowano 93 zadania, w których udział wzięło 3239 osób niepełnosprawnych w starszym wieku,
- promocja sportu osób niepełnosprawnych.

W 2008 r. zrealizowano m.in. poniższe zadania:

- dokumentacja fotograficzna i wystawa zdjęć poświęcona przygotowaniom do Igrzysk Paraolimpijskich Pekin'2008,
- organizacja gali laureatów X Plebiscytu na najlepszego sportowca 2007 r.,
- wydanie informatora o ekipie paraolimpijskiej i Igrzyskach Paraolimpijskich Pekin'2008,
- produkcja 12 odcinków telewizyjnego magazynu o różnych aspektach sportu osób niepełnosprawnych,
- wydanie albumu fotograficznego przedstawiającego sylwetki medalistów Igrzysk Paraolimpijskich Pekin'2008,
- organizacja cyklu wystaw fotograficznych przedstawiających sylwetki najwybitniejszych reprezentantów naszego kraju,

- symposium „Sport i rekreacja osób niepełnosprawnych”,
- kampanie reklamowe promujące sport niepełnosprawnych poprzez ekspozycje plakatów, rozpowszechnianie folderów, ulotek informacyjnych itp.,
- organizacja w dniu 17 listopada 2008 r. Gali Paraolimpijskiej Pekin’2008.

Zadania Ministerstwa Sportu i Turystyki związane z realizacją polityki w zakresie rozwoju turystyki obejmują bardzo różnorodne obszary działalności kierowane do całej populacji, bez względu na wiek, pochodzenie, płeć, rodzaj sprawności itp. W dokumentach i programach przygotowywanych i wdrażanych przez resort uwzględnia się od lat potrzeby różnych grup społecznych i zagadnień związane z dostępnością do usług turystycznych jak największej liczby osób, w tym osób niepełnosprawnych. W 2008 r. w obszarze turystyki zrealizowano następujące działania:

- przeprowadzono konkurs o dofinansowanie zadań realizowanych przez jednostki spoza sektora finansów publicznych, w którym dodatkowo punktowano oferty zawierające działania na rzecz osób niepełnosprawnych, informacja o tym zawarta była w „Zasadach dofinansowania ...” dostępnych na stronach internetowych MSiT,
- dotowano (41 874,77 umowa Nr U-5/b- DT/2008) zadanie polegające na organizacji szkolenia specjalistycznego skierowanego do osób zainteresowanych obsługą turystów niepełnosprawnych oraz wydaniu podręcznika z zakresu podnoszenia jakości usług turystycznych w obsłudze osób niepełnosprawnych p.t. „Sprawnie dla niepełnosprawnych – podnoszenie jakości usług turystycznych w obsłudze osób niepełnosprawnych”; publikację (1000 egz.) przekazano bezpłatnie do regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych, do szkół i uczelni kształcących kadry dla turystyki, poprzez izby turystyczne do ośrodków organizujących szkolenia dla pilotów wycieczek i przewodników turystycznych w całym kraju,
- dofinansowano (ok. 13 000 zł, umowa Nr 1/C -DT/2008) przeprowadzenie szkoleń w ramach projektu „Wzrost kompetencji kadr turystycznej Szlaku Piastowskiego” poprzez szkolenie podstawowe z języka migowego i umiejętności interpersonalnych dla przewodników terenowych i pracowników informacji turystycznej, pracowników recepcji; uzyskano zdecydowanie zwiększenie dostępności szlaku dla grupy posługującej się językiem migowym oraz podwyższenie standardów usług turystycznych dzięki podniesieniu umiejętności w zakresie profesjonalnego traktowania turysty indywidualnego i grupowego,
- dofinansowano (52 000zł, umowa Nr 4/C –DT/2008) zadania pn.: „Koncepcja rozwoju liniowych produktów kulturowych Dolnego Śląska ze szczególnym uwzględnieniem ich włączenia w przebieg ogólnopolskich i międzynarodowych szlaków kulturowych”, koncepcja uwzględnia również potrzeby turystów z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

W 2008 r. w ramach badania modułowego dokonano obserwacji uczestnictwa osób niepełnosprawnych w sporcie i rekreacji ruchowej. W 2009 r. dostępna będzie publikacja „Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji ruchowej” prezentująca uzyskane wyniki. GUS upowszechnia również w publikacjach zbiorczych informacje o sportowcach niepełnosprawnych, którzy zdobyli medale na Mistrzostwach Świata i Europy.

W ramach realizacji programów operacyjnych współfinansowanych ze środków unijnych w ub.r były realizowane projekty ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową oraz ruchową osób niepełnosprawnych. W ramach tych projektów podejmowane były następujące działania:

- ułatwienie dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, dostępu do sportowych zajęć pozaszkolnych poprzez stworzenie odpowiedniej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej,
- promowanie wśród dzieci i młodzieży niepełnosprawnej zdrowego trybu życia i aktywności fizycznej,
- tworzenie integracyjnych, ogólnodostępnych stref rekreacji dziecięcej,
- organizacja zabaw integracyjnych z niepełnosprawnymi dziećmi, spartakiad osób niepełnosprawnych oraz innych działań mających na celu włączenie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w imprezy rekreacyjne,

Rok 2008 był kolejnym, w którym środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, będące w dyspozycji samorządów powiatowych, były przeznaczane na dofinansowanie organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych.

O dofinansowanie ze środków Funduszu organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych mogą ubiegać się osoby prawne i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, jeżeli działalność na rzecz osób niepełnosprawnych prowadzą co najmniej przez okres 2 lat przed dniem złożenia wniosku, udokumentują zapewnienie odpowiednich do potrzeb osób niepełnosprawnych warunków technicznych i lokalowych do realizacji zadania oraz udokumentują posiadanie środków własnych lub pozyskanych z innych źródeł na sfinansowanie przedsięwzięcia w części nie objętej dofinansowaniem ze środków Funduszu. Wysokość dofinansowania ze środków PFRON realizacji zadania może wynosić do 60% kosztów przedsięwzięcia.

W ramach tego zadania organizatorzy przedsięwzięć złożyli 7.640 wniosków na ogólną kwotę 46.360.876,00 zł. Starostowie podpisali 5.457 umów na łączną kwotę 22.315.194,00 zł. Ostatecznie samorządy na wykonanie tego zadania w 2008 r. wykorzystwały środki w kwocie 20.926.214,00 zł (2,3% ogółu środków) na rzecz 359.194 osób niepełnosprawnych, z czego kwota 6.689.372,00 zł na rzecz 123.457 osób niepełnosprawnych została wypłacona jednostkom sektora finansów publicznych, a dofinansowanie w wysokości 14.236.842,00 zł na rzecz 235.737 osób niepełnosprawnych - jednostkom spoza tego sektora (głównie organizacjom pozarządowym).

Pomoc finansowa ze środków Funduszu dotyczyła imprez zorganizowanych dla 264.079 dorosłych osób niepełnosprawnych i 95.115 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. W tych imprezach uczestniczyło 81.299 niepełnosprawnych mieszkańców wsi.

Dofinansowanie ze środków PFRON organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych.

	2005	2006	2007	2008
Liczba osób	80 813	313 842	364 054	359194
Kwota środków	16 486 551 zł	19 629 311 zł	20 921 710 zł	20 926 214

W 2008 r. nastąpił minimalny spadek liczby osób niepełnosprawnych (o 1,3%), które uczestniczyły w przedsięwzięciach z tego zakresu, w porównaniu z rokiem 2007.

Uczestnictwo osób niepełnosprawnych m.in. w zajęciach rekreacyjno-sportowych były również wspierane w ramach programów celowych PFRON poprzez dofinansowanie inicjatyw organizacji pozarządowych w tym zakresie o charakterze ogólnopolskim i regionalnym czy lokalnym. Takim programem celowym był np. program „Partner III” dzięki któremu dofinansowanie do organizowanych imprez otrzymały np.:

- Polski Komitet Paraolimpijski
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących "Cross"
- Polski Związek Żeglarzy Niepełnosprawnych

- Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych "START"
- Olimpiady Specjalne Polska
- Polska Federacja Sportu Niesłyszących
- Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe "Sprawni-Razem"
- Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze
- Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe "Sprawni-Razem"
- Dolnośląski Klub Kultury Fizycznej Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „Sudety”.
- Zrzeszenie Sportowo - Rehabilitacyjne "START"
- Gorzowski Związek Sportu Niepełnosprawnych "Start"
- Fundacja Sportów Różnych Osób Niepełnosprawnych i Pełnosprawnych „Razem Niezależni”.

Zwiększenie poziomu uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym i działaniach artystycznych należy do priorytetów prowadzonej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego polityki kulturalnej.

Wspierane w ub.r. zadania dotyczyły min.:

- promocji twórczości osób niepełnosprawnych,
- edukacji kulturalnej i artystycznej,
- rozwoju arteterapii,
- integracji społecznej,
- poprawy istniejącej infrastruktury instytucji kultury.

Organizowano m.in. konkursy plastyczne, pokazy i wystawy twórczości artystycznej, dokształcania instruktorów pracujących z osobami niepełnosprawnymi, przebudowę pomieszczeń etc. Przedsięwzięcia dofinansowywane przez resort kultury organizowane są zarówno przez samorządowe instytucje kultury jak i organizacje pozarządowe.

Zadania kulturalne dofinansowywane były w ramach programów operacyjnych, których priorytety uwzględniają także potrzeby osób niepełnosprawnych. W 2008 r. – w ramach realizacji programów operacyjnych - do priorytetu „Edukacja kulturalna i kształcenie kadr kultury” programu „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury” skierowano 42 wnioski o dotacje na działania skierowane do osób niepełnosprawnych, z czego dofinansowano 15 przedsięwzięć. Ogólna kwota dofinansowania wyniosła 502.320 zł.

Poniżej przedstawiono wykaz dofinansowanych projektów.

	Organizator	Nazwa zadania	Kwota dotacji
1.	Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	"Otwarta przestrzeń teatru" - szkolenie przyszłych animatorów kultury osób niepełnosprawnych	25 000
2	Fundacja Dzieciom „Zdążyć z Pomocą”	Kino "Poza ciszą i ciemnością"	30 000
3	Fundacja Kultury Chrześcijańskiej "ARTOS"	Warsztaty art-terapeutyczne	25 000
4	Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym "Nie tylko..."	Byłam już, proszę łaski Pana. W pięciu urzędach..." (A. Czechow)	30 000
5	Fundacja Pro Teatro	Teatr w procesie edukacji kulturalnej i adaptacji społecznej dzieci niewidomych	30 000
6	Poleski Ośrodek Sztuki w Łodzi	Międzynarodowe Biennale, VIII Spotkania Teatralne "Terapia i Teatr"	50 000
7	Polski Związek Głuchych - Oddział Zachodniopomorski	"Teatr bez granic 2008 - Drogi porozumienia"	30 000
8	Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki	Warsztat malarski "Malarstwo w Terapii"	25 000
9	Polski Związek Głuchych	Konferencja naukowa pn. Stan badań nad Polskim	30 000

	Oddział Łódzki	Językiem Migowym"	
10	Polski Związek Niewidomych Okręg Kujawsko-Pomorski	Od konkursu do wystawy	25 000
11	Rekreacyjny Klub Nieprzetartego Szlaku w Lublinie	Międzynarodowy Nieprzetarty Szlak - cykl imprez artystycznych, warsztatów, spotkań	70 000
12	Stowarzyszenie MOTYL na Rzecz Integracji i Aktywności Artystycznej Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej	XV Dolnośląskie Prezentacje Artystyczne Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej	30 000
13	Stowarzyszenie na Rzecz Szkolnictwa Specjalnego	VI Międzynarodowy Przegląd Teatrów Wspaniałych	50 000
14	Widzewskie Domy Kultury w Łodzi	Machiny do poznania świata (jak sztuka kinetyczna pomaga dzieciom niedowidzącym zrozumieć świat)	27 320
15	Zamojski Dom Kultury	XVIII Akcja Plastyczna dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej "Świat moich marzeń" - Zamość 2008	25 000

W ramach programu „Promocja kultury polskiej za granicą”, w 2008 r. dofinansowano następujące dwa przedsięwzięcia:

Organizator	Nazwa zadania	Kwota dotacji
Wyszkowski Ośrodek Kultury "Hutnik"	Udział w międzynarodowych konkursach par tańca integracyjnego młodzieży sprawnej i niepełnosprawnej ruchowo	25 000
Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki	Udział niesłyszących artystów z Polski w "IV Dniach Kultury Głuchych" w Niemczech	25 000

Natomiast w ramach programów „Promocja czytelnictwa” i „Promocja twórczości w 2008 r. dotacje uzyskały m.in.:

- Polski Związek Niewidomych: *Rozwój Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych* (700.000 zł.)
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym LARIX im. Henryka Ruszczyca: *Nagranie i nieodpłatne rozpowszechnienie 60 książek mówionych dla osób niewidomych i słabowidzących* (140.800 zł.)
- Miejska Biblioteka Publiczna w Sochaczewie: *Rozwój czytelnictwa wśród osób niewidomych i słabowidzących w powiecie sochaczewskim* (22.500 zł.)
- Zakład Nagrań i Wydawnictw Związku Niewidomych sp z o. o.: *Wydanie i dystrybucja w formie druku powiększonego książki „Bromba i inni” autorstwa Macieja Wojtyszko i nieodpłatna dystrybucja całości nakładu do 260 środowiskowych bibliotek oraz placówek oświatowych w 2008 r.* (50.000 zł.)
- Centrum Kultury i Współpracy Międzynarodowej „Światowid” w Elblągu *Poszukiwanie kamienia filozoficznego – wyprawa dzieci niewidzących i słabowidzących do świata literatury* (18.600 zł.)
- Polski Związek Niewidomych Okręg Śląski: *Uzupełnienie księgozbioru biblioteki czytaka dla osób niewidomych i słabowidzących z woj. śląskiego* (42.975 zł.)
- Fundacja Inicjatyw na Rzecz Niepełnosprawnych PRO OMNIBUS: *XI Festiwal Piosenki Młodzieży Niepełnosprawnej „Impresje artystyczne – Ciechocinek 2008”* (25.000 zł.)
- Fundacja Anny Dymnej „Mimo Wszystko”: *„A na tym rynku w Krakowie” – Festiwal Zaczarowanej Piosenki im. Marka Grechuty – IV edycja* (203.000 zł.)

Inicjatywy na rzecz osób niepełnosprawnych podejmowały także takie instytucje kultury jak:

- Filharmonia Narodowa. Z inicjatywy grupy młodych ludzi skupionych wokół Władysława Terleckiego - wieloletniego organizatora pracy artystycznej w Dziale Koncertów dla Dzieci i Młodzieży powstał pomysł zapraszania osób niepełnosprawnych na Czwartkowe Spotkania Muzyczne do Filharmonii Narodowej. Tak powstała akcja *Via Spei* – Droga Nadziei, która polega na organizowaniu osobom niepełnosprawnym przyjazdu na koncerty, opiece w czasie podróży i koncertu, odwiezienia do miejsca zamieszkania. Dzięki wolontariuszom została uruchomiona jako pierwsza trasa konstancińska, potem otwocka i warszawska. Słuchacze niepełnosprawni korzystają z autobusów MZK. Podjazdy dla osób poruszających się na wózkach znajdują się od placu Młynarskiego - wjazd do Sali Koncertowej i od strony ul. Moniuszki - wjazd do Sali Kameralnej. W 2008 r. osoby niepełnosprawne w Ramach Akcji *Via Spei* uczestniczyły w 17 koncertach w ramach Czwartkowych Spotkań dla Młodzieży. Na każdym koncercie Filharmonia Narodowa przyjmowała do 22 osób na wózkach inwalidzkich oraz ok. 18 osób ze szkół specjalnych. Limity osób zapraszanych przez Filharmonię Narodową podyktowane są możliwościami technicznymi sal koncertowych oraz wymogami bezpieczeństwa przeciwpożarowego.
- Opera i Filharmonia Podlaska w Białymstoku:
 - o zorganizowała dzieciom z grup integracyjnych 6 audycji muzycznych realizowanych w sali kameralnej, w których udział wzięło ok. 480 osób niepełnosprawnych,
 - o umożliwiła uczestnictwo w koncercie w dniu 16.05.2008 r. grupie 30 osób niewidomych i słabo widzących z Fundacji „Vis Maior” z Warszawy,
 - o przeprowadziła internetowe transmisje przekazu multimedialnego (ruchomy obraz z dźwiękiem na żywo w technologii strumieniowej) cotygodniowych koncertów odbywających się w sali koncertowej,
 - o umożliwiła osobom niepełnosprawnym indywidualny udział w abonamentowych koncertach symfonicznych,
 - o udostępniła wystawy znajdujące się w naszej instytucji warsztatom terapii zajęciowej,
 - o zainstalowała system komunikacji bezprzewodowej w sali koncertowej i kameralnej umożliwiający indywidualny odbiór 36 osobom niedosłyszącym koncertów symfonicznych, audycji muzycznych dla dzieci i młodzieży, spektakli i konferencji, filmów organizowanych przez miejscowy Klub Sztuki.

Warto nadmienić że muzea prowadzą również działania w celu przystosowania do przyjmowania gości niepełnosprawnych w dwóch aspektach:

- o usuwania barier architektonicznych,
- o przygotowania specjalnych programów zwiedzania, lekcji muzealnych, warsztatów, imprez – uwzględniających rodzaj upośledzenia.

Mimo, iż muzea na ogół mieszczą się w zabytkowych budynkach podlegających nadzorowi konserwatorskiemu, który ogranicza możliwości przebudowy i dostosowania do swobodnego poruszania się osób z niesprawnością ruchową, czynione są starania do pokonania barier architektonicznych. Likwidowane są progi pomiędzy salami, instalowane podjazdy, pochylnie, udostępniane boczne wejścia. Poszerzane są drzwi i montowane podnośniki umożliwiające przemieszczanie się na wózkach. Coraz częściej możliwe staje się zainstalowanie windy w zabytkowych budynkach. Przykłady z ubiegłego roku: w XVI-wiecznej papirni, siedzibie Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju zamontowano szklaną windę, zniwelowano różnice poziomów pomiędzy pomieszczeniami, zlikwidowano progi. W zabytkowym ratuszu gdzie mieści się Muzeum Okręgowe w Toruniu oddano do użytku windę zainstalowaną w szybie kominowym, przewożącą gości od poziomu

podziemia do sal wystawowych i konferencyjnych na II piętrze. Zamek Królewski w Lublinie, siedziba Muzeum Lubelskiego, po generalnym remoncie jest w pełni dostępny dla osób niepełnosprawnych, na wszystkich poziomach. Coraz powszechniejsze jest oddawanie do użytku toalet przystosowanych dla osób niepełnosprawnych.

W przypadkach, gdy niemożliwe jest dotarcie na górne kondygnacje budynku, muzea starają się organizować wybrane wystawy lub imprezy na parterze.

Dla osób z dysfunkcjami wzroku lub słuchu pracownicy muzeów przygotowują specjalne programy i ścieżki zwiedzania, publikacje uwzględniające rodzaj niesprawności. Są one przygotowywane często na prośbę lub w konsultacji ze związkami, stowarzyszeniami, instytucjami, fundacjami osób niepełnosprawnych, ośrodkami szkolno-wychowawczymi, szkołami specjalnymi itp.

Przykłady takich działań:

- o Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce, we współpracy z Fundacją Osób Niepełnosprawnych od 1999 r. organizuje kilkudniowe plenery malarskie w podziemiach zabytkowej kopalni soli. Uczestniczą w nich amatorzy i profesjonaliści o różnych rodzajach niesprawności. Potem prace prezentowane są na wystawie poplenerowej.
- o Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku, we współpracy z Fundacją „Sprawni inaczej” organizuje wystawy prac ceramicznych i plastycznych osób niepełnosprawnych mentalnie i ruchowo.
- o Muzeum Etnograficzne w Toruniu od ponad 20 lat realizuje program „Uczymy się i bawimy razem”.
- o Muzeum Okręgowe w Toruniu prowadzi program „Terapia sztuką”.
- o Muzeum Narodowe w Poznaniu od 2007 r. w ramach programu „Muzeum bez ścian” jeździ z zajęciami muzealnymi do szpitali z przewlekle chorymi małymi pacjentami, do hospicjów. W ciągu 2 lat w programie uczestniczyło 1.100 osób.
- o Muzeum Narodowe w Krakowie zainicjowało duży program „Zobaczyć niewidzialne”, adresowany do osób niewidomych.

Muzeum w Stalowej Woli zostało wyznaczone przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego na instytucję wiodącą w tematyce obsługi gości niepełnosprawnych. Od 2007 r.:

- o realizuje program „Dostępne muzeum”. Jest to pierwszy w Polsce zintegrowany program edukacyjny dla osób niepełnosprawnych, który poprzez likwidację barier architektonicznych i mentalnych umożliwia odbiór sztuki osobom z dysfunkcją narządów ruchu, wzroku, słuchu a także niepełnosprawnym intelektualnie. Otwarta jest stała „Galeria przez dotyk” jako plenerowa wystawa 23 rzeźb z granitu wykonanych z myślą o precepcji dotykowej, z podpisami w brajlu i mówionymi opisami rzeźb,
- o wydaje pakiet edukacyjny opracowany przez tyflopedagogów i pracowników muzeum, który omawia podstawowe zagadnienia dotyczące niewidzenia i słabowzroczności oraz zawiera przewodnik metodyczny dla muzealników i przewodników muzealnych.

Szczegółowe – wybrane dane statystyczne

Tabl. 1. Osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce w wybranych latach w okresie 1997-2008, w tys.

I. Według badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) - średniorocznie:	
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 1997 r.	4.608
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2002 r.	4.298
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2005 r.	4.085
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2006 r.	3.806
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2007 r.	3.753
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2008 r.	3.708
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2002 r.	2.555
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2005 r.	2.386
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2006 r.	2.280
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2007 r.	2.259
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2008 r.	2.213
II. Według narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w maju 2002 r.:	
Osoby niepełnosprawne prawnie razem	4.450
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku poniżej 16 lat	135
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej	4.326
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej	4.315
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat):	2.608
w wieku mobilnym (18-44 lata)	680
w wieku niemobilnym (45-59/64)	1.928

Źródło: GUS – NSP 2002 i BAEL

Tabl. 2. Struktura osób niepełnosprawnych prawnie i sprawnych według wieku i poziomu wykształcenia w 2008 r.

Wykształcenie	Ludność w wieku 15 lat i więcej			Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym		
	Osoby sprawne	Osoby niepełnosprawne prawnie				
		razem	pracujące	razem	pracujące	bierne zawodowo
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	16,5	6,1	11,2	5,4	11,3	3,9
Policealne i średnie zawodowe	23,8	18,4	26,2	21,5	27,2	19,7
Średnie ogólnokształcące	10,9	7,3	5,3	6,5	4,8	6,7
Zasadnicze zawodowe	25,2	29,3	36,6	39,0	38,7	39,1
Gimnazjum, podstawowe i niepełne podstawowe	23,6	38,9	20,7	27,6	18,0	30,6

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4-ech kwartałów 2008)

Tabl. 3. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym według stopnia niepełnosprawności i płci w 2008 r. (średniorocznie)

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współ- czynnik aktyw- ności zawodo- wej	Wskaź- nik zatrud- nienia	Stopa bezro- bocia
		razem	pracu- jący	bezro- botni			
	w tysiącach				w %		
OGÓŁEM	2213	528	460	69	23,9	20,8	13,1
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	414	40	34	7	9,7	8,2	17,5
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	881	192	164	27	21,8	18,6	14,1
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	919	297	262	35	32,3	28,5	11,8
MĘŻCZYŹNI	1307	341	299	42	26,1	22,9	12,3
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	248	26	23	.	10,5	9,3	15,4
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	525	121	107	14	23,0	20,4	11,6
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	534	194	170	24	36,3	31,8	12,4
KOBIETY	906	187	161	27	20,6	17,8	14,4
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	166	14	11	.	8,4	6,6	21,4
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	355	71	57	13	20,0	16,1	18,3
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	385	103	92	11	26,8	23,9	10,7
MIASTA	1331	333	281	52	25,0	21,1	15,6
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	242	25	20	5	10,3	8,3	20,0
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	555	133	111	22	24,0	20,0	16,5
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	534	174	150	25	32,6	28,1	14,4
WIEŚ	882	195	179	16	22,1	20,3	8,2
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	171	15	14	.	8,8	8,2	13,3
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	325	58	53	5	17,8	16,3	8,6
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	385	122	113	10	31,7	29,4	8,2

· - w l.b. wartości poniżej 5 tys. /możliwy błąd losowy/; x - niecelowe/nieemożliwe obliczenie wskaźnika

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4-ech kwartałów 2008)

Tabl. 4. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu, według stanu na koniec grudnia, w latach 2001 – 2008

rok	razem	bezrobotni	poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu
2001	86 135	50 147	35 988
2002	89 435	56 541	32 894
2003	102 054	69 778	32 276
2004	105 288	75 738	29 550
2005	104 658	76 834	27 824
2006	98 957	72 589	26 368
2007	92 357	67 284	25 073
2008	96 577	73 112	23 465

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01, dane powiatowych urzędów pracy

Tabl. 5. Struktura osób zarejestrowanych jako bezrobotne według wybranych cech w końcu grudnia 2008 r.

	Osoby niepełnosprawne w l.b.	Ogółem	Osoby niepełnosprawne	Osoby sprawne
		w %		
Ogółem	73 112	100,0	100,0	100,0
Czas pozostawania bez pracy				
do 1	6975	12,5	9,5	12,6
1-3	12974	23,4	17,7	23,7
3-6	10294	15,9	14,1	16,0
6-12	11539	14,2	15,8	14,2
12-24	10655	12,3	14,6	12,1
pow.24 m-cy	20675	21,8	28,3	21,4
Wiek				
18-24	5441	20,7	7,4	21,4
25-34	11170	28,4	15,3	29,1
35-44	12427	18,6	17,0	18,7
45-54	29859	23,6	40,8	22,7
55-59	12060	7,4	16,5	6,9
60-64 lata	2155	1,3	2,9	1,2
Wykształcenie				
wyższe	2273	8,5	3,1	8,8
policealne i średnie	13184	22,3	18,0	22,5
średnie ogólnokształcące	4972	10,2	6,8	10,4
zasadnicze zawodowe	24718	28,6	33,8	28,4
gimnazjalne i poniżej	27965	30,4	38,2	30,0
Staż pracy w latach				
do 1	9937	15,2	13,6	15,2
1-5	11118	20,5	15,2	20,8
5-10	9531	13,2	13,0	13,2
10-20	16051	15,6	22,0	15,2
20-30	14133	10,8	19,3	10,3
30 i więcej	2780	2,5	3,8	2,4
bez stażu	9562	22,3	13,1	22,8

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01, dane urzędów pracy

Tabl. 6. Pracodawcy i osoby niepełnosprawne zarejestrowani w Systemie Obsługi Dofinansowań PFRON w grudniu lat 2004 – 2008

Wyszczególnienie	gru-04	gru-05	gru-06	gru-07	gru-08
Pracodawcy					
Ogółem	6 585	7 290	7 949	9 135	9068
zakłady pracy chronionej	2 463	2 356	2 251	2 185	2135
otwarty rynek pracy	4 122	4 934	5 698	6 950	6933
Osoby niepełnosprawne w tys.					
Ogółem	200,7	206,8	212,1	221,0	202,7
zakłady pracy chronionej	172,6	173,9	174,1	178,8	163,3
na otwartym rynku pracy	28,1	32,9	38,0	42,2	39,4

Dane PFRON według weryfikacji z 13.03.2009 r.

**Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym¹⁾
w latach 1993-2008**

ROK	Zestawienie średnioroczne						
	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący				
			razem	bezrobotni			
	w tysiącach					w %	
w wieku 15 lat i więcej							
1993	4079	895	767	128	21,9	18,8	14,3
1994	4327	986	841	145	22,8	19,4	14,7
1995	4440	977	843	134	22,0	19,0	13,7
1996	4463	988	872	115	22,1	19,5	11,6
1997	4608	1037	920	117	22,5	20,0	11,3
1998	4573	991	877	114	21,7	19,2	11,5
1999	4464	881	737	144	19,7	16,5	16,3
2000	4324	832	685	147	19,2	15,8	17,7
2001	4294	794	656	138	18,5	15,3	17,4
2002	4298	775	637	139	18,0	14,8	17,9
2003	4175	690	574	116	16,5	13,7	16,8
2004	4167	677	544	133	16,2	13,1	19,6
2005	4085	663	535	128	16,2	13,1	19,3
2006	3806	571	481	90	15,0	12,6	15,8
2007	3753	566	494	73	15,1	13,2	12,9
2008	3708	578	508	71	15,6	13,7	12,3

2001	2563	668	535	132	26,1	20,9	19,8
2002	2555	658	523	135	25,8	20,5	20,5
2003	2462	584	471	112	23,7	19,1	19,2
2004	2458	576	446	130	23,4	18,1	22,6
2005	2386	570	444	125	23,9	18,6	21,9
2006	2280	503	416	87	22,1	18,2	17,3
2007	2259	511	439	72	22,6	19,4	14,1
2008	2213	528	460	69	23,9	20,8	13,1

Źródło: GUS BAEL

1) Brak danych dla lat 1993-2000

Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym według stopnia niepełnosprawności i aktywności zawodowej w 2008 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo					bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący			bezrobotni				
			razem	w pełnym	w niepełnym					
				wymiarze czasu pracy						
	w tysiącach							w %		
Ogółem	2213	528	460	306	154	69	1685	23,9	20,8	13,1
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	414	40	34	22	12	7	374	9,7	8,2	17,5
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	881	192	164	102	63	27	689	21,8	18,6	14,1
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	919	297	262	183	79	35	622	32,3	28,5	11,8

Źródło: GUS BAEL

**STRUKTURA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH
W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ
WEDŁUG STOPNIA NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI**

Wyszczególnienie	Liczba osób w tys.	Struktura w %
Ogółem	3708	100,0
<i>według stopnia:</i>		
znaczny	997	26,9
umiarkowany	1414	38,1
lekki	1297	35,0

Źródło: GUS, BAEL 2008

STRUKTURA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W WIEKU PRODUKCYJNYM WEDŁUG STOPNIA NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Wyszczególnienie	Liczba osób w tys.	Struktura w %
Ogółem	2213	100,0
<i>według stopnia:</i>		
znaczny	414	18,7
umiarkowany	881	39,8
lekki	919	41,5

Źródło: GUS, BAEL 2008

**Struktura populacji osób niepełnosprawnych i osób sprawnych
według wieku w 2004 r., w %**

Wiek	Osoby sprawne	Osoby niepełnosprawne prawnie
	w %	
Ogółem	100,0	100,0
0-14 lat	19,3	3,6
15-19	8,9	1,8
20-29	19,1	4,8
30-39	14,8	5,0
40-49	15,4	12,9
50-59	11,5	27,4
60-69	5,8	20,2
70 lat i więcej	5,2	24,3

Źródło: GUS, Badanie stanu zdrowia ludności Polski 2004

**Struktura populacji osób niepełnosprawnych i osób sprawnych
w wieku 15 lat i więcej według wykształcenia w 2008 r.
według BAEL, w %**

Wyszczególnienie	Osoby niepełnosprawne	Osoby sprawne
Wyższe	6,1	16,5
Policealne i średnie zawodowe	18,4	23,8
Średnie ogólnokształcące	7,3	10,9
Zasadnicze zawodowe	29,3	25,2
Gimnazjum, podstawowe, niepełne podstawowe i bez wykształcenia	38,9	23,6

**Struktura populacji osób niepełnosprawnych i osób sprawnych
w wieku produkcyjnym według wykształcenia w 2008 r.
według BAEL, w %**

Wyszczególnienie	Osoby niepełnosprawne	Osoby sprawne
Wyższe	5,4	19,1
Policealne i średnie zawodowe	21,5	27,0
Średnie ogólnokształcące	6,5	12,2
Zasadnicze zawodowe	39,0	29,2
Gimnazjum, podstawowe, niepełne podstawowe i bez wykształcenia	27,6	12,5

**Liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku
15 lat i więcej według aktywności zawodowej, w tys.**

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
		Razem	Pracujący	Bezrobotni	
OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE PRAWNIE					
2004	4167	677	544	133	3490
2005	4085	663	535	128	3422
2006	3806	571	481	90	3235
2007	3753	566	494	73	3187
2008	3708	578	508	71	3130
OSOBY SPRAWNE					
2004	26956	16348	13251	3097	10608
2005	27173	16498	13581	2917	10675
2006	27560	16367	14113	2255	11193
2007	27639	16294	14746	1546	11345
2008	27665	16433	15292	1140	11232

**Aktywność zawodowa osób w wieku 15 lat i więcej
według BAEL GUS, w %**

Wyszczególnienie	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE PRAWNIE			
2004	16,2	13,1	19,6
2005	16,2	13,1	19,3
2006	15,0	12,6	15,8
2007	15,1	13,2	12,9
2008	15,6	13,7	12,3
OSOBY SPRAWNE			
2004	60,6	49,2	18,9
2005	60,7	50,0	17,7
2006	59,4	51,2	13,8
2007	59,0	53,4	9,5
2008	59,4	55,3	6,9

Źródło: GUS, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności

**Liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym
według aktywności zawodowej, w tys.**

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
		Razem	Pracujący	Bezrobotni	
OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE PRAWNIE					
2004	2458	576	446	130	1882
2005	2386	570	444	125	1816
2006	2280	503	416	87	1777
2007	2259	511	439	72	1748
2008	2213	528	460	69	1685
OSOBY SPRAWNE					
2004	21332	15974	12890	3084	5358
2005	21547	16130	13226	2905	5417
2006	21594	16020	13775	2246	5574
2007	21564	15947	14410	1537	5617
2008	21546	16089	14957	1131	5457

Źródło: GUS, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności

**Aktywność zawodowa osób w wieku produkcyjnym
wg BAEL GUS, w %**

Wyszczególnienie	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE PRAWNIE			
2004	23,4	18,1	22,6
2005	23,9	18,6	21,9
2006	22,1	18,2	17,3
2007	22,6	19,4	14,1
2008	23,9	20,8	13,1
OSOBY SPRAWNE			
2004	74,9	60,4	19,3
2005	74,9	61,4	18,0
2006	74,2	63,3	14,6
2007	74,0	66,8	9,6
2008	74,7	69,4	7,0

Źródło: GUS, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności

Liczba pracujących osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań PFRON

Wyszczególnienie	grudzień				
	2004	2005	2006	2007	2008
Pracownicy niepełnosprawni					
ogółem w tys.	200,7	206,8	212,1	221,0	202,7
w zakładach pracy chronionej	172,6	173,9	174,1	178,8	163,3
na otwartym rynku pracy	28,1	32,9	38,0	42,2	39,4
Pracodawcy					
ogółem	6585	7290	7949	9135	9068
prowadzący zakłady pracy chronionej	2463	2356	2251	2185	2135
otwarty rynek pracy	4122	4934	5698	6950	6933

Źródło: dane PFRON według stanu na dzień 13.03.2009 r.

Zestawienie wybranych dokumentów i aktów prawnych.**I. Dokumenty międzynarodowe**▪ Dokumenty Unii Europejskiej

1. Rozporządzenie Komisji (WE) NR 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych)
2. Rozporządzenie (WE) NR 1371/2007r. z dnia 23 października 2007 r. dotyczące praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym
3. Rozporządzenie (WE) NR 1107/2006 z dnia 5 lipca 2006r. w sprawie praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą
4. Rozporządzenie Rady (WE) Nr 659/1999 z dnia 22 marca 1999r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania art. 93 Traktatu WE
5. Rozporządzenie Rady (WE) Nr 994/98 z dnia 7 maja 1998r. dotyczące stosowania art. 92 i 93 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską do niektórych kategorii horyzontalnej pomocy państwa
6. Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu do pomocy *de minimis*
7. Dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy.
8. Decyzja Komisji Europejskiej z dnia 27 czerwca 2007 r. w sprawie wsparcia dla zakładów aktywności zawodowej
9. Sytuacja kobiet niepełnosprawnych w Unii Europejskiej Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie sytuacji kobiet niepełnosprawnych w Unii Europejskiej (2006/2277)

▪ Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych

▪ Dokumenty Rady Europy

Zalecenie nr Rec(2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich. Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006- 2015

▪ Dokumenty Międzynarodowej Organizacji Pracy

Kodeks Postępowania - Zarządzanie Niepełnosprawnością w Miejscu Pracy jest dokumentem Międzynarodowej Organizacji Pracy, przyjętym przez Trójstronne Spotkanie Ekspertów i Radę Administracyjną Międzynarodowego Biura Pracy w Genewie.

II. Dokumenty krajowe - wybrane akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471).

2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (Dz. U. Nr 88, poz. 985, z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. Nr 57, poz. 507 z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz. U. Nr 113, poz. 984, z późn. zm.).
8. Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1547, z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 46, poz. 499, z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2000 r. Nr 47, poz. 544, z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz. U. Nr 25, poz. 219, z późn. zm.).

Ochrona zdrowia.

1. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. 2008 Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. z 2007 Nr 14, poz. 89, z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 125, poz. 1317 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. Nr 167, poz. 1399 z późn. zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie wykazu gwarantowanych świadczeń lekarza dentystry i materiałów stomatologicznych oraz rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń (Dz. U. Nr 261, poz. 2601, Dz. U. Nr 81, poz. 485 z 2008 r.).
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie limitu cen dla wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach, oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych (Dz. U. Nr 275, poz. 2732, z 2005 r. Nr 41, poz. 397).
8. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu grup jednostek chorobowych, stopni niesprawności oraz wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w kosztach przejazdu środkami transportu sanitarnego (Dz. U. Nr 275, poz. 2731).
9. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. Nr 282, poz. 2814, Dz. U. Nr 56, poz. 379 z 2007 r.).

10. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 września 2005 r. w sprawie kryteriów medycznych, jakimi powinni kierować się świadczeniodawcy, umieszczając świadczeniobiorców na listach oczekujących na udzielenie świadczenia opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 200, poz. 1661).
11. Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie ustalenia limitów cen leków i wyrobów medycznych wydawanych świadczeniobiorcom bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub częściową odpłatnością (Dz. U. Nr 101, poz. 699 i Nr 132, poz. 930).
12. Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 listopada 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 213, poz. 1568, Dz.U. Nr 30, poz. 187 z 2008 r.).

Zabezpieczenie społeczne, praca, bariery funkcjonalne.

1. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (j.t. Dz. U. 2008 Nr 14, poz. 92 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. Nr 122, poz. 1143, z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz. U. Nr 158, poz. 1121).
8. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (j.t. Dz. U. z 2008 r. Nr 115, poz. 728, z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz.U. Nr 86, poz. 732 z późn. zm.) – obowiązywała do 30.09.2008 r.
10. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2009 r. Nr 1, poz. 7 z późn. zm.) – obowiązuje od 1.10.2008 r.
11. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (j.t. Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992, z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.).
13. Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. Nr 144, poz. 930, z późn. zm.).
14. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 i Nr 170, poz. 1217 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908, z późn. zm.).
16. Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe (Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601, z późn. zm.).

17. Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz. U. z 2002 r. Nr 175, poz. 1440, z późn. zm.).
18. Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne (Dz. U. Nr 171, poz. 1800, z późn. zm.).
19. Ustawa z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz.U.02.9.87 j.t.).
20. Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatanach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U.02.42.371 j.t.).
21. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. Nr 139, poz. 1328).
22. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz. U. Nr 17, poz. 162).
23. Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 187, poz. 1940).
24. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96, poz. 861, z 2003 r. Nr 100, poz. 930).
25. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587).
26. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 listopada 2007 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz. U. Nr 230, poz. 1694).
27. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania zwolnień od pracy osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym (Dz. U. Nr 100, poz. 927).
28. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz. U. Nr 131, poz. 1457).
29. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. Nr 31, poz. 216), które m.in. nałożyło na organizatora kształcenia obowiązek zapewnienia warunków organizacyjnych i technicznych umożliwiających udział w kształceniu osób niepełnosprawnych.
30. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późn. zm.).
31. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie rodzaju placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej oraz trybu jej wydawania tym placówkom (Dz. U. Nr 67, poz. 617).
32. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie wzorów kart parkingowych dla osób niepełnosprawnych i placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją tych osób (Dz. U. Nr 67, poz. 616).

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz.2572, z późn. zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2008 r. Nr 175, poz. 1086).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. Nr 19, poz. 167).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. Nr 19, poz. 166).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 lutego 2009 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci (Dz. U. z 2009 r. Nr 23, poz. 133).
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 52, poz. 467 i Nr 212, poz. 1767).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej (Dz. U. Nr 51, poz.446).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz. U. Nr 26, poz. 232 ze zm.).
10. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia z dnia 8 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 65, poz. 400).
11. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 października 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad, trybu i kryteriów udzielania, spłacania oraz umarzania kredytów i pożyczek studenckich oraz warunków i trybu rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych bankom od kredytów studenckich (Dz. U. Nr 186, poz. 1371).
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania (Dz. U. Nr 13, poz. 114, z 2003 r. Nr 23, poz. 192).
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej (Dz. U. Nr 223, poz. 1869).

14. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46).
15. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114).
16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci (Dz. U. Nr 68, poz. 587).
17. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno – pedagogicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 173, poz. 1072)

Wykaz resortów i urzędów centralnych, które nadesłały informację z realizacji w 2008 r. „Karty Praw Osób Niepełnosprawnych”.

1. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
2. Ministerstwo Gospodarki
3. Ministerstwo Edukacji Narodowej
4. Ministerstwo Finansów
5. Ministerstwo Infrastruktury
6. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
7. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
8. Ministerstwo Obrony Narodowej
9. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
10. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
11. Ministerstwo Skarbu Państwa
12. Ministerstwo Sportu i Turystyki
13. Ministerstwo Spraw Zagranicznych
14. Ministerstwo Sprawiedliwości
15. Ministerstwo Środowiska
16. Ministerstwo Zdrowia
17. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
18. Główny Inspektorat Nadzoru Budowlanego
19. Państwowa Inspekcja Pracy
20. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
21. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
22. Narodowy Fundusz Zdrowia
23. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
24. Główny Urząd Statystyczny
25. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
26. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
27. Urząd Zamówień Publicznych
28. Urząd Komunikacji Elektronicznej
29. Urząd Lotnictwa Cywilnego
30. Urząd Transportu Kolejowego
31. Główny Inspektorat Sanitarny